

**"MAYA KHARANGATHE HANCHEA KATHA SAGHRANACHO
SAMAZSHASTRI NADRETLEAN ABHYAS"**

("माया खरंगटे हांच्या कथा संग्रहांचो समाजशास्त्रीय नदरेन अभ्यास")

A Dissertation for

Course code and Course Title: KON- 650 Dissertation

Credits: 16

Submitted in partial fulfilment of Masters Degree

M.A in Konkani Goa University

By

Jyoti Dnyaneshwar Nagwkar

Seat Number: ZLP0180316

ABC ID: 164642267687

PRN: 201806219

Under the Supervision of

Ms. Soniya Sitaram Gaidkar

Shenoi Goembab School of Languages and Literature,

Konkani Discipline

Goa University

April 2024

Examined by:

Seal of the School

**“MAYA KHARANGATHE HANCHEA KATHA SAGHRAHANCHO
SAMAZSHASTRI NADRETLEAN ABHYAS”**

(“माया खरंगटे हांच्या कथा संग्रहांचो समाजशास्त्रीय नदरेंतल्यान अभ्यास”)

A Dissertation for

Course code and Course Title: KON- 650 Dissertation

Credits: 16

Submitted in partial fulfilment of Masters Degree

M.A in Konkani Goa University

By

Jyoti Dnyaneshwar Nagvekar

Seat Number: 22P0180016

ABC ID: 164642267687

PRN: 201809219

Under the Supervision of

Ms. Soniya Sitaram Gadkar

Shenoi Goembab School of Languages and Literature,

Konkani Discipline

Goa University

April 2024

Examined by:

Seal of the School

DECLARATION BY STUDENT

I hereby declare that the data presented in this Dissertation entitled, "Maya Kharangathe Hanchea Sagbrahancho Samazshastri Nadretlean Abhyas" ("माया खरंगटे हांच्या कथा संग्रहांचो समाजशास्त्रीय नदरेंतल्यान अभ्यास") is based on the results of investigations carried out by me in the Discipline of Konkani at the Shenoi Goembab School of Languages and Literature, Goa University under the Supervision of Ms. Soniya Sitaram Gadkar and the same has not been submitted elsewhere for the award of a degree or diploma by me. Further, I understand that Goa University or its authorities will be not be responsible for the correctness of observations / experimental or other findings given the dissertation.

I hereby authorize the University authorities to upload this dissertation on the dissertation repository or anywhere else as the UGC regulations demand and make it available to any one as needed.

Jyoti Dnyaneshwar Nagvekar

Seat no:22P0180016

Date: 16/04/2024

Place: Goa University

COMPLETION CERTIFICATE

This is to certify that the dissertation "Maya Kharangathe Hanchea Saghrahancha Samazshastri Nadretlean Abhyas" ("माया खरंगटे हांच्या कथा संग्रहांचो समाजशास्त्रीय नदरेंतल्यान अभ्यास") is a bonafide work carried out by Miss Jyoti Dnyaneshwar Nagvekar under my supervision/mentorship in partial fulfilment of the requirements for the award of the degree of Master of Arts in the Discipline Konkani at the Shenoi Goembab School of Languages and Literature, Goa University.

Ms. Soniya Sitaram Gadkar

Konkani Discipline, SGSLL

Date: 16 /04/2024

Prof. Anuradha Wagle

Dean, Shenoi Goembab School of Languages and Literature

Date: 16 /04/2024

Place:GoaUniversity.

School Stamp

मांडावळ

प्रकरण	विशय	पान क्रमांक
	प्रस्तावना	I
	उपकार	III
	सारांश	IV
1	माया खरंगटे हांची वळख	1-9
	1.1 माया खरंगटे हांचो जल्म आनी शिक्षण	2-3
	1.2 माया खरंगटे हांचो साहित्यीक वावर	3-8
	1.3 माया खरंगटे हांकां लाबिल्ले पुरस्कार	9
	संदर्भ	10
2	कथेचो सिद्धांतीक अभ्यास	11-19
	2.1 कथेचें स्वरूप	11-12
	2.1.1 कथेचे घटक	12-18
	2.1.2 कथेचे प्रकार	18-22
	2.2 कथेच्यो व्याख्या	22-26
	2.3 कथेची संकल्पना	26-29
	संदर्भ	29-30
3	3. समाजशास्त्राचो सिद्धांतीक अभ्यास	31-47
	3.1 समाजशास्त्राचें स्वरूप	32-35

		35-42
	3.1.1 समाजशास्त्रीचे प्रकार	42-44
	3.2 समाजशास्त्राच्यो व्याख्या	44-47
	3.3 समाजशास्त्राची संकल्पना	47
	संदर्भ	
4	माया खरंगटे हांच्या कथांतले आशय - विशय	48-70
	4.1 कथांनी अभिव्यक्त जावपी समाज	48-64
	4.3 मध्यमवर्गीय समाजाचो संघर्श	64-70
	संदर्भ	70-71
5	माया खरंगटे हांच्या कथांतल्या वेंचीक पात्रांचो अभ्यास	72-91
	5.1 कथांतलीं स्त्री पात्रां	72-80
	5.2 कथांतलीं पुरुष पात्रां	81-85
	5.3 कथांतलीं बाल पात्रां	85-91
	संदर्भ	92
6	माया खरंगटे हांच्या कथांतली लेखनशैली	93-111
	6.1 कथांतली निवेदन शैली	93-103
	6.2 कथांतली वातावरण निर्मिती	103-106
	6.3 कथांनी आयिल्ली म्हणी आनी वाक्प्रचार	106-110
	संदर्भ	110-113

7	निश्कर्श	114-118
	आदारावळ	119-120

परिशिष्ट – 1: माया खरंगटे हांची 2 एप्रिल 2024 ह्या दिसा आर्के, दिसा आर्के, मडगांव गोंय हागां घेतिल्ली मुलाखत	1-3
परिशिष्ट – 2: माया खरंगटे हांच्या कथा संग्रहांची मुखचित्रां	4-5

प्रस्तावना

कोंकणी साहित्याची परंपरा कथात्मक साहित्याकडे जोडिल्ली आसा. कोंकणी कथेचें मूळ कोंकणी काणयांतल्यान जाले. कोंकणी साहित्यांत 20 व्या शेंकड्यांत आधुनीक म्हणपा सारक्यो कथा बरोवपाक सुरवात जाली. आधुनीक कथाकारावरीच कोंकणी कथेक एक वेगळे रूप दिवपा खातीर बायलांचोय हातभार लागिल्लो आसा. तांच्या कथानी अस्तुरेचे भोवशीक जीवन, समाजाच्या भोंवतणचे प्रसंग आनी संघर्शमय पात्रां तांच्या कथानी पळोवपाक मेळटा.

माया खरंगटे ही एक कोंकणी साहित्याच्या मळार आपली वेगळी अशी सुवात जोडपी लेखिका. कोंकणी साहित्याच्या मळार कविता, कथा, बालसाहित्य आनी कादंबरी हें साहित्यप्रकार हाताळळ्यांत. लेखिका कथात्मक साहित्य बरयताना वास्तवीकताय आनी स्वताची शैली, तशेच कल्पकताय तांच्या कथानी आसा. ती संवेदनशील आसा. तिच्या जिणेत वेगवेगळे प्रसंग लागिच्यान अणभवल्या. तांचेर तिणे खोलायेन अभ्यास करून तें तिणे कलात्मक पद्धतीन तांच्या साहित्यान मांडला. हांवें माया खरंगटे हांच्या कथा संग्रहांचो समाजशास्त्रीय नदरेंतल्यान अभ्यास करताना, पांच कथा संग्रह अभ्यासा करपा खातीर घेवपा फाटले कारण म्हणल्यार म्हाका समाजाच्या वेग वेगळ्या घटकांचेर अभ्यास करपाचो आसलो.

माया खरंगटे हाणी आपल्या कथानी अस्तुरेचे जीवन, तांचो जिणेचो संघर्श, पात्रांची मानसिकताय, समाजाकडल्यान मेळिल्ली वागणूक, गोंयच्या सर भोवतणच्या वेग वेगळ्या जाती धर्माच्यो अस्तुर्यो, मध्यमवर्गी समाजाचे प्रश्न तांच्या कथेनी चित्रायला. समाजीक पावड्यार कथेंत मुसलमान समाजाचें चित्रण आयला. समाजांत घडपी चली रितींचेर उजवाड घालपाचो मुखेलपणान यत्न घेला. एक वेगळो समाजाच्यो चाली- रिती, देव धर्म, श्रध्दा, परंपरा कथेनी चित्रायला. कथेनी हिन्दू आनी क्रिस्तांव हें दोनूय समाज कश्या तरेन समाजाची परवा करिनासंतना एकटाय रावता. कांय कथेनी अंधश्रध्दा आशिल्ली

पळोवपाक मेळटा. गोंयच्या भाटकार मूणकार संदर्भांत विशय मेळटा. गोंयच्या समाजाच्यो चाली - रिती आनी गोंयच्या हिन्दू - क्रिस्तांव ह्या समाजाच्या विचारांचेर केंद्र बिंद केला.

“माया खरंगटे हांच्या कथा संग्रहांचो समाजशास्त्रीय नदरेंतल्यान अभ्यास” ह्या विशया अंतरगत पयल्या प्रकरणांत हांवें माया खरंगटे हांच्या साहित्यांची वळख. तिचे जिवन आनी वळख, जल्म आनी भुरगेपण, शिक्षण आनी नोकरी, लेखन, कविता, कथा, ललित लेखन, बालसाहित्य, कादंबरी, अणकारीत सहित्या. तशेच तांकां लाबिल्ले पुरस्कार हांची वळेरी वर्सा सयत दिल्या.

दुसऱ्या प्रकरणांत कथेचो सिद्धांतीक नदरेंतल्यान अभ्यास केलो आसा. कथेचे स्वरूप दिवन, कथेचे प्रकार आनी कथेचे घटक बरोवन, कथेची वेग वेगळी व्याख्या आनी संकल्पना सयत अभ्यास केला. कथेच्या तिसऱ्या प्रकरणांत कथेचो समाजशास्त्रीय नदरेंतल्यान अभ्यास करपाक. समाजशास्त्री पद्धतिचो सिद्धांतीक अभ्यास हाच्या अंतरगत समाजशास्त्राचें स्वरूप, प्रकार, संकल्पना, व्याख्या, हांचेर अभ्यास केला.

कथेच्या चौथ्या प्रकरणांत मध्यमवर्गी कुटुंब, अस्तुरेचे भौशीक जीवन, संघर्श जाल्यार गोंयच्या मध्यमवर्गी हिन्दू, क्रिस्तांव समाजा बदल सांगला. पांचव्या प्रकरणांत व्यक्तिरेखा, स्त्री, पुरुष आनी बाल पात्रां हांचे चित्रण करताना तांचो स्वभाव आनी कथेनी आयल्ले जीवन चित्रायला. सव्या प्रकरणांत माया खरंगटे हांच्या कथांतली लेखनशैलीचो अभ्यास हांच्या अंतर्गत कथांतली निवेदन शैली, कथांनी आयिल्ले वातावरण निर्मिती, म्हणी आनी वाक्प्रचार हांचेर अभ्यास केला. सातव्या प्रकरणांत निश्कर्ष आनी आदारावळ बरयल्या.

तारीक: 16/04/2024

ज्योती नागवेकर

(विद्यार्थी)

उपकार

“माया खरंगटे हांच्या कथा संग्रहांचो समाजशास्त्रीय नदरेंतल्यान अभ्यास” म्हज्या ह्या सोदवावरा खातीर सुरवे साकून विशयाची निवड करपा खातीर दिका दाखोवपी आनी सोदवावर पुराय जाय मेरेन आदार करपी आनी भोव मोलादीक मार्गदर्शन म्हाका लाबिल्ले खातीर म्हजी मार्गदर्शक प्रा. सोनिया गडकर हांचे हांव उपकारी आसा. तिच्या मार्गदर्शनाखाला अभ्यास करता आसतना म्हाका खुबश्यो गजाली कळनासल्यो. संदर्भ कशें सोदप आनी बरोवप हातूंत अडचणी येताल्यो तेन्ना मार्गदर्शकान योग्य त्यो सुचोवण्यो दिल्यो. प्रबंधांत प्रकरणा संबंतीत योग्य उपप्रकरणाची निवडणूक करून योग्य त्यो सुचोवण्यो दिल्ल्यो. पुराय प्रबंधात जे गरजेचे आसा आनी ना ताचेर सुचोवण्यो दिवन कश्या तरेन अभ्यास करप हाचेर योग्य ती दिका दाखयली. म्हाका अभ्यास करताना ज्यो अडी अडचणी निर्माण जाल्यो ताचेर सकारात्मक नदर दाखयल्या खातीर हांव मार्गदर्शनाचे सदांच मना काळजासावन उपकारी असतले. लेखिका माया खरंगटे हांची भेट घेवपाची संदी घावली. त्या वेळार म्हाका आपलो मोलाचो वेळ दिवन, मार्गदर्शन केले. कथे बंदल, पात्र निर्मिती कश्या तरेन केल्या, कथेचे विशय कशे वेचून कडप हांचेर म्हायती दिली. तशेच स्वताचे वास्तवीक अडभव सांगिल्या खातीर आनी म्हजो हो प्रकल्प पुराय करपाक मदत केल्ले खातीर हांव तांचे मना काळजासावन उपकार मानता. गोंय विद्यापिठांतल्या हेर शिक्षकांनी म्हाका मदत केल्ले खातीर हांव तांचे उपकारी आसा. सोदवावरा खातीर संदर्भ पुस्तकां सोदपाखातीर हांव गोंय विद्यापीठ ग्रंथालय आनी कृष्णदास शामा वाचनालयाचे उपकारी आसा. तशेच हो सोदवावर करतना म्हाका म्हज्या आवय बापायचे आनी म्हज्या इश्ट इश्टिणी हाणी म्हाका आदार केल्ले खातीर हांव सदांच तांच्या उपरांत रावतले.

थळ : ओल्ड गोवा

ज्योती नागवेकर

(विद्यार्थी)

सारांश

प्रबंधिकेचो विशय ‘माया खरंगटे हांच्या कथा संग्रहाचो समाजशास्त्रीय नदरेंतल्यान अभ्यास’ हो विशय निवडून कथा साहित्याच्या मळार माया खरंगरे हांचे पांच कथा संग्रह स्वतंत्र पणान आयज पिरेन उजवाडाक आयल्यात. तातूंतल्या ‘घोंटेर’ 2009, ‘मलब झेंप’ 2006, ‘भृगजळ’ 200, ‘कळीं कुपां रुपेरी देग’ 2012 आनी ‘ओली फातोंड’ 2019 वर्सा प्रकाशीत जाल्ल्या कथा संग्रहांचेर समाजीक दृश्टीकोनातल्यान अभ्यास. माया खरंगटे हांच्या कथांचेर कुटुंबीक दृश्टीकोनाक केद्रबिंदू दवरून कुटूंब वेवस्थेचेर मुखेलपणान अभ्यास जातलो. कथा ह्या साहित्याची समाजशास्त्रीय नदरेंतल्यान अभ्यास करप महत्वाचे कारण तांच्या कथांनी समाजीक मध्यमवर्ग विश्वीतांय तांच्या कथांनी समजता. लेखिकेच्या कथांनी चित्रीत जाल्या पात्रांचो मानसशास्त्रीय नदरेतल्यान अभ्यास वाचप्यांक जातलो. समाज वेवस्थे भीतर, प्रतेक धर्माच्या अंतरगत आशिल्ल्या लोकसंस्कृतायचो, पारंपारीक वेवसाय, बायलांचेर घालून दिल्ली रूढी परंपरा, चाली - रिती, मानसीक शळ हाचेर अभ्यास जातलो. लेखिकेन कथेच्या माध्यमातल्यान कांय विशिष्ट मुसलीम आनी क्रिस्ताव समाजाची वाचप्यांक वळख जातली.

संशोधन कारयाचो हेतू म्हणल्यार लेखिकेच्या व्यक्तीगत जिणेचो थाव घेवप जातलो. लेखिकेची साहितीक जिणेत आनी समाजीक पावड्यार खोलायेन अभ्यास जातलो. लेखिकेच्या कथा झेल्यानी दर्शीत जाल्या बायल संगर्शाचो चिकित्सक नदरेंतल्यान खोलायेन अभ्यास जातलो. गोंयच्या मध्यमवर्गी जीण जगपी विविध धर्मातल्या कुटुंबांची विचारसरणिच्या आधारान दर्शन घडोवप जातले. लेखिकेच्या कथेच्या लेखन शैलीचो खलायेन अभ्यास जातलो. कथा ह्या साहित्यातल्यान मध्यम वर्गी आनी उच्च वर्गी बायलांचो दर्जो, तशेच कथेंतल्या पात्रांचो मानसशास्त्रीय नदरेंतल्यान खोलायेन अभ्यास करप जातलो.

प्रबंधिके खातीर वापरिल्ली संशोधन पद्धती म्हणल्यार, समाजशास्त्रीय पद्धतीन मुद्दे मांडप जातले. समाजशास्त्रीय पद्धतिन समाज ह्या मानवी समुदायाचो शास्त्रीय अभ्यास. समाजांतल्या घटकांचो म्हणजे व्यक्तीचो आनी संस्थांचो परस्पर संबंद आनी ह्या संबंदांतल्यान निर्माण जावपी सगळ्या वेव्हारांची चिकित्सा, विश्लेशण, अनुमान, कारणां परिणाम हांचो आस्पाव ह्या अभ्यासांत जाता. समाजांतल्या माध्यमवर्गी कुटुंब, परंपरीक जिवनाचो संघर्श हाचेर अभ्यास जातलो. मानसशास्त्रीय पद्धतिचो वेंचीक पात्रां घेवन ताचोवापर भुरगे आनी आवय बापाय मदलो संबंद समजून घेवप. तशेच बालमनाचो थाव घेवप, बाल मनाचे विचार, तांची वागपाची पद्धत, विचार करपाची श्रमता, समाजाक पळोवपाचो तांचो दृश्टीकोन तशेच भुरग्यांचेर कुटुंबाक लागून जालो परिणाम. विशया अतर्गत मांडिल्ली गृहितकांची मांडणी म्हणल्यार, लेखिका माया खुरंगटे चडश्या प्रमाणांत गोंयच्या मध्यमवर्गी मुसलीम समाजांतल्या बायलांची वेदना मांडटात. लेखिकेच्यो कथा मुळखेलपणांत गोंयच्या वाठारांत रावपी हिन्दू, क्रिस्ताव आनी मुसलीम समाजाचे कुटुंबाचे वास्तवीक विशय हाताळटा. गोंयकारा परस भायले लोक गोंयात स्थायित जातात आनी फुडे आमकां गोंयच्या प्रतेक गांवांत रबितो करून रविल्ले पळोवपाक घावतले. आता गोंया भायरसून येवन कामा करपाक लागल्या. फुडे बाजारांत एकूय गोंयकार पळोवपाक मेळटलो कांय कितें अशे लेखिकेच्या कांय कथानी पळोवपाक मेळटा .

सारगर्भ उतरां: कथा, समाजशास्त्रीय, लोकसंस्कृताय, मानसशास्त्रीय.

प्रकरण I

माया खरंगटे हांची वळख

कोंकणी कथेच्या मळार बायलांचोय हातभार लागला. हेमा नायक, मीना काकोडकार, शीला कोळंबकार, आनी जयमाला दणायक सारकिल्या लेखिकानी कोंकणी कथेंतल्यान कोंकणी बायलांचें मन आनी तांचे वेग वेगळे प्रश्न कथेंतल्यान उक्ते केल्यात. शीला कोळंबकार हांच्यानी 'ओली सांज' (1973) हो कथांझेलो उजवाडाक आयला. कथेंत ती भोंवतणचे प्रसंग आनी पात्रां हांकां कथेच्या माध्यमांतल्यान जीवसाण दिता. तशेच 'मॅगी', 'खेळ' आनी 'बेबी' ह्यो तांच्यो भुरग्यांचेर आधारून बरयिल्ल्यो मोलाच्यो अश्यो कथा आसात. जयमाला दणायक हांचो 'कवासो' (1978) ह्या कथांजेल्यांत तिणें बायलांचे प्रस्न मांणल्यांत. तशेच 'आंकवार मोरी', 'कवासो', 'नोट चलयली', 'पाल' आनी 'कावळो' ह्यो तांच्यो कांय अप्रूप अश्यो कथा आसात.

हेमा नायक हांची 'पसय' (1982) ह्या कथा संग्रहांत एकूच विशय मुखेलपणान पळोवपाक मेळटा तो म्हणळ्यार बायल. तिच्या कथेनी कथानका परस स्वभावचित्रणांत ती चड रस घेता. जयंती नायक हांचो 'गर्जन' (1989) कथांजेलो पळोवपाक मेळटा. बायल आनी बायलांचेर जावपी समाजीक अन्याय आनी समाजांत आशिल्लो कुड्डो विस्वास हें तिच्या कथेचें कथाविशय जावन आसा. त्याच तरेन कथा साहित्याच्या मळार आपले नांव जोडपी माया खरंगटे ह्यो कोंकणीतल्यो सातत्यान बरोवपी लेखिका. कोंकणी साहित्याच्या मळार माया खरंगटे हांका सगळे जाण कथा लेखिका कवियत्री आनी कथाकथनकार म्हणून वळखतात. कथा, कादंबरी, बालसाहित्य, अणकार साहित्याच्या माध्यमांतल्यान तांचे मध्यमवर्गी जिणेचे दर्शन तांच्या साहित्यान पळोवपाक मेळटा.

1.1 माया खरंगटे हांचो जल्म आनी शिक्षण

माया खरंगटे हांचे पुराय नांव माया अनिल खरंगटे. माया खरंगटे हांचे आदले नांव माया पुंडलिक शेळडेकार. तिचो जल्म 20 जून 1956 दिसा केपें तालुक्यांतल्या असोळडे गांवांत जालो. तिचो जल्म एका व्हड घराब्यांत जालो, पूण ती वेगळी रावताली.¹ माया खरंगटे हिचो जल्म व्हड कुटूंबांत जाल्लो, तरी ती तिच्या घरचा वांगडा त्याच घरांत वेगळी रावताली. तिचो बापूय हो एकलोच पूत. बापूय, आजी, आवय, तीन भयणी आनी एक भाव अशें तिचे कुटूंब आसले. ती खूब गरीब आसली. घरांत फकत बापूय जोडटालो ताचेरूच तांचे घर चलताले, आनीक वेगळी अशी तांची जोड नासली. तिणे आपल्याच कुटुंबांत गरीब आनी श्रीमंत हांचे मदलो संघर्ष स्वता पळयलो. तिच्या कुटुंबांत शिक्षणाक खूब म्हत्व आसले. चली म्हणून तिका कोणे शिकपाक आडयली ना. चल्यांक चड शिकोवप हे सारकिले विचार समाजांत आशिल्ले. पूण तांच्या घरांत असल्या तरेचो विचार नासले. गरिबीक लागून तिका जगपाक तशेंच शिकपाक खूब धडपड संघर्ष करचो पडलो. तांच्या गावांत फकत चवथी मेरेन शाळा आशिल्ली.

फुडले शिक्षण घेवपाक लागी शाळा नाशिल्ल्यान तांका चांदर वा केप्यां वचून शिकचे पडटाले. पूण चांदर वचपाक न्हंय पलतडून वचें पडटाले. केप्यां वचपाक त्या वेळार बशी नासल्यो ताका लागून खूब त्रास जातालो म्हणून तिच्या शिक्षणाक लागून ती आनी तिची घरची मडगांवां येवन रावली. तिची आवय, बापूय, आजी, तीन भयणी आनी एक भाव अशें तिचें कुटूंब आसलें. तिच्या घरांत फक्त बापूय एकलोच जोडटालो. तिच्या कुटुंबांत शिक्षणाक खूब म्हत्व आसले. तिणे आपल्या गांवांत चवथी मेरेन शिक्षण पुराय केले. गांवांन चवथी मेरेनचे शिक्षण घेवपाक मेळटाले. कारण फुडे शिकपाक गांवांत शाळा नासली. फुडले शिक्षण तिणे मडगांवां येवन एस. एस. सी चें शिक्षण पुराय केले. एस.एस.सी जातकच ट्युशन घेवपाक सुरवात केली आनी आपले फुडले शिक्षण स्वताच्या बळग्यार

पुराय केले. तिंच्यानी पार्वतीबाई चौगुले महाविद्यालयान 1977 वर्सा मराठी आनी हिन्दी हें विशय घेवन बी.ए.बी.एड शिक्षण पुराय केला.

तशेंच तिणे मराठी विशय घेवन 1991 वर्सा बी. एड करून तिच्यानी 1990 वर्सा शिक्षिका म्हणून, विद्या भुवन कोंकणी शाळा, मडगांव हांगा शिकयता आसतना, 1994 वर्सा के. जी चो कोर्स केलो. ताच्या पयली 1980 ह्या वर्सा बोम्बे मॅटल ह्या आयदनांच्या दुकानांत तिका काम मेळ्ळे. थंय तिणे स वर्सा काम केले आनी 1986 वर्सा तिणे ती नोकरी सोडली. उपरांत 1986 वर्सा तिका थॉमस स्टिफन्स कोंकणी केंद्रांत नोकरी मेळ्ळी. तिणे लग्ना उपरांत 1990 ह्या वर्सा विद्याभूवन कोंकणी शाळेंत नोकरी करून 2016 वर्सा ती निवृत्त जाली. ताणी आयजवेर कविता, कथा, आणकार, प्रवास वर्णन आनी बालसाहित्य अशें साबार साहित्यप्रकार केळयल्यांत. आतां मेरेन माया खरंगरेची 25 पुस्तकां उजवाडाक आयल्यात.²

1.2 माया खरंगटे हांचो साहित्यीक वावर

माया खरंगटे फाटलीं 45 वर्सां साकून लेखन करतांत. लेखिका सगळ्या तरेचें साहित्य सातत्यान बरयत आसा. कविता, कथा, बालसाहित्य आनी शिक्षणीक मळार पुस्तकां बरयल्यांत आनी अणकारल्यांत. भुरग्यांपासंत कविता, कथा, नाटकुलीं आनी चरित्रां बरयल्यांत. माया खरंगटे हांच्यानी उच्च शिक्षण घेता आसतना लेख बरोवपाक सुरवात केली. सुरवेक तिणे मराठी लेख बरोवन आपल्या लेखनाक सुरवात केली. उपरांत कविता बरोवपाक सुरवात केली. सुरवेक तिणे महाविद्यालयाचा वण्टीपत्रकांनी बरोवन, उपरांत वर्सुकी मासिकानी मराठी भाशेंत लेख, कविता, कथा बरोवपाक सुरवात केली. लेखिका महाविद्यालयान शिक्षण घेता आसतना कोंकणीतल्यान कविता बरोवपाक सुरवात करून, 'राष्ट्रमत', 'गोमन्तक', 'नवप्रभा' ह्या दिसाळ्यांनी बरोवपाक सुरवात केली.

माया खरंगटे हांचे कविता साहित्याच्या मळार दोन कविता संग्रह उजवाडाक आयल्यांत. कविता झेलो 1989 ह्या वर्सा 'कयपंजी' हो कविता झेलो उजवाडा आयला. तिच्या ह्या संग्रहांत बायल मनशेची संवेदनशीपणा दिसून येता. जाल्यार 2011 ह्या वर्सा 'श्रावण शिंवर' हो कविता झेलो उजवाडाक आयला. तिच्या कवितानी स्वताच्या वैयक्तीक जिणेंत तशेच सामजाचो आनी सैमाचो अणभव तिच्या कवितेनी मुखलपणान दिसून येता. ती कवितेंच्या आधारान समाज तशेच सैमाचे घटक घेवन आपले उमाळे आनी दुख्ख व्यक्त करता.

कथांचो आस्पाव 2000 ह्या वर्सा 'घोंटेर' ह्या पयल्या – वयल्या कथासंग्रहांत जाला. फाटल्या सुमार १५ वर्सांच्या काळांत बरयल्ल्या कथांचो आस्पाव ह्या संग्रहांत केल्लो आसा. तातूंतल्या कांय कथांक कथास्पर्धांनी इनामांय मेळ्ळ्यांत.

ह्या संग्रहांत दर एके कथेंत लेखिकेन अस्तुरेच्या मनाचें एक खेरीत कुर्कूट उगडलां अशें दिसून येता. ह्या कथांतल्यो नायिका मध्यम वर्गांतल्यो; पूण मध्यम वर्गांतल्याच वेगवेगळ्या पांवड्या वयल्यो, वेगवेगळ्या वातावरणांतल्यो. दर एके नायिकेचें एक खेरीत दुखणें आसा. कांय नायिका अंतीं जिखतात तर कांय हारतात. तांचें दुखणें मात विचार करूंक लायता. एका अर्थान ह्यो कथा म्हणचे अस्तुरेच्या भौशीक आनी खाजगी जिवितावयलें भाश्य कथेचे फास्केत बसोवन केल्लें. चडशा कथांतलें हें दुखणें म्हणचे आयचे परिस्थितींतली एक समाजीक समस्या अशे म्हणू येता.

कांय वेळा समस्येचें रूप समाजीक कांय कुटुंबीक हें थारावप कठीण जाता. 'खरो सत्कार' कथेंतली दोतोर निशा जिखता; तर 'प्रश्न' कथेंतली अमिता हारता. तांचे प्रस्न जितले कुटुंबीक तितलेच समाजीक. मुळांत कुटुंबीक असो प्रस्न खूबशा कुटुंबांनी उप्रासता तेन्ना ताका आपशींच समाजीक रूप येता. लेखिका आपणाल्या कथां वरवीं असल्या समाजीक प्रस्नांकडेन वाचप्यांची नदर ओडटा, 'जिद्द' कथेंतलें आमनेलीन, 'सुटके वाट' कथेतली उर्मिला, 'कांटयाळे हार' कथेंतली रमा, 'दुदाची चोरी' कथेंतलें मंजुळे, 'पिशांतूर' कथेतली

यमुना, 'घांटणीलें पोर' कथेंतली राधा आनी घांटीण हीं निखटीं पात्रां न्हय. तांच्या रुपान नदरे मुखार रावतात ते प्रस्न. ह्या प्रस्नांच्यो जापो मानसशास्त्राच्या आधारान सोदूंक जायत; पूण त्यो सोदतना आमच्या अर्थीक, समाजीक आनी कुटुंबीक जिविताचें वैचारिक मंथन घडोवपाची इत्सा ह्या संग्रहांत कथा जागयतांत दिसून येता.

'मळब झेंप' हो कथा संग्रह माया खरंगटे हाणी बरयला. हो संग्रह बिम्ब प्रकाशन हातून प्रकाशीत जावन, 2008 वर्सा उजवाडाक आयिलो, ह्या कथा संग्रहांत समाजांत मनशांचो जगपाचो संघर्श चित्रीत केला. 'मळब झेंप' हो तांचो दुसरो कथा संग्रह उजवाडाक आयला. माया खरंगटे हांच्यानी ह्या कथा संग्रहांत मुसलीम ह्या समाजाक आपले कथेंत भावीपणान हाडला. 'भांगराचो देस' ही कथा ताची एक उत्तम अशी देख आसा. गोंयकारांक आखाती देस म्हळ्यार भांगराचो अशें दिसतालें. आज ती परिस्थिती कांय प्रमाणांत बदल्ल्या तरी आपल्या गांवघरा घरदार करून उरिल्ली जीण सुखान जियेवप हें दर एकल्या गोंयकाराचें सपन जाला. आखाती देशांतल्या येणावळीक लागून गोंयचें अर्थकारण बदलें. गावांगावांनी खोंपी जाग्यार शिमिट काँक्रीटाचीं सोबीत घरां आयलीं. देखुनूच अन्वर मियाँक आपली धूव मुनिरा हिका दूबय घाडपाची उमळशीक आयली. दुबयच्यान धूव ताका पयशे घाडटा आनी गांवघरा येतना झगझगीत वस्तू घेवन येवप. जाल्यार मुसलमान समाजाचें चित्रण 'घुस्मट' हे कथेंत आयलां. लेखिका हे कथेंत ह्या समाजाच्या चाली रितींचेर उजवाड घालता. आंतरधार्मिक लग्न हो हें कथेचो विशय. मोग भिन्न धर्माच्या लोकांक एकठांय हाडटा पूण त्या धर्मांतल्यो चाली - रिती आनी धार्मिक श्रद्धांची पाळांमुळां जाती धर्माच्या समुहाचे मानसिकतायेंत कितलीं खोल रुजिल्लीं आसतात तांची नाट हें कथेंत मेळटा. तशेच घटस्फोटाचें वाडटें प्रमाण आज भोंवतणी दिसता. 'काळजाचो गोंडो' सारकिले कथेंत कथेचे नायिकेक विद्याक घटस्फोटा शिवाय दुसरो पर्याय नाशिल्लो हें मात मनाक पट्टा. विद्या समजिकायेन वागता पूण अमित ताका समजूंक शकना. ती तांक आनी मनाचें

व्हडपण ताचे कडेन नासता. हरशीं ही कथा विशयाचे नदरेन आव्हान करपी. पूण तिचे सपाट निवेदन आनी पोर्ण तंत्र कथेक कलात्मक उंचायेर व्हरता.

तत्वगिन्यान हें शिकपांतल्यान येना, तर तें अणभवांतल्यान येता. तें जिणेचें खरें तत्वगिन्यान आसता. 'शंकर' ही कथा अशीच एक वेगळेपण घेवन आयल्या. नलिनी ही तत्वगिन्यानाची शिकोवपी. पूण तिची नदर तत्वगिन्यानच्या पुस्तकांनी बंदिस्त जाल्ली. तिका जिणेच्या वास्तवाकडेन पळोवपाची नदर शंकरा कडल्यान मेळटा. शंकर हो व्हडलो शिकूंक नाशिल्लो. हातूंत जिणेंतली नेतिकता आनी मनशाच्या वाट्याक आयिल्ली फटवण लेखिकेक अस्वस्थ करता. 'बींय ना भातय ना' हें कथेंत आपले जावेचो रोजीचो भयणी भशेन मोग करपी कोयसांव रोजीकडल्यान फटवता. रोजी आनी कायतानाचे संबंद आसात हें कलटकच तें कोसळून वता. जाका आपलें मानलें ताचे कडसून विश्वासघात जावप हाचे सारकिल्ले आनी दुसरें दुःख नासता हे दिसून येता. 'आवय' हे कथेंतली मारी परिस्थितीक लागून आखाती देशांत वता आनी मागीर तिचें पावल घसरता आनी वायट आवतिकायेंत तें घरा परंतता. सुरवातीक भुरग्यांक आवयचो राग येता खरो. पूण अखेरेक भुरगीं आवयचो स्वीकार करतात. जिविताची सकारात्मक बाजूच ही कथा आमकां दाखयता.

माया खरंगटे हांचो 'मृगजळ' हो कथा संग्रह 2009 ह्या वर्सा राजाई प्रकाशन हातूंत उजवाडाक आयिलो. ह्या कथा संग्रहांत 16 कथा आसात आनी सगळ्यो पयली दिवाळी अंकात प्रकाशीत जावन उपरांत 'मृगजळ' ह्या कथा संग्रहांत उजवाडाक आयल्या. 'मोनी बावली' ही कथा लामणदिवो (दि.अ.) 2007, 'काळ्या पिड्डुकांचें वर्जे' ही कथा बार्देस (दि.अ.) 2007, 'जोगम्मा' ही कथा जाग (दि.अ.) 2007, 'पिसाय' ही कथा कोंकणी (दि.अ.) 2006, 'बायेचें लग्न' ही कथा उर्बा (दि.अ.) 2006, 'कांट्यांतली वाट' ही कथा जाग (दि.अ.) 2006, 'उध्दाराश्रम' ही कथा कोंकण टायम्स (दि.अ.) 2006, 'म्हजी

मोगाची धूव ती' ही कथा कोंकण टायम्स (दि.अ.)2005, 'मन वळटा वळना' ही कथा बिम्ब (दि.अ.)2005, 'पन्नाशी' ही कथा सुनापरान्त (दि.अ.) 2006, 'दुदावेली साय' ही कथा जाग (दि.अ.)2005, 'उष्णी आवय' ही कथा कोंकणी (दि.अ.)2005, 'ममता' ही कथा सुनापरान्त (च.अ.)2005, 'सवतीचीं भुरगीं' ही कथा जैत (दि.अ.)2005, 'दायज' ही कथा कोंकण टायम्स (दि.अ.)2004, 'घोरपुरीस' कोंकणी (दि.अ.)2001 वर्सा शापून आयल्या.³

ह्या कथा संग्रहांत सामाजीक प्रस्नाची मांडणी केली आसात. ह्या पुस्तकांत पुराय कथा अस्तुरचेर आधारीत आसा. प्रतेक कथेन अस्तुरी वास्तवीक जिणेचे दर्शन घडयता तशेच आवयच्या फाटले दूख ह्या कथा संग्रहांत मांडला. 2012 ह्या वर्सा 'काळीं कुपां रुपेरी देग' हो कथा संग्रह उजवाडा आयला. ह्या संग्रहांत पुराय 18 कथा आस्पावल्या. जाल्यार 'ओली फांतोड' हो कथा संग्रह माया खरंगटे हांच्यानी बरयला. हो कथा संग्रह 2019 ह्या वर्सा मोहीत प्रकाशनात उजवाडाक हाडिलो. हातूंत पुराय 19 कथा आसात. ह्या संग्रहांत आधुनीक जिणेतली 'सोशीक्त पणान उबी रावपी बायल पळोवपाक मेळटा. कुटुबां खातीर संघर्श करपी मध्यमवर्गी कुटुंबीक जीण ह्या संग्रहांत आसा.⁴

तशेच बालसाहित्याच्या मळार तांचीं सुमार पंचवीस पुस्तकां प्रसिद्ध जाल्यांत. बाल साहित्याची पुस्तका म्हणल्यार 'कोलेदादाची पालखी', 'स्वामी विवेकानंद', 'गलिवराची भोंवडी', 'चौफूल', 'कामा पुरतो मामा', 'शींव आनी बैल', 'रवीन्द्रनाथ टागोर', 'निलम', 'शिटूक शकू', 'एकवट', 'गांधीजी', 'काणी एका गुलामाची', 'शणै गोंयबाब', 'राजकुंवरी मारिया', 'व्हड बुद्धीचो ल्हान इव्हान', 'निकोबारच्यो लोककाणयो', 'रानाच्या मनांत', 'अयोध्यायान', 'हातीमताई', 'रॉबिन्सन क्रुसो', 'एक आसली आजी', 'राजकुंवर इवान आनी चेटकीण बाबायगा', 'गुंड्या गुडगुडो आनी मस्तूल', 'आनाळ्यो गुनाळ्यो', 'गिरगिरे', 'चुडटे सोरोप', 'किटकिटें', 'तरेकवार पानां' अशी भुरग्यांच्या मनाक भावता सारक्यो काणयो

पळोवपाक मेळटा. समाजाचे चित्र कल्पनीक रितीन योग्य पद्दतीन देख दिवपा सारक्यो ल्हान तश्योच तरनाट्या पिरायेक देख दिवप्यो काण्यो पळोवपाक घावता. तांची बालसाहित्याची पुस्तका भुरग्यांक तशीच हेर वाचप्यांक ओडलावपी अशीं आसतात.^५

माया खरंगटे हांच्यानी कादंबरी साहित्यांत आपले नांव जोडला. 'अमृतवेळ' ही तांची पयली कादंबरी. ही कादंबरी कुटुंबीक विशयाचेर आधारून आसा. सिताबाय ही अमृतवेळ ह्या कादंबरेतली मुखेल पात्र. ती ल्हान आसतनाच तिचो बापूय मरता आनी घरची सिताबायक दोशी मानतात. तिचे लग्न भाटकाराच्या चल्या वांगडा करता. तिचो घोव भलायकेन बरो नासता. भाटांतले नाल्ल, तांदूळ विकून जे पयशें मेळटा ताचेर तांचे घर चलता. कांय वर्सांनी सिताबायचो घोव मरता आनी तिचो देर तिका खूब त्रास करता, सगळ्या भाटांबेंसाची वाटणी जाता. सिताबायक एकटीच वेगळी रावची पडटा. फुडे सिताबाय आपल्या भुरग्यांक आनी उपरांत आपल्या नात्रांक शिकोवपाक जे त्रास कश्ट करता ताचो संगर्श कादंबरेत दिसून येता. आपलो चलो शिकचो म्हणून खूब त्रास करता. पूण ताचो चलो शाळा सोडटा. सिताबाय आपलो चलो शिकूंक ना म्हणून आपल्या नात्रांक शिकोन व्हड जाता ते पळोवन ती खूब खुशाल जाता. हया कादंबरेत पुराय कश्ट आनी दुखबूच पळोवपाक मेळटा. तेशेच तांची 'घडटा घडयता' ही कादंबरी पळोवपाक मेळटा. तशेच पत्रसंग्रह 2014 ह्या वर्सा 'प्रीय सखी' हे पुस्तक उजवाडाक आयले. जाल्यार कांय अणकारीत पुस्तका 2008 ह्या वर्सा 'जपान पळोवन आयलों अणकारीत जावन उजवाडाक आयला. 2013 ह्या वर्सा 'रक्त कूंड' अणकारीत जावन उजवाडाक आयला. 2015 ह्या वर्सा चान्या रातीचो दुःखांत अणकारीत जावन उजवाडाक आयला.^६ त्या भायर तिच्या कथांचे मराठी, हिंदी, कन्नड, गुजराती, तेलुगू, सिंधु अश्या साबार भासांनी अणकार जाल्यात.

1.3 माया खरंगटे हांकां लाबिल्ले पुरस्कार

माया खरंगटे हांका कोंकणीच्या मळार सगळें तरेचें साहित्य बरोवन, साहित्यीक मळार कांय पुरस्कार आनी भोवमान तिका मेळिल्ले आसात. तांका आजवेर मेळिल्ले पुरस्कार म्हणल्यार,

- शिक्षणीक मळार 1998 हया वर्सा एन.सी.ई.आर.टी.चो 'बालसाहित्य पुरस्कार' "कोलेदादाची पालखी" ह्या पुस्तकाक लागून फावो जाला.
- 2003 ह्या वर्सा कोंकणी कला साहित्य केंद्र-कुडचर्डे, 'बालसाहित्य पुरस्कार' फावो जाला.
- 2007 ह्या वर्सा कोंकणी भाशा मंडळाचो कथा पुरस्कार "मळब झेंप" ह्या कथासंग्रहाक फावो जाला.
- 2010 ह्या वर्सा "मां शारदा" काव्य पुरस्कार, ए.आय.पी.सी. खुर्जा.
- 2010 ह्या वर्सा गोवा कोंकणी अकादेमीचो पुरस्कार मृगजळ ह्या कथासंग्रहाक फावो जालो.
- 2011 ह्या वर्सा बीम्ब 'बालसाहित्य पुरस्कार' फावो जाला.
- 2012 ह्या वर्सा गोवा कोंकणी अकादेमी 'बालसाहित्य पुरस्कार'.
- 2012 ह्या वर्सा साहित्य अकादेमीचो बालसाहित्य पुरस्कार "रानाच्या मनांत" .
- 2015 ह्या वर्सा कोंकणी भाशा मंडळाचो शिक्षक पुरस्कार फावो जाला.⁷

संदर्भ

1. नायक, जयंती. अनन्य: अंक 14, कथामंच, माया खरंगटे: शिकवण, 2021, पा.16.
2. माया, खरंगटे हांची मुलाखत. 2 April 2024, पुंडलीक नगर बस स्टेंड, आंके, मडगांव गोंय.
3. खरंगटे, माया . प्रस्तावन . मृगजळ, केपें गोंय, राजाई प्रकाशन, 2009.
4. खरंगटे, माया. संदर्भाविळ . शिल्पकाव्य, मोहीत प्रकाशन, मडगांव गोंय, 2017.
5. खरंगटे, माया . संदर्भाविळ . शिल्पकाव्य, मोहीत प्रकाशन, मडगांव गोंय, 2017.
6. वयलो संदर्भ .शिल्पकाव्य ,मोहीत प्रकाशन, मडगांव गोंय, 2017.
7. खरंगटे, माया . प्रस्तावना. ओली फातोड ,मोहीत प्रकाशन,मडगांव गोंय, 2019.

प्रकरण 2

कथेचो सिद्धांतीक अभ्यास

2.1 कथेचें स्वरूप

कथेक आदी लघुकथा अशें म्हणटाले, पूण हालीसराक अनेक बंदनांतसून मुक्त जायत गेल्या कथेन आकाराचें बंदनूय मोखून मारलां. देखून कथा हे सुटसुटीत उतर उपकरायतांत, तरी मोटवो आकार हें कथेचें खाशेलेपण हें मात खरें. प्रवासांत एका बसकेंत वाचून सोंपोवपाचो हो साहित्यप्रकार जाल्यान तो चड लोकप्रीय जाला. अशे आसले तरी कथेचेर आकाराचे बंधन घालूक ना. कारण येवजिल्लो एकमुळो परिणाम सादपाखातीर कथेन व्हड आंवाठ घेतलो जाल्यारूय ती कथाच, आनी एकाच पानाभितर सोपोवंक आयली जाल्यारूय ती कथाच थारता.

कथा हो गद्य कथात्मक साहित्याचो एक प्रकार. कथात्मक साहित्यांतलीं आदीं चर्चा केल्लीं खाशेलपणां सामान्य स्वरुपाचीं अशें म्हणूक येता. कथेच्या खाशेल्या गुणधर्माचो, तशेच 'स्वताचो सोद घेवपाक कथा मर्यादीत सुवातेक लागून साध्य करूंक शकना, तशेंच ताचो विशिश्ट स्वभाव पळयल्यार ती ताची ज्ञान न्हय. कथा चड करून व्यक्तीच्या वा समाजाच्या जिवितांतल्या एका माचयेची, एक स्थिती, एक विशिश्ट जिणेचो अणभव दाखोवपी दिसता. तशेंच एकाच भावनाचेर लक्ष केंद्रीत करपी, एकाच घडणुकेक आकार दिवपी कथा आसूं येता. प्रत्यक्ष व्याप्ती नासली तरी कथांतल्या चरित्राचो संदर्भ चड व्यापक आसूं येता हें लक्षांत घेवचें पडटलें.

अणभव आनी रचणुकेचें एककेंद्रीतपण हें कथाचें खाशेलपण, रचणुकेचे नदरेन हे कादंबरीक जायतीं केंद्रां आसात. अणभवांचे जायते संबंद आसात. ह्यो संघटना एकामेकांक संबंदीत आसात, हाका लागून तांचें स्वायत्त अस्तित्व आसा. कथेचे अणभव, पात्रां, परिस्थिती आनी भावना हांचे घटक तशेंच तांचे परस्पर संबंद मर्यादीत आसतात. हाका लागून ही कथा सैमीक रितीन लघुरूप घेता आनी सादारणपणान फकत एकूच विधी सिध्द जाता. म्हणल्यार, कथाच्या इतल्या केंद्रीकृत स्वभावाक लागून ताचे संस्कृतायेंत जें एकवट येता तें दुसऱ्या साहित्यकृतींत शक्य नासता. परिणामांतली अशी एकाग्रताय आनी आवड हें कथेचें खाशेलें खाशेलपण म्हणूं येता. कथेच्या स्फोटक स्वरूपाक लागून आनी तिचे संस्कृतायेचो एकचाराक लागून ताचे रचणुकेंत, संघटनांत कितें तरी खाशेले पदार्थ सैमीक रितीन येतात.¹ कथेचें स्वरूपाचेर अभ्यास करताना मराठी लेखक म . द . दातकणंगलेकर हांच्या 'मराठी कथा: रूप आणि परिसर' हे पुस्तक अभ्यास करपा खातीर वापरला.

2.1.1 कथेचे घटक

कथा साहित्यांत कथा रचणुके भीतर कथेचे घटक मांणिले आसात. कथेचे घटक म्हणल्यार पयली 'कथानक' हो कथेचो मूळ घटक. 'आशय' हो कथा साहित्याचो आत्मो आसता. 'पात्रां' ही कथेचे संहितेचो एक अविभाज्य घटक म्हूण कथेंत कार्यरत आसता. 'कथन शैली' ही लेखकाच्या लेखन शैलीचेर उजवाड घालता. 'वातावरण' हो म्हत्वाचो घटक आसा. 'निवेदन' कथेचो म्हत्वाचो घटक ताच्या बगर घडणूक मुखार वचपाक शकना . 'भास' कथेंत निवेदन लेखन शैलींतल्यान कथा अभिव्यक्त करत . 'घडणुकेचें वर्णन' ह्या घटकाच्या आधाराचेर कथा मुखार वयता. 'संघर्श' ह्या घटकांचेर कथा रचिली आसता.

1) कथानक

कथानक हो कथेचो एक गतिशील घटक आसा. कथाकार सादरकर्त्याच्या नदरेन एक विशिश्ट अणभव सांगता. कथांतलो कथनकार घडणुको, पात्रां, कृती विधानां, वातावरण आदी हांचो विस्तार दिता. पात्रांच्यो घडणुको, कृती विधानां अर्थपूर्ण रितीन कथेंत लिपिल्ली आसता. आनी हांच्या फाटल्यान एक संघटनात्मक तत्व आसा, देखून कथानक एक वेगळें रूप घेता. कथानक तयार करपा खातीर घडणुको आनी पात्रां परस्पर संवाद सादतात. कथाकार घडणुकांच्या प्रवाहांतल्यान आनी पात्रांच्या आधारांतल्यान कथानक तयार करता. कथानकांतल्यो घडणुको शारिरीक वा मानसीक आसूं येतात. कथाकाराच्या मनाच्या आनी बुध्दीच्या ह्या दोनूय पांवड्यांक कथानकांत सुवात आसा. कलाकुसरीच्या हेतून कथाकार ह्या दोनूय पांवड्यावेल्या अणभवांचो आस्पाव करता.

खरें म्हणल्यार कथेंतली एकाद्री गजाल म्हळ्यार आदल्या काळांत घडिल्ली गजाल आसता. कथाकार ही वास्तवताय सांगपाक पात्रांचो उपेग करता, आनी तातूंत घडणुको, संवाद, वातावरण निर्मिती आनी निवेदन हांचो आस्पाव जाता. कथाकार केन्ना केन्ना कथेच्या सुरवेकच निमाणी घडणूक सांगता आनी रोमांचक तरेन सुरवात करता आनी अनपेक्षीत मोडण करून कथा सोंपता. मागीर ती एक गजाल वा वास्तव न्हय, तर कथाकाराच्या वयल्या कुशळटायेक लागून 'कथा' जावंक पावता.

2) आशय

कथाकाराच्या जिणेच्या अणभवांचेर कथा गुंथिल्ली आसता. हो जिणेचो अणभव हो कथेचो विशय जावन आसता. कथानकांतलो आशय हो कथानकाचो मुळावो भाग आसता. कथाकाराच्या जिविताचे नदरेन आनी कलेचे नदरेन पळयल्यार कथाचो आशय कथेंत कलारूपांत साकार जालो पळोवपाक मेळटा.

पात्रांच्या स्वभावांतल्यान आनी तांच्या विशिश्ट परिस्थितींतल्या, तांच्या भावनांच्या हालचालीं वरवीं कथाचो आशय भावनीक सभावान निर्माण जाता. कथाकाराच्या जेवीक आनी साहित्यीक नदरेक लागून कथानकाचे रचणुकेंत विविधताय दिसून येता. संकेतात्मक, लक्षणांचो आरंभ; मदीं भावनांक आकर्शीत करपी; कथानकाची अंतर्गत रचणूक एकात्मिक शेवटाक लागून तयार जाता. हाका लागून कथेचो विशय साकार जाता.

3) पात्रां

कथानकांत वेगवेगळीं भुमिका करपी पात्रां आसतात. कथाकार तांचीं खाशेलपणां, गूण आनी दोश, वैयक्तीक खाशेलपणां, वृत्ती, कृती, अभिव्यक्ती, भावना, विचार, नदर आनी जिणे पद्दत उतरांच्या आदारान सादर करता. एके तरेन तातूंत मनशाची प्रतिमा मुखार येता. कथांतल्या ह्या पात्रांक स्वातंत्र्य नासता. तांच्या वागणुकेचो आकार कथाकाराच्या हातींत जाता. पात्रां जरी तोंडी रुपांत कथेंत आसात, पूण तांकां वास्तव जिणेंतल्या मनशां सारकेच शारीरिक, मानसीक आनी समाजीक भाग मेळ्ळ्यात. कथांतले पात्र स्थीर आनी बदलपी अशे दोनूय प्रकारचे आसतात. स्थीर पात्रांचेर खंयचेच परिस्थितिचो परिणाम जायना. बदलपी पात्रां आपली वृत्ती सोडनात. पात्रां कुडी वांगडाच मनांत आनी बुध्दींत वाडटात आनी घडणुको उक्ते जातात तशें तांचें विचार बदलता. कथाकार ह्या दोनूय प्रकारच्या पात्रांचो कलात्मक उपेग करता.

4) कथन शैली

जोसो लेखक तशी ताची लेखन शैली अशे म्हणटांत. कथाकाराच्या जीवनदृष्टी आनी कलादृष्टीक लागून कथाकाराचे कथनशैलीचेर परिणाम जाता. कथा सांगपाचे पद्दतीक कथन शैली अशें म्हण्टात. कथेचो आशय, कथेचो उद्देश, कथेची सुवात, कथा आयकपी

मनीस वा समाज हांचे वयल्यान कथन शैलीचो आकार मेळटा. देखीक: किर्तनकाराचे कथनशैलीक कीर्तनाचे सादरीकरणाचे पद्दतीन आकार दितले.

5) वातावरण

कथाकार अशें वातावरण तयार करता, जाका लागून कथात्मक परिणाम अपेक्षा केल्ले प्रमाण मेळटा. पूरक वातावरणाक लागून कथानक आनी पात्रचित्रण चड अचूकपणान साकार करप शक्य जाता. कथांतल्यो घडणुको, प्रसंग आनी व्यक्ती ज्या प्रदेशांत, सांस्कृतीक वातावरणांत, कुटुंबीक परिस्थितींत घडटात त्या कथांतल्या पात्रांच्या वागणुके फाटल्यान आशिल्लें वातावरण चित्रांतली फाटभूंय म्हणून उबी रावता.

कथेंतले सत्य एका विशिश्ट भुगोलीक, समाजीक आनी संस्कृतीक फाटभूंयेर घडटा. ह्या वास्तवांतल्यान एक भावना दिश्टी पडटा. आनी ह्या सगळ्या घटकांचो मेळ जावन कथे भीतर वातावरण तयार जाता. कथेक पूरक अशें काल्पनीक वातावरण तयार करप हो वातावरणाचो मुखेल हेतू आसता. विशिश्ट भूंयप्रदेशांचें चित्रण केल्ल्यान कथांतल्या वातावरणाचें संकेत मेळटालें. नायक आनी नायिकांच्या भावनीक हालचालिंची कल्पना मेळोवपा खातीर वाचप्याक पूरक अशें वातावरण कथाकार तयार करता. कथांतलो काळ इतिहासीक वा पौराणीक आसा काय ना हें फक्त परिस्थितिच्या तपशीलांक लागून थारता; कथा गांवगिरी काय शारी आसा हें कळटा.

6) निवेदन

निवेदन हें कथनात्मक साहित्याच्या आदारान, कथानात्मक साहित्याचो आविश्कार जावंक शकना. निवेदन करप म्हळ्यार सांगप, कथन करप. कथाकार कथा सांगपा खातीर एक निवेदक पात्र निर्मिता. आनी ताच्या विशिश्ट दृश्टीकोनातल्यान वाचप्यांक कथा सांगता. अशा निर्मिल्ल्या पात्रांच्या दृश्टीकोनाच्या मळार कथाकाराचो कलाहेतू आसता.

ह्या कलाहेताक आदारून कथाकार निवेदकाच्या दृष्टीकोनांतल्यान कथेंतल्या विंगड विंगड घटकांचें विशिष्ट रितीन संघटन करता. अश्या तरेन कथाकार आपले कथेंतल्या समग्र भावविश्वाचे सुत्रसंचालन करीत आसता आनी निवेदक पात्रांच्या माध्यमांतल्यान तो साबार पांवड्या वयल्यान अणभव घेवंक लायता. कथा नुसार निवेदकाची भुमिका बदलता. हो निवेदक केन्ना तिरायताचे भुमिकेंतल्यान, केन्ना सर्वज्ञ-सर्वसाक्षी जावन, तर केन्ना कथानकाबरोबर समरसून वचून कथन करपी अशा साबार रुपांनी कथेंत वावूरतना दिश्टी पडटा. निवेदकाच्या दृष्टीकोनांतल्यान आनी विशिष्ट अंतरा वयल्यान केल्ल्या निवेदनाचे मजगतीन कथाकाराक आपले कथेची निर्मणी करप शक्य जाता.

7) भास

कथाकार कथा प्रभावी जावपा खातीर, कथाचो उद्देश साध्य करपा खातीर कथाकार कथेची भास आशयाक योग्य आसची हाची जतनाय घेता. अशें करतना तो प्रतिमा, प्रतीक आनी रूपकांचो उपेग करता. तशेच कथानक चड कलात्मक करता. कथाकार प्रतिमांचो उपेग करून रुची, स्पर्श, वास आनी हेर इंद्रियां सांगता.

प्रतीक म्हणळ्यार सूत्रां. आशय सूत्रात्मक चिन्नांत गुठलायल्लो आसता. अशा वेळार कथाचे रचणुकेचे आनी संघटनात्मक घटक म्हणून हीं प्रतीकां म्हत्वाचीं जातात. कथाकाराक कथानकाचेर आदारून कथानक सुत्रबद्ध करपाचे प्रक्रियेंत घडणुकांक सूत्रात्मक पद्दतीन बांदपाखातीर प्रतीक उपेगी पडटांत. कथाकार कथा प्रभावी करपा खातीर भाशेचे रूढिवाद मोडटा आनी एक नवी भास सिध्द करता. कथाकार वास्तववादा खातीर ग्रामीण, प्रादेशीक आनी बोलिंचोय उपेग करता.

8) घडणुकेचें वर्णन

कथा सांगपाची कुशळटाय आशिल्ल्या कथाकारांचीं उदाहरणां आसांत, जांकां येस मेळ्ळां. कथेंत घडणुको आसतांत, आनी पात्रां ह्या घडणुकांप्रमाण वागतात. कथाकाराच्या तोडांतल्यान घडणुकेचें वर्णन करता. संवादांत प्रसंगाचें वर्णन दुर्मीळ संवादांतल्यान लेगीत प्रसंग कथन जाता. जिवंत कथन वाचप्याक वास्तवाची जाणविकाय दिता. तिसरी कथन पद्दत आपणावन कथेच्यो घडणुको चित्रीत करता आनी मागीर कथकळी घडटा तशें, घडिल्ल्या क्रमांकान सांगता.

इतिहासीक कथनांत झुजाचें वर्णन आसता. देखीक: धुल्ल उडप, तुरही वाजोवप, तलवारींचो खडखड आनी झुजाच्यांचो गर्जना ह्या सगळ्यांक लागून खऱ्या झुजाचें साक्षीदार आसात अशी भावना निर्माण जाता. कथांतले कांय प्रसंग दयनीय आसात. अपघात, लग्न, बदनामी, दूकळ, सैमीक आपत्ती आदी गजालींचें कितलेशेच वर्णन कल्पनीक साहित्यांत मेळटात. हे कथन वाचप्याक इतलो तेंप प्रत्यक्षदर्शी आशिल्ल्यावरी दृश्यांत सोडटात, कथनाची कुशळटाय कथा भावनीक, मनोरंजक आनी वास्तवीक जावपाक आदार करता.

9) संघर्श

कथेंत जश्यो घडणुको आसतांत, तशेच पात्रांमदीं लिपिल्लें वा उक्ते संघर्श आसतांत. संघर्शाक लागून कथा गुंतागुंतीची जाता. पुर्विल्ले कथेंत म्हळ्यार पुराणकथेंत जो संघर्श येता तो सत्याच्या उरफाटो म्हणल्यार मुखेलपणान तो मनोरंजक आशिल्लो. तो भेदभाव विरुद्ध भेदभावाच्या रुपांत आसता. बऱ्या-वायटाच्या संघर्शांत बरें जैतिवंत जाता आनी कितें तरी शिकवपाचो हेतू आसता. वैचारीक मतभेद, स्वार्थाक आडमेळीं, सपनां पूर्ण करपाक आडमेळीं, अपेक्षा मोडपाक कारणीभूत करपी घटक, स्वार्थाक विरोध आदी दोन

पात्रां असल्या कारणांक लागून झगडटात. माय- सून, बापूय-पूत; अधिकारी-कर्मचारी, सरकारी-लोक आदी हीं दोन संघर्श कथेंत आसतात. केन्ना केन्नाय मनीस आनी परिस्थिती हांचे मदीं संघर्श जाता. ² कथेचे घटक मांडटा आसतना मराठी लेखक सुधा जोशी हांच्या 'कथा: संकल्पना आणि समीक्षा' ह्या पुस्तकांत कथेचे घटक मांडिले आसा. हे पुस्तक अभ्यासपा खातीर वापरला.

2.1.2 कथेचे प्रकार

कथेच्या प्रकारांत कांय वेंचीक कथेचें प्रकार निवडल्यांत आसात. देखीक: 'लोककथा', 'परीकथा', 'लघुकथा', 'दीर्घ कथा', 'रूपक कथा', 'चित्रण कथा', 'ग्रामीण कथा', 'दालीत कथा', 'स्त्रीवादीकथा', 'लोककथा', 'परीकथा' आनी 'विज्ञानी कथा' ह्या प्रकारांचेर अभ्यास जाला.

1. लघुकथा

लघुकथा म्हळ्यार वाचप्याच्या मनांत एकूच छाप घालपी एक पुराय अखंड वास्तव. उण्यांत उण्या पात्रांच्या प्रसंगाच्या आदारान, एकूच परिणाम निर्माण करून, अर्द्या वरांत वाचूंक येवपी कथा म्हणल्यार एक लघुकथा. कथाकार घडणुकांची कालक्रमाप्रमाण मांडावळ करिनासतना, घडणुकांची मांडावळ फाटीं फुडें करून कथा रोमांचक करता आनी एक विशिश्ट रचणूक तयार करपाचें काम करता.

लघुकथेंत घडणुकांपरस पात्रांची मानसीक नदर, पात्रचित्रण, कथानक निर्मिती फाटल्यान लेखकाचें विशिश्ट जिवीत आनी कला पद्दत चड म्हत्वाची आसता. एक निश्चीत सुरवात, रोमांचक कथन आनी नाटकीय शेवट आशिल्ली एक बरी संघटीत रचणूक आसता. एकवटीत परिणाम हें लघुकथेचें म्हत्वाचें खाशेलपण. लघुकथेंत लघुकथा, रूपक कथा, सुपर लघुकथा हांचो आस्पाव जाता.

2. दीर्घ कथा

दीर्घ कथा बहुकेंद्रीय आसतात. दीर्घ कथांत विस्ताराची चड व्याप्ती आसता. हाका लागून दीर्घ कथेची व्याप्ती वाडटा. दीर्घ कथेंतलें जिणेचें तत्वगिन्यान लघुकथे परस चड खोलायेन आसा. लांब कथेचो विस्तार आनी जागो कथे परस व्हड आसता. तातूंत जायते अणभवात्मक घटक आनी जायते परस्पर संबंद आसात. तरी स्वभावान ती कथा आशिल्ल्यान तिचे संघटनेंत कथाप्रकाराची एकाग्रताय आसता. कोंकणी कथा साहित्यान महाबळेश्वर सैल हांची 'निमाणो अश्वत्थामा' जाल्यार जयंती नायक हांच्या 'तिची काणी' सारकिल्ली दीर्घ कथा पळोवपाक मेळटा.

3. रूपक कथा

दोन वेगवेगळ्या वस्तू मदल्या सारकेपणाचेर रूपकां आदारिल्लीं आसतात. ते फक्त संघटीत तत्वां म्हणून काम करतात. दोन वेगवेगळ्या गजालिचें सारकेंपण रूपकात्मक नदरेन एकवटीत आसता, तातूंत अद्वैत साध्य जाता. मुखेलपणान विचारशील आशय सांगपा खातीर रूपकाचो उपेग करतात. काव्यात्मक आत्मजागृताय, मनभुलोवपी कल्पनाशक्त, सुचोवपी शैली आनी आशय हीं रूपकाचीं खाशेलपणां आसात.

4. चित्रण कथा

लघुकथेचीं खाशेलपणां बोधकथेंत मेळटात. पात्रांचीं खाशेलपणां, वास्तव चित्रण बोधकथेंत येता. दृष्टांत म्हणळ्यार तत्व दाखोवपा खातीर दिल्ली एक देख. चड करून हीं चित्रां कथांचें रूप घेतात. महानुभाव संप्रदायाचो संस्थापक चक्रधर हाणें प्रसंगीक रितीन भक्तांक हीं दृष्टांतां सांगलीं. तांचो संग्रह म्हणळ्यार 'दृष्टांतपाठ' हो व्हड साहित्यकृती एक देख म्हणून पळोवंक मेळटा. वाक्यां ल्हान आशिल्ल्यान बोधकथा काव्यात्मक आसपाची प्रवृत्ती आसता.

5. ग्रामीण कथा

ग्रामीण कथा गांवगिऱ्या कथांचो भर मनरिजवणेच्या प्रधानतेपरस खऱ्या तत्वगिऱ्यानाचेर आसता. गांवगिऱ्या बोलीचो अर्थपूर्ण वापर हें गांवगिऱ्या कथांचें एक म्हत्वाचें खाशेलपण. गांवगिरो परिस्थिती, गरीब भुगोल, शेतकी अर्थवेवस्था, शेतकी संस्कृताय, अज्ञान आनी गरिबीचे बळी, शेतकार मजुराचो शोशण, मनाचेर परंपरेचो पडदो आनी बदलिल्ल्या वास्तवा मुखार संघर्श हे केंद्रीय अणभव गांवगिऱ्या कथेचें आसता. स्वातंत्र्या उपरांतच्या काळांत गांवगिऱ्या लोकांचो गोंदळ, सहकारी क्षेत्राची निराशा, सरकाराची उदासीनताय, पर्यावरणीय प्रस्नांक लागून शेतकी पद्दत इबाडिल्ली ग्रामीण कथेनी पळोवपाक मेळटा. कोंकणी साहित्यांत महाबळेश्वर सैल हांच्या 'तरंगा' ह्या कथा संग्रहांत ग्रामीण जावन पळोवपाक मेळटा. जाल्यार प्रकाश परियेकर हांच्या 'वर्सल' ह्या कथा संग्रहांत ग्रामीज जीवन अणभवपाक मेळटा.

6. दलीत कथा

दलीत अणभवाच्या केंद्रस्थानी आशिल्ली कथा म्हणळ्यार दलीत कथा. सवसारांतल्या अन्यायी जातिवेवस्थेन दिल्लो धपको, असुरक्षीतताय आनी अपमान हो दलीत कथेचो विशय जालो. डॉ. बाबासाहेब आंबेडकराची शिकवण, त्या आंगांत चलतना येवपी जाती विसंगतीचे जळपी अणभव समकालीन दलीत कथांत येतात. समता आनी स्वातंत्र्य, वेदना, बंड आनी ह्यो लोकशाय मुल्यांच्यो मागणी हीं दलीत कथांचीं खाशेलपणां आशिल्लीं पळोवपाक मेळटा.

7. खोवादी कथा

खोवादी कथा ही खोवादी चैतन्याची कथा आसून ती मनीस म्हणून जगपाचो सैमीक हक्क मागता, परंपरेच्या चौकटींतल्यान गोंदळ उक्तायता आनी सगळ्या पांवड्यार स्त्रियांच्या सहअस्तित्वाच्या संघर्शा वेळार मनाच्यो हालचाली नोंद करतात.

8. लोककथा

अद्भुत सोबीतकाय हें लोककथेचें मुखेल खाशेलपण. उपास, उत्सव आनी धर्मीक विधी हांचे निमतान लोककथा एके पिळगेंतल्यान दुसरे पिळगेक पावताले. कथा आयकून पुण्य येता आनी त्रास सोंपतात. अपेक्षीत परिणाम मेळटा अशा समजुतीन लोककथा सांगतात आनी आयकतात. गावपी जनावरां, जादूचे चमत्कार, वेशभूषा, राक्षस, अप्सरा, परी आदी लोककथेंत ते घडटात. ते भायर लोककथांनी मनशाची वृत्ती आनी प्रवृत्ती, बऱ्या-वायटाचे विचार, देवाची भक्ती, गांवकार, राजा-लोकसंबंद, सैम-मनीस हांचे संबंद अशे लोकीक विशयूय आसतात. पारंपारीक सुरवात अटपत नगर; येसस्वी शेवट आशिल्ली सहोत्तराची कथा, जिज्ञासा निर्माण करपी कथानक हीं लोककथेचीं खाशेलपणां आसात. कुरकुरीत कथनशैली, लोकभाशेचो वापर, कालबाह्य उपेग आनी शिक्षणीकता हें लोककथेचें खाशेलपण आसात.³ कोंकणी साहित्याच्या मळार लोककथा बरयल्यो पळोवपाक घावता डॉ जयंती नायक हांच्या 'गागर्णे' ह्या कथेन जाल्यार महाबळेश्वर सैल हांच्या 'तरंगा' ह्या कथेन पळोवपाक मेळटा.

9. परीकथा

परीकथा ही अजापांनी आनी चमत्कारांनी भरिल्लो, खास करून भुरग्यांक नितीक आनी संस्कारवादी शिकवण दिवपी कथा. परी म्हणल्यार पांखां आशिल्ली एक काल्पनीक अस्तुरी. जादू आनी चमत्कार करपी देवी शक्त आशिल्ली देवलोकांतली बायल. हातांत

जादवाची नक्षत्र आशिल्ली कांडी घेवन ताचे वरवीं चमत्कार करून त्या चमत्कारां वरवीं भुरग्यांक उजू शिकवण दितना वायटाचेर कशें जैत मेळोवचें हाची देख दिता. चडशा परिकथांतल्यो परी अद्भूत आनी चमत्कारीक शक्त आशिल्ल्यो मायेस्त बायलो आसतात. तांचो कल बरे वृत्तीक पोसवण दिवन समाजांत बऱ्या गजालींची चलणूक घालून दिवप असो असता. परीकथांनी खास करून ल्हान भुरग्यांचेर बरे संस्कार करप आनी तांकां बऱ्या मार्गाची शिकवण दिवप आसता. ⁴ कोंकणी साहित्यान 'सात माळ्या वयली राज कन्या' ह्या कथेन परिकथेतले विशय पळोवपाक मेळटा.

10. विज्ञान कथा

विज्ञानाक लोकप्रियता हाडपाचे प्रेरणेंतल्यान विज्ञान कथा जल्माक आयली. विज्ञान कथा शास्त्रीय सत्याचेर आदारिल्ली आसता. बौद्धिक, वैचारीक आशिले नायक विज्ञान कथानकांत येतात. विज्ञानाच्या कथांनी विज्ञानाचो प्रभाव आशिल्लो वा ताचो प्रभाव पडूं येता अशा समाजीक जिणेचें चित्रण करतात. विज्ञान कथा साहित्यांत विज्ञानाची भुमिका जेवणांतल्या मीठावरी आसता. एरवी विज्ञान कथा ही मनशाची कथा आसता. विज्ञान कथा विज्ञानाच्या मळार संभाव्य सोदांक चालना दितात. विज्ञान कथा फुडारा कडेन पळयता. विज्ञानाक निश्ठा निर्माण करप ही हे कथेची भुमिका आसता. ⁵ कोंकणी साहित्याच्या मळार दिनेश मणेकर हांच्या कथांनी विज्ञानीक विशय पळोवपाक घावता. कथेच्या प्रकाराचेर अभ्यास करतना मगठी लेखकी फुला बागून हांच्या 'निवडक कथा स्वरूप व समीक्ष' ह्या पुस्तकाचो आधार घेतला.

2.2 कथेच्यो व्याख्या

कथा साहित्य प्रकाराची आपलीं अशीं खाशेलपणां आसात. कथा म्हळ्यार कितें हाचेर आप आपली मतां कांय लेखकांनी अशी मांडिली आसा:

प्रा.ना. सी. फडके : “कमीत कमी पात्रे आणि कमीत कमी प्रसंग वापरून थोड्या वेळात परिणामकारक रितीने सांगितलेली व ऐकणाऱ्याच्या मनावर एकच एक ठसा उमटविणारी हकिकत म्हणजे लघुकथा होय.” फडके हांच्या अनुसार लघुकथा म्हळ्यार उण्या वेळान उण्यांत उण्या पात्रांचो आनी उण्यांत उण्या प्रसंगांचो वापर करून प्रभावीपणान सांगिल्लें सत्य आनी आयकप्याच्या मनांत एकूच छाप सोटडा ताका लघुकथा अशें म्हणटा. म्हणल्यार कथा सांगता आसताना मोचक्यात उतरांचो वापर करून जाय तितली पात्रां घेवन. वाचप्यांच्या मनात कथा रिगोवपाचो यत्न करपाक जाय.

इंदुमती शेवडे : “स्वतंत्र वाङ्मय प्रकार म्हणून कथेचे अस्तित्व अबाधित आहे. तिची पृथगात्मता कायम राहिली आहे. एक पृथगात्म वाङ्मय प्रकार म्हणून तिची व्यवच्छेदक लक्षणे दोन: एक तिच्यातील अनुभवाची एकात्मता, एकजीनसीपणा, एक विविधता आणि दुसरे या गुणांशी संलग्न असलेले तिचे एक संस्कारित्व.”

इंदुमती शेवडे हाणी कथेची परिभाशा सांगल्या ती अशी आसा, कथा एक स्वतंत्र साहित्य प्रकार म्हूण अस्तित्व अखंडपणान आसता. तिचें एकसुरेपण तिगून उरलां. एक वेगळो साहित्य प्रकार म्हूण ताचीं खाशेलीं दोन खाशेलपणां आसात. एक ताचो अणभव, ताची एकजीवता, एक विविधताय आनी दुसरें ह्या गुणांक संबंदीत आशिल्ली ताची संस्कृताय.

सुधा जोशी : “एक केंद्रितता, मितव्यय, संक्षेप, संपृक्ता, काटेकोर नेमकेपणा हे कथेच्या कला तंत्राचे खास विशेष म्हणता येतील.” सुधा जोशी हांच्या मता प्रमाणे कथा म्हणल्यार एक लक्ष केंद्रीत करप, मितभाषीपण, संक्षिप्तताय, गिरेस्तकाय आनी तीक्ष्ण सुक्ष्मताय हीं कथांच्या कला तंत्राचीं खाशेलपणां. म्हणल्यार कथा बरयता आसतना, आपूण जे किते सागूंक सोदता ताचेरूच चड लक्ष दिवंक जाय. कथा व्हडपाक जाय म्हणून चड प्रमाणात कल्पनीक तायेचो आधार घेवन कथा बरोवपाक जायना.

भालचंद्र नेमाडे : “लघुकथा हा कमी लांबीचा, चिंचोळा भाषिक अवकाश पुरविणारा, एक सुरी आशयसुत्रातून स्थलकालाचे संकुचित म्हणून तीव्र संवेदन देणारा प्रकार आहे.” भालचंद्र नेमाडे हांच्या म्हण्या प्रमाण लघुकथा हो एक प्रकारचो लघु लांबाय, एक संकुचीत भाशीक जागो दिवपी, एकाच कथानकाचो संपीडन म्हणून काळाची तीव्र जाणविकाय दिवपी.

व.दी.कुलकर्णी: “कथा रुपाने व्यक्त होणाऱ्या अनुभवांमध्ये कालाची जाणीव महत्वाची असते. त्यामुळे तिच्या अनुषंगाने स्थल, वातावरण, व्यक्ती इत्यादींना देखील त्या जाणिवेमध्ये आपोआपच स्थान मिळाल्याशिवाय राहत नाही. घटनांचा कालसंबंध क्रम तेथे अनुभवाचा एक महत्त्वपूर्ण घटक ठरत असतो. कथा म्हटली की या सर्व गोष्टी आपल्या डोळ्यापुढे येतात.” कुलकर्णी हांच्या अनुसार कथांच्या रुपान व्यक्त केल्ल्या अणभवांत काळाची भावना महत्वाची आसता. देखून ताच्या मतान त्या भावनेंत सुवात, वातावरण, व्यक्ती आदी चेतन्यांत आपोआप सुवात मेळटा. घडणुकांची कालक्रमाप्रमाण थंयच्या अणभवांतलो एक महत्वाचो घटक भारता. कथा म्हणरकीच सगळीं गजालीं आमच्या दोळयां मुखार येतात.

एच. जी. वेल्स : “अध्यां तासात वाचून होईल ती लघुकथा.” एच. जी. वेल्स हांच्या मता प्रमाण लघुकथा म्हणल्यार जी कथा अर्ध वरांत वाचूंक जाता ती लघुकथा.

वसंत दावतर: “लघुकथेंत एक केंद्रघटना असते. या केंद्रघटनेनुसार तिच्या अभिव्यक्तीचा परिघ निर्माण होतो. या परिघात जीवनाचे आविष्करण करणे हाच लघुकथेचा एकंदर अर्थ होय .” वसंत दावतर हांच्या म्हण्या प्रमाण लघुकथेचो केंद्रीय कथानक आसता. ह्या कथानका प्रमाण तिचे अभिव्यक्तीची परिधि तयार जाता. ह्या परिधितल्या जिविताचो सोद होच लघुकथेचो पुराय अर्थ आसता.

चेकॉव्ह : "कथेत एकही अनावश्यक गोष्ट येता कामा नये. कथेच्या सुरुवातीला जर भिंतीवर लटकत असलेल्या बंदुकीचे वर्णन लेखकाने केले असेल तर कथेत ती बंदूक चालविली गेलीच पाहिजे." ⁶

कथेत कांयच फायद्याचें आसूंक फावना. लेखकान काणयेच्या सुरवेक वण्टीचेर लटकपी बंदूक वर्णन केल्यार मागीर ती बंदूक काणयेंत वापर करची पडटली.

इलाचन्द्र जोशी : "जीवन का चक्र नाना परिस्थिति के संघर्ष से उल्टा-सीधा चलता रहता है। इस चक्र की विशेष परिस्थिति का प्रदर्शन कहानी है।" इलाचन्द्र जोशी हिंदी साहित्यकाच्या मता अनुसार आमची जीण वेगवेगळ्या परिस्थितींच्या संघर्शान आरती-परती चलत आसता. हेच परिस्थितीचें खाशेलें चित्रण म्हणल्यार कथा.

रायकृष्णदास: "कहानी में सौन्दर्य की एक झलक का रस होता है। कहानी जीवन सत्य और जीवन सौंदर्य के रस की एक झलक भर के दिखलाती है।"⁷ कथेत सौंदर्याची सया आसता. जिणेचें सत आनी जिणे विशींच्या सौंदर्याच्या साराची झलक म्हणल्यार कथा.

हडसन: "*Short story must contain one and only informative idea and that the idea must be worked out to it's logical connections With absolute singleness of aim and directness of method*". ⁸ लघुकथेंत एकूच आनी एकूच म्हायती दिवपी कल्पना आसूंक जाय आनी ही कल्पना ताच्या तार्कीक संबंदांक उद्देशाची निरपेक्ष एकचार आनी पद्दतीची प्रत्यक्षतायेन काम करपाक जाय'.

विश्वकोश ब्रिटॅनिका ह्या ग्रंथांत 'लघुकथा' ह्या उतराची व्याख्या अशी केल्या:

"*The short story is a kind of prose fiction, usually more compact and intense than the novel and the short novel (novelette). Prior to the 19th*

century it was not generally regarded as a distinct literary form. But although in this sense it may seem to be a uniquely modern genre, the fact is that short prose fiction is nearly as old as language itself". लघुकथा ही एके तरेची गद्य कथा आसून ती चड करून कादंबरी आनी लघुकादंबरी (कादंबरी) हांचेपरस चड संकुचीत आनी तीव्र आसता. एकुणिसाव्या शेंकड्यापयलीं ताका सादारणपणान एक वेगळो साहित्य प्रकार मानूंक नाशिल्लो. पूण ह्या अर्थान तो एक आगळोच आधुनीक प्रकार दिसलो तरी लघुगद्य कथा भाशे इतलीच लागीं लागीं पोस्नी आसा हें खरें.

बॅरी पॅन "A short story must be short and must be a story." ⁹ लघुकथा ल्हान आसूंक जाय आनी कथा आसूंक जाय. अशीं व्याख्या बॅरी पेन हांणी केला.

2.3 कथेची संकल्पना

कथा हो शब्द संस्कृत शब्दावयल्यान आयला. ताचो अर्थ सांगप, वर्णन करप असो जाता. कथा ही मनरीजवणेच्या मुखेल हेतून सांगप जाता. जिज्ञासा भागोवप, उपदेश, प्रबोधन, विधी, धर्म प्रसार, सिद्धांताचो उपदेश आनी तत्वगिन्यानाचेर चिंतन करपा खातीर कथांचो उपेग करतात. ¹⁰ मराठी लेखक फुला बागुल हांच्यानी निवड कथा स्वरूप व समीक्ष ह्या पुस्तकांत कथेची संकल्पना सांगला.

कथेचें मूळ हे काणयेंत आसता. कथा लोकांचे मन रिझोवपाचें आनी त्याच वांगडा लोकांच्यो जाणिवो जागोवपाचें काम करताल्यो, मनशाच्या जिवितांत प्रवासाच्या सगळ्या पांवड्यांचेर कथा सांगात दिता. कथा भुरगेपणांतल्यान आमचे कडेन आसा देखीक: राजा, राणी, परी, भूत, राक्षस, देव, शूरवीर ह्यो कथा गूढ, मोगाच्यो कथा, खरी कथा वाचून तें वेगवेगळ्या पांवड्यार आकर्शणकेंद्र जातात. उपरांत 'ग्रीक पुराणां', 'बौध्द जातककथा',

‘रामायण’ ‘महाभारतांतल्यो कथा’ ह्यो वयर सरल्यो. अरबी नाईट्स आनी डेकामेरॉन हे मध्ययुगांत बरयल्ल्या साखळी कथांचे संग्रह आसपावता. ह्या कथासंग्रहांचो संवसारीक आनी युरोपीय कल्पना साहित्याचेर प्रभाव पडला. ‘जेस्ता रोमानोरम’ जाका इंग्लिशींत “Deeds of the Romans” अशें म्हणटा आनी युरोपीय कल्पना साहित्याचेर प्रभाव घालपी “Morte D’ Arthur” हीं पुस्तकां म्हत्वाचीं मानतात.

भारतांत पुर्विल्ल्या काळा सावन कथा सांगपाची परंपरा आसा. हे परंपरेची उत्पत्ती वेदीक काळासावन जाल्ली दिसता. भारतीय कथा साहित्यांत वेद, रामायण, महाभारत, पुराण, बौद्ध साहित्यांतले ‘जातक कथा’, ‘जैन चुरणी’, ‘पंचतंत्र’, ‘हितोपदेश’, ‘सिंहासनबत्तीशी’, ‘शुकासप्तती’, ‘कथाकल्पद्रुम’, ‘वेतलपंचविशी’, लोककथा हांचो आस्पाव जाता. ह्या काल्पनीकांत गुणाध्याची ‘बृहत्कथामंजरी’ आनी सोमदेवाची ‘बृहत्कथासरित्सागर’ हांचो आस्पाव जाता. महानुभाव साहित्यांतल्या ‘दृष्टांतपाठ’ ह्या पुस्तकांतल्या चित्रांनी ही कथा मेळटा. भारतांत कथा सांगपाची इतली लांब परंपरा आसा अशें दिसता.¹¹

आदल्या काळार जेन्ना साहित्य बरोवन दवरपाची परंपराच नासली त्या काळार कथा म्हळ्यार सांगपाची आनी आयकूपाची आसली. सांगप्याचे प्रतिभेचेर कथा बरी वा वायट हे आयकुपी थारायताले सांगपी जितलो कुशळ तितली कथा बरी फुलताली. उपरांत छापणावळीचो सोद लागलो आनी ‘सांगपी-आयकुपी’ संबंद सोंपून ‘बरोवपी-वाचपी’ वा ‘लेखक-वाचक’ हो नवो संबंद प्रस्थापीत जालो. बरोवप्याचे तंत्र विकसीत जावंक लागलें, त्योच त्योच कथा पर्थून पर्थून वाचपाक लोक उबगूंक लागले. ह्या वाचप्यांक नवें वाचपाक दिवपाच्या प्रयत्नांतल्यान नवे नवे साहित्य शिल्प प्रयोग जावपाक लागले. तेन्ना ‘बोकेशो’ आनी ‘चॉशेर’ ह्या इटालियन लेखकांनी कल्पनाविलासाचेर आदारून बरयिल्ल्यो ‘सुरसकथा’ उजवाडायल्यो. ह्यो काणयो आनी ‘अरेबियन नाईट्स’ ह्या नांवान गाजिल्ल्यो

२६
'अरबी सुरसकथा' म्हळ्यार आयचे कथेचे वाटेन चलपी कथेच्या विकासाचो मदलो पावंडो.

१९ व्या शतकाचे सुरवेक युरोप-अमेरिकेंत नेमाळ्यांचो जल्म जालो. ही घडणूक कथेचे जल्मकर्येंत भोव म्हत्वाची. नेमाळ्यांच्या मर्यादीत पानांभितर बरे मोचकीत साहित्य उजवाडावपाचें आशिल्यान, ल्हान वा मोटवे बरपावळीची गरज उप्रासली. काळाची गरज म्हूण संपादकांनी मोटवे कथेचो आगरो धरलो. गरज आनी मागणी वळखून लेखकांनी कथा मोटवी केली, तातूंतल्यान आयचे कथेचें नवें तंत्र जल्माक आयलें.

त्या शतमानाचे अखेरेक अमेरिकेंतल्या ब्रिटीश वसणुकानी क्रांती घडून हाडली. राजशाय मोखून मारून लोकशाय आयली. राजा बगर प्रजा राज्य करूंक शकता हें होलमल्ल्या युरोपांत क्रांतीच्यो वांटो पातळ्ळो. फ्रेंच क्रांती जाली, धर्मसत्ता आनी राजसत्ता पयस सरून लोकसत्ता जल्माक आयली. सामान्य जनतेचे प्रश्न सुटपाक लागले, शिक्षणाचो प्रसार जालो आनी भौसांतलो लोक शिक्षीत जावंक लागलो. लोकशायेक लागून अभिव्यक्तीक स्वातंत्र्य म्हळें. ह्या कळांत नवलकथा हो साहित्यप्रकार तें पयलीच लोकप्रीय जाल्लो. कांय प्रमाणांत ह्या साहित्यप्रकारांत लोकांची अभिरूचीय वाडोवन दवरिल्ली अशा वेळार नेमाळ्यांतल्यान उवाडाक येवपी कथांतल्यान पयलेच फावट सामान्य मनशाचें जिवीत दिश्टी पडूंक लागलें. ताका लागून तो रोखडोच ह्या कथांकडेन तादात्म्य पावंक लागलो, कथांक लागून नेमाळी लोकप्रीय जावंक लागली, नवे लेखक निर्माण जाले, नवे नवे प्रयोग जावंक लागले आनी तातूंतल्यान आधुनीक कथेचे नवें तंत्र जल्माक आयलें.

'एडगर एलन पॉ' ह्या अमेरिकन कथालेखकान संवसाराक आधुनीक कथा दिली आनी तेचबरोबर कथेच्या तंत्राचीय शास्त्रीय विसकटावणी दिली. ह्याच काळार म्हळ्यार १९ व्या शतमानाच्या पयल्या अर्थांत जर्मनींत 'हॉफम' फ्रान्सांत 'बाल्झाक' आनी 'मॅरिमॅ' जाल्यार रशियेत 'गॉर्गो' आनी 'पुश्कीन' ह्या नामनेच्या लेखकांनी आधुनीक कथेची बुन्याद घाली.

तेफाटोफाट फ्रान्सात 'गी द मॉपासों', अमेरिकेंत 'ऑ हॅन्नी' आनी रशियंत 'अंतॉन चॅकॉव' ह्या श्रेष्ठ साहित्यिकांनी कथा नावारूपांक हाडली.

कांय साहित्यिकांच्या म्हण्या प्रमाण 19 व्या शतमानाच्या काळार एक वाद उप्राशिल्लो. 'ऑ हॅन्नी' बरयता तें कथेचें खरें तंत्र, अशे मानपी एक संप्रदाय आशिल्लो आनी 'अंतॉन चॅकॉव' बरयता तेंच खरें कथेचे तंत्र, अशे मानपी दुसरो संप्रदाय आशिल्लो. हाका लागून दोगांकूय तत्वीक बसका आसली. ऑ हॅन्नीले मनशा परस प्रसंग म्हत्वाचे आसले आनी कथेचे अखेरेक एक नाट्यपूर्ण मोडण वा चुरको दिवपाची कळाशी आसली, चेकोवाले कथेंत मनीस होच कथेचो केंद्रबिंदू आनी हेर सगले गौण आसले. कालांतरान हो वाद सोंपलो. आज हे दोनूय प्रवाह एकामेकांत मिसळून कथा फुडें गेल्ली आमका पळोवंक मेळटा.

आधुनीक कथेक तेज दिवपी, उत्तेजन आनी प्रोत्साहन दिवपी म्हत्वाची गजाल घडली ती म्हळ्यार 'फ्रॉइड' ह्या मनोविज्ञानिकान मनोविज्ञानाच्या मळार केल्लो मोलादीक वावर, फ्रॉइडान केल्ल्याच्या संशोधनाचो चडांत चड लाव साहित्याक मेळ्ळा. विज्ञानाच्या विकासा वांगडाच कथेचोय विकास जालो आनी आयज विज्ञानाचे विंगड विंगड फांटे जाल्यात तशें कथेचे विंगड विंगड प्रकार वयर सरिल्ले पळोवंक मेळटात. 'रहस्यकथा', 'अद्भुत कथा', 'गूढकथा', 'विज्ञानकथा', 'दंतकथा' कथा ह्या साहित्यांत पळोवपाक मेळटा.¹²

संदर्भ :

1. दातकणंगलेकर, म. द. मराठी कथा: रूप आणि परिसर, सुपर्ण प्रकाशन, पुणे प्रथमावृत्ती, 1986, पा. क्र. 4.

2. जोशी, सुधा . कथा: संकल्पना आणि समीक्षा, मौज प्रकाशन गृह, मुंबई, दुसरी आवृत्ती, 2012, पान क्र. 11 – 15.
3. जोशी, सुधा . कथा: संकल्पना आणि समीक्षा, मौज प्रकाशन गृह, मुंबई, दुसरी आवृत्ती, 2012, पा. क्र. 11 – 15.
4. नायक, सुशांत . कथामंथन, सानवी प्रकाशन, फोंडे गोंय, 2018, पा क्र. 82 -83.
5. आदलोच संदर्भ. बागुल, फुला. निवडक कथा स्वरूप व समीक्ष. पा क्र.12.
6. बागुल, फुला. निवडक कथा स्वरूप व समीक्ष, प्रशांत पब्लिकेशन्स, जळगांव, 2013, पान क्र. 10.
7. नायक, सुशांत . कथामंथन , सानवी प्रकाशन, फोंडे गोंय, 2018, पा क्र. 48.
8. आदलोच संदर्भ. बागुल, फुला. निवडक कथा स्वरूप व समीक्ष , पा क्र. 15.
9. The New Encyclopaedia Britannica, Volume 16, Helen Hemingway Benton, Pg. 711.
10. बागुल, फुला. निवडक कथा स्वरूप व समीक्ष, प्रशांत पब्लिकेशन्स, जळगांव, 2013, पान क्र. 10.
11. नार्वेकर, सुनेत्रा. अरुण हेबळेकर यांचे कथात्मक साहित्य – एक चिकित्सक अभ्यास, गोवा विद्यापीठ, ताळगांव गोंय, 2019, पान क्र. 44, 45.
12. मावजो, दामोदर. साहित्य शिल्प, गोवा कोंकणी अकादेमी, पणजी गोंय, 1995, पा. क्र. 119 .

प्रकरण 3

समाजशास्त्राचो सिद्धांतीक अभ्यास

समाजाचो शास्त्रीय अभ्यास म्हणून समाजशास्त्राक व्हड म्हत्व आसा. विंगड विंगड संस्था आनी संघटनांचे विंगड विंगड समाजीक अणभव तशेंच धोरणां समजून घेवपा खातीर समाजशास्त्रीय गिन्यान गरजेचें आसता, कारण त्या आदाराचेर समाजीक सुदारणा करतांत. तातूंत व्यक्तीच्या समाजाकडेन आशिल्ल्या संबंदाचें गिन्यान मेळटा, अशें गिन्यान दरेक व्यक्तीच्या सहजीवां कडेन आशिल्ल्या संबंदा खातीर गरजेचें आसता. व्यक्ती आनी वेगवेगळ्या संस्कृतीक गटांमदीं मनशाची समजूत समाजाच्या शास्त्रीय अभ्यासा वरवीं मेळटा. समाजशास्त्रान व्यभिचार, गुन्यांवशास्त्र, दंडशास्त्र आनी गुन्यांवकारी न्याय वेवस्थेच्या शास्त्रा वरवीं विचलन आनी गुन्यांव आदी समस्यां संबंदीं आमची नदर बदलल्या.

मनीस संस्कृताय समृद्ध करपाक समाजशास्त्रान व्हड योगदान दिलां. समाजशास्त्राच्या योगदानाक लागून संस्कृताय चड गिरेस्त जाल्या. समाजशास्त्रान स्वता, आपलो धर्म, चाली-रिती, नैतीक आनी संस्था हांचे विशींच्या प्रस्नांचेर तर्कशुद्ध नदर दवरपाचें प्रशिक्षण दिलां. समाजशास्त्रांत व्यक्तीचे उदरगतींत संस्थांची भुमिकाचेर अभ्यास जाता. समाजशास्त्रा वरवींच व्हड मुळाव्या समाजीक संस्थांचो शास्त्रीय अभ्यास; व्यक्ती आनी समाज, घर आनी कुटुंब, शाळा आनी शिक्षण, इगर्ज आनी धर्म, राज्य आनी सरकार, उद्देग आनी काम आदी हांचो संबंद तयार जावपाक लागला. समाजशास्त्र हो शिकोवपाचो विशय म्हणून उपेगी पडटा. कॉलेजी आनी विद्यापिठांच्या अभ्यासक्रमांत ताका म्हत्वाची सुवात मेळपाक लागल्या कारण ताका लागून आधुनीक परिस्थिती विशीं आमकां खबर मेळटा;

बरे नागरीक करपाक योगदान दिता; समाजीक समस्या सोडोवपाक योगदान दिता; समाजाच्या गिन्यानांत भर घालता; समाजा कडेन आशिल्ले संबंद सोदून काडपाक व्यक्तीक आदार करता, आनी समाजा भितर बरें सरकार वळखता.' समाजशास्त्री पद्धतियो सिद्धांतीक अभ्यास करपा खातीर, ज्योती डोईफोडे हांच्या 'समाजशास्त्र संकल्पना व व्याप्ती' ह्या पुस्तकाचो आदार घेतला.

3.1 समाजशास्त्राचें स्वरूप

समाजशास्त्र हें एक समाजीक विज्ञान आसा. विज्ञानाचे सादारणपणान सैमीक आनी समाजीक शास्त्र अशे विभाग केल्ले आसात. सैमीक शास्त्र म्हळ्यार सैमीक घडणुकांचो अभ्यास. 'जीवंत आनी निर्जीव अशे दोनूय प्रकार'. उदारणा खातीर, खगोलशास्त्र, जीवशास्त्र, रसायनशास्त्र, भौतीकी आनी भूंयशास्त्र हीं सगळीं सैमीक शास्त्रां आसात.

समाजशास्त्र म्हळ्यार मनीस समाजांतल्या वेगवेगळ्या आंगांचो अभ्यास. समाजशास्त्रांत समाजशास्त्र, मानवशास्त्र, अर्थशास्त्र, राजकीय शास्त्र हांचो आस्पाव जाता. मनशाचे वागणुकेचो, समाजांतलो मनीस, मनशाचो समाजीक जिणेचो आनी समाजाची आनी पुराय समाजाची रचणूक हांचो व्यापक अभ्यास समाजशास्त्र म्हळ्यार समाजशास्त्र. म्हणल्यार समाजशास्त्र हें एक समाजशास्त्र. समाजशास्त्र हें सामान्यीकरणाचें शास्त्र. समाजशास्त्राचें हें एक म्हत्वाचें खाशेलपण आसून ताका इतिहासापसून वेगळो करता, जो मुहावरेचो आसता. देखीक- समाजशास्त्राक एका विशिश्ट झुजांत (देखीक- महाभारतांतलीं झुजां) न्हय तर झुजाचो वा क्रांती हो एक वारंवार समाजीक घडणूक म्हूण अभ्यास करपाची आवड आसता. समाजशास्त्रांत मनशाचे वागणुकेचे आनी संबंदांचे सामान्य नेम वा तत्वां सोदतात. समाजशास्त्र हें अमूर्तपण न्हय. उदारणा खातीर. समाजशास्त्रांत विशिश्ट कुटुंबांत रूची नासता, पूण कुटुंबाची समाजीक संस्था म्हणून अभ्यास करपाची आवड आसता. कुटूंब ही एक समाजीक संस्था जी आधुनीक वा पूर्वशिक्षीत आदिम आनी पशुपालन समाज आनी

शेतकी समाज अशा सगळ्या समाजांत अस्तित्वांत आसता. समाजशास्त्र गिन्यानाच्या संपादनांत गुंतला. आनी तरी लेगीत ताका गिन्यानाचो उपेग वा वापर हातूंत रूची ना. देखून समाजशास्त्राचेर केन्ना केन्नाय टिका जाता. समाजशास्त्राक सिद्धांतीक गिन्यान मेळोवपाची आवड आसता, पूण ताच्या उपेगांत न्हय. देखूनच हेर विशयांपरस तो वेगळो आसा. रसायनशास्त्र आनी वखदां, भौतिकी आनी अभियांत्रिकी वा जीवशास्त्र आनी वैजकी हांचे सारको न्हय. समाजशास्त्र हें प्रायोगीक आनी तार्कीक अशे दोनूय प्रकारचें आसता. समाजशास्त्रज्ञ अस्तित्वांत आशिल्ल्या आनी अणभवांत येवपी आनी निरीक्षण केल्ल्या वस्तूविशींचीं तथ्यां, मूर्त आनी अमूर्त अशा दोनूय प्रकारांचीं तथ्यां संघटीत करतात. समाजशास्त्राचो स्वभाव कृत्रीम आनी सामान्यीकरण करपासारको आसता. अर्थशास्त्र वा राजकीय शास्त्रासारकें हें खाशेलें शास्त्र न्हय. समाजशास्त्राचें केंद्रबिंदू जेन्ना तो एका अस्तित्वाचो अभ्यास करता तेन्ना तो विशिश्ट आसूं येता, जशें हेर शास्त्राचें केंद्रबिंदू आसता, पूण ताचें अभ्यास क्षेत्र सामान्य आसता.

समाजशास्त्राचो मुखेल विशय म्हळ्यार मनीस समाज. समाज हो खूब गुंतागुंतीचो आसा, देखून समाजांतले वेगवेगळे घटक वेगळे करपाक मेळनात. तेच प्रमाण मनीस समाज, मनशाच्यो कृती आनी प्रतिक्रिया सतत बदलत आसात. देखून एका घडणुके विशीं एकदां काडिल्लो निश्कर्श हें निमाणें सत्य अशें समाजशास्त्राच्या संदर्भांत शक्य ना. जशें रसायनशास्त्र, भौतिकी आनी जीवशास्त्र ह्या विशयांतल्या प्रयोगांतल्यान परत परत प्रयोग केल्या उपरांत लेगीत निश्कर्शांत बदल जायना, तसोच समाजशास्त्राच्या बाबतींत तें शक्य ना. कारण हें लक्षांत घेवचें पडटलें की, फकत समाजशास्त्र न्हय तर मनीस समाजाचो अभ्यास करपी खंयच्याय शास्त्राचो देखीक: मानसशास्त्र, राज्यकर्ते आदी हातूंत एकूच अडचण की, निश्कर्श हें पुरायपणान खरें आनी अपरिवर्तनीय अशें मानूंक जायना.

समाजशास्त्राचें स्वरूप पद्धतशीरपणान समजून घेवपाखातीर समाजशास्त्र म्हणल्यार नेमकें कितें तें समजून घेवप गरजेचें आसता. समाजशास्त्र म्हळ्यार मनशाच्या समाजीक जिणेंतल्या वेगवेगळ्या आंगांचो अभ्यास. समाजशास्त्राचें स्वरूप समाजशास्त्राच्या मुळाव्या लक्षणांत आसा. हातूंतलीं कांय खाशेलपणां सकयल दिल्या.

- १) सैमीक शास्त्र आनी समाजशास्त्र अशे दोन मुखेल शास्त्र आसात. समाजशास्त्रांत समाजशास्त्राचो आस्पाव आसता.
- २) वास्तवांत समाजांतल्या मनशाच्या परस्पर संबंदाक लागून वेगवेगळीं घडणुकां घडटात. ह्या घडणुकां फाटल्यान आशिल्लें शास्त्रीय तत्व स्पश्ट करप हें समाजशास्त्र आपलें कर्तव्य मानता. ओगबर्न आनी निमकोफ ह्या नामनेच्या समाजशास्त्रज्ञांच्या मतान समाजशास्त्रांत विंगड विंगड समाजीक घडणुकांचो अभ्यास जाता. हाचो अर्थ समाजांत कितें घडटा तें समाजशास्त्र सांगता. 'कितें आसूंक जाय' वा 'कितें आसूंक तार्कीक' ही कल्पना समाजशास्त्राच्या वर्गांत येना. मनशान कशें वागचें हाचेविशीं आदर्शवादी विचार अपेक्षा करप न्हय, तर फकत घडणुकांचें अचूक वर्णन करप हें समाजशास्त्रज्ञांचें म्हत्वाचें काम.
- ३) अमूर्त भावना मनशाच्या मनांत आदींच निर्माण जातात आनी अमूर्त भावनांचें मूर्त रूप प्रत्यक्ष क्रिया आसता. पयलीं कृतीचो विचार भावनांच्या संबंदांत जाता आनी मागीर प्रत्यक्ष कृती घडटात. अमूर्त घडणुकांक समाजशास्त्र हें सगळ्यांत लागींचें शास्त्र. कारण व्यक्तीमदीं नेमान अस्तित्वांत आशिल्ल्या 'समाजीक संबंदांची' कल्पनाच मुळाव्यान अमूर्त आसता.
- ४) समाजशास्त्र हें एक सामान्य समाजशास्त्र अशें कांय समाजशास्त्रज्ञ मानतात. हाचो अर्थ समाजशास्त्र म्हळ्यार मनशाचे कृती आनी प्रतिक्रिया हांच्या मुळाव्या

तत्वांचो आनी सामान्य नेमाचो अभ्यास करप. मनीस समाजाचे रचणुकेचे सामान्य नेम सोदून काडप हो समाजशास्त्राचो मुखेल हेतू आसता.

- ५) समाजशास्त्र हें अनुप्रयुक्त शास्त्र न्हय तर शुध्द शास्त्र. समाजशास्त्र म्हळ्यार मनीस समाजाचो शास्त्रीय नदरेन अभ्यास करप.

रॉबर्ट बियस्टेड हाणें समाजशास्त्राचीं कांय खाशेलपणां मांडल्यांत, तांचो सारांश असो करूं येता.

- १) समाजशास्त्र हें एक समाजशास्त्र. पूण ते सैमीक शास्त्रां न्हय.
- २) समाजशास्त्र हें वेव्हारीक शास्त्र न्हय.
- ३) समाजशास्त्र हें अमूर्त शास्त्र, पूण तें मूर्त शास्त्र न्हय.
- ४) समाजशास्त्र हें सामान्यीकरणाचें शास्त्र.
- ५) समाजशास्त्र हें एक प्रायोगिक शास्त्र. ^२ समाजशास्त्राच्या स्वरुपाचेर अभ्यास करताना मराठी लेखक सुनील मायी हांच्या 'समाजशास्त्राची ओळख' ह्या पुस्तकाचो वापर केला.

3.1.1 समाजशास्त्रीचे प्रकार

1. पर्यावरण समाजशास्त्र

अभ्यासाच्या असंख्य खाशेल्या मळार स्वतंत्रपणान हाताळिल्ल्या बांदिल्ल्या वातावरणाच्या समाजशास्त्राक 'पर्यावरण बांदकाम' अशें म्हणटा. ह्या समाजशास्त्राच्या छत्राखाला एकठांय हाडपाची गरज आसा अशें समाजशास्त्रांतले कांय हालींचे विचारवंत मानतात. अभ्यासाच्या मळार मुखेलपणान घराचें समाजशास्त्र, शार समाजशास्त्र, वास्तुशिल्प चळवळीचें समाजशास्त्रीय विश्लेशण, शार नियोजन हांचो आस्पाव जाता. समाजशास्त्राच्या ह्या फांट्यान वैयक्तीक घरांत, गांवांत आनी शारी घरांत वापरिल्ल्या

वस्तूमदलो आनी संस्कृतीक मुल्यांचो अभिव्यक्ती हांचेमदलो परस्पर संबंद हाचेर अभ्यास करचो, अशें कांय अभ्यासकांचें मत आसा.

2. कलेचें समाजशास्त्र

कलेचें समाजशास्त्र हें समाजशास्त्रीय विश्लेशणाचें क्षेत्र आसून, जरी दृश्य कलेचो सोद घेतात तरी केन्ना केन्नाय संगीत, नाट्य, चित्रपट आनी साहित्य हांचोय अभ्यास करतात. देखून कलेच्या समाजशास्त्राच्या संकल्पनात्मक आनी सैध्दांतिक विस्ताराचें क्षेत्र वेगळें आसा. १९८२ वर्सा बेकर आनी ताचे पयलीं १९७८ वर्सा कोझेरान 'कलेचो समाजशास्त्र' हातूंत कला आनी सांस्कृतीक उत्पादनाच्या मळार वावुरपी वेगवेगळ्या संस्थांचो आनी संस्थांचो अभ्यास आस्पावता अशें सांगलें. मार्क्स हाणें वापरिल्ली मुळावी बांदावळ आनी अधिरचना, कलानिर्मितीचो अभ्यास अधिरचनेंत करचो पडटा. रचणूकवादी विचारवंत हे विशयाचे अभ्यास, कलेंतल्या चिन्नां आनी प्रतीकांचें विश्लेशण आनी तांचे वापर संकेतशास्त्र हांचेर भर दितात. कलेच्या समाजसंबंदांच्या सगळ्या प्रकारांचो अभ्यास म्हळ्यार कलेचें समाजशास्त्र.

3. गुन्यांव आनी व्यभिचाराचें समाजशास्त्र

समाजशास्त्राचो एक फांटो म्हळ्यार गुन्यांव हांचे समाजशास्त्र. ह्या शास्त्राक गुन्यांवशास्त्र अशेंय म्हण्टात. लोक कित्याक व्यभिचारी वागणूक करतात, गुन्यांवकार जावपा फाटली प्रेरणा कितें, गुन्यांवाचे वाठार, गुन्यांवकारी जगांत आस्पाव आशिल्ले लोक एकमेकांक कशे संबंदीत आसात, गुन्यांवाचे प्रकार खंयचे, गुन्यांव विरोधी कायदे खंयचे आदी. ह्या शास्त्रांत अभ्यास करतात. आयज गुन्यांवांचे क्षेत्र चडांत चड विस्तारीत जायत आसा, तशेंच गुन्यांवांचेय मळार वाडत आसा राजकारण व्हड प्रमाणांत जाता तशें आतंकवादाक आंतरराष्ट्रीय आयाम अभ्यासाक आयज खूब म्हत्व आसा.

4. विकासाचें समाजशास्त्र

उदरगतीचो समाजशास्त्र हो समाजशास्त्राचो एक फांटो आसून तातूंत मुखेलपणान शेतकी समाजांतल्यान उद्देगीक समाजांत जाल्ल्या समाजीक रुपांतराची तपासणी करतात. तिसऱ्या संवसारांतल्या राश्ट्रांतल्या समाजीक बदलाचे प्रक्रियेचो अभ्यास मुखेलपणान ह्या विशयांत जाता. संकुचीत उतरांनी उदरगतीचो समाजशास्त्र केन्ना केन्नाय आधुनिकीकरण आनी नवउत्क्रांतीवाद हांचेकडेन संबंदीत आशिल्ल्या समाजीक बदल आनी सिध्दांताच्या अभ्यासाकडेन संबंदीत आसता.

5. अर्थीक जिणेचें समाजशास्त्र

अर्थीक जिणेच्या समाजशास्त्राक अर्थीक समाजशास्त्र अशेंय म्हण्टात. अर्थवेवस्था आनी हेर समाजीक संस्थांमदल्या संबंदाचो समाजशास्त्रीय अभ्यास हो विशय आसा. मार्क्साचो अर्थीक नियतवाद, बर्बर हाचो प्रॉटेस्टंट नीतीशास्त्र आनी भांडवलशायेचें विश्लेशण, हातराबाई हाचो काम विभागणीचो सिध्दांत अभ्यासाच्या मळार येतात. हे अभ्यास संघटना सिध्दांत, उद्देगीक समाजशास्त्र, कामाचे समाजशास्त्र ह्या अर्थीक प्रस्नांचेर आदारून आशिल्ल्यान अर्थीक जिणेच्या समाजशास्त्राच्या व्याप्तींत येतात.

6. शिक्षणाचें समाजशास्त्र

शिक्षणीक प्रक्रिया आनी वेव्हार हांचे विश्लेशणांत समाजशास्त्रीय सिध्दांत, नदर आनी संशोधन पद्दतींचो उपेग करप म्हळ्यार शिक्षणाचें समाजशास्त्र. शिक्षणाचें समाजशास्त्र हें उद्देगीक समाजाचें एक खाशेलपण आसून ह्या विशयाच्या अभ्यासाचें केंद्रबिंदू म्हळ्यार आदल्या काळापरस आयज खाशेल्या संस्थांवरवीं शिक्षण दिवप. समाजीक वेवस्था सांबाळपाचे आनी तिगोवन दवरपाचे नदरेन शिक्षणीक प्रक्रिया समजून घेवची पडटा अशें तुर्केमान हाणे पयलेच खेपे १९२२ वर्सा मांडलें. १९५० उपरांत अमेरिकेंत, इंग्लंडांत आनी

हेर देशांनी शिक्षणीक समाजशास्त्र वा शिक्षणाच्या समाजशास्त्राचो फांटो विकसीत जालो. शिक्षक प्रशिक्षणांत समाजशास्त्राची भुमिका, शिक्षणीक संद, शिक्षणाचें खाजगीकरण, शिक्षण आनी दीर्घकाळ समाजीक बदलाचें साधन म्हणून शिक्षण, आदी शिक्षणाच्या समाजशास्त्रांत आस्पावित जाता.

7. कुटुंबाचें समाजशास्त्र

समाजशास्त्राचो एक फांटो म्हूण कुटुंबाच्या समाजशास्त्राचो अभ्यास जाता. तातूंत कुटुंबांतल्या वेगवेगळ्या समाजीक संबंदांचो अभ्यास जाता. नात्यांतल्या संबंदांचो अभ्यास कुटुंबाच्या समाजशास्त्राच्या अभ्यासाच्या मळार येता. घोव-बायल, आवय-बापूय, भुरगीं, कुटुंबांतले हेर नातेदार आनी कुटुंबाचे मुखेली हांचे मदल्या संबंदांचो अभ्यास हातूंत जाता. कुटुंबाच्या प्रकारांचो आनी कुटुंबीक संबंदांचेर तांचो परिणाम, घटस्फोट आनी कुटुंब विघटन, लग्न, लग्नाचे प्रकार, लग्नाक लागून निर्माण जाल्ले नवे संबंद आदी हांचोय अभ्यास कुटुंबीक समाजशास्त्राच्या अभ्यासाच्या मळार येता. कुटुंबाचे समाजशास्त्र हो कुटुंबाचो सगळ्यांत व्यापक अभ्यास जावन आसा.

8. भलायकी आनी वैजकी शास्त्राचें समाजशास्त्र

समाजशास्त्राचो आनीक एक फांटो म्हळ्यार भलायकी आनी वैजकी हांचे समाजशास्त्र. भलायकी आनी वैजकी हांचे समाजशास्त्र म्हळ्यार रोगाचे अणभव, वर्गीकरण आनी उपचार समजून घेवपाखातीर वापरतात ती म्हणल्यार समाजशास्त्रीय पद्दत. ह्या फांट्यांत अभ्यासाचे मुखेल उपक्षेत्र म्हळ्यार अध्यापन आनी संशोधन. समाजशास्त्रीय अभ्यासाच्या मळार भलायकी आनी वैजकीचो विस्तार पार्सन्स हाणें दुयेंत भुमिकेविशींच्या अभ्यासाकडेन संबंदीत आसा. ह्या फांट्यांनी दुयेंस वा दुयेंस, दुयेंतीचे संसर्गजन्य रोग, रोगांचे प्रकार, निदान पद्दती, उपचाराचे प्रकार, आहार आनी भलायकी हांचो अभ्यास

करतात. कांय समाजशास्त्रज्ञ हॉस्पिटल ही एक समाजीक संस्था आसून ती उपचार आनी निदान हांचे केंद्र आसा अशें मानतात. तातूंत दुयेंती, दोतोर, नर्सी, सुईण, वॉर्डबॉय, प्रयोगशाळेचे तंत्रज्ञ आनी तज्ञ दोतोर हांचेमदल्या परस्पर संबंदाचो अभ्यास जाता.

9. घरांचें समाजशास्त्र

राबितो वा घराचें समाजशास्त्र हें एक अभ्यासाचें क्षेत्र आसून फाटल्या कांय दशकांत समाजशास्त्राचो एक फांटो म्हूण खाशेलपण मेळयलां. हातूंत घराच्या विस्ताराचो आस्पाव जाता, तातूंत राबितो थारावणी, ताच्यो तरतुदी, राबित्याच्या भारावणिचो आनी घराच्या रचणुकेचें समाजशास्त्रीय स्पश्टीकरण हांचो आस्पाव जाता. तशेंच वेगवेगळ्या संस्कृतायेतल्या घर आनी घर ह्या अर्थाचोय तातूंत आस्पाव जाता. इ.स.च्या पयल्या शतमानांत ब्रिटनांतल्या राबित्याच्या वा घराच्या समाजशास्त्राच्या अभ्यास क्षेत्राची उदरगत, 1967 उपरांत जरी व्हड प्रमाणांत वाडल्या तरी भारतांत अजूनय तिचे कडेन दुर्लक्ष जाता. शारी समस्या म्हूण रावपाची सुवात आनी झोपडपट्टी हांचो अभ्यास भारतांत जाल्लो दिसता. पूण ताका समाजशास्त्रीय स्पर्श दिसना.

10. गिन्यानाचें समाजशास्त्र

५० हाताच्या निर्मितींत आशिल्ल्या समाजीक प्रक्रियांचो अभ्यास करपी समाजशास्त्राचो एक फांटो गिन्यानाचोय तोच भार व्हरता. सामान्यपणान विचार केल्यार समाजशास्त्र आनी सामान्यांत 'ज्ञानाचें समाजशास्त्र' हांचो आस्पाव जाता. (हातूंत सगळ्या तरांचे विचार, समजुती, गिन्यान, देखीक- शास्त्रीय गिन्यान, सत्य ज्ञान है, विशय हांचो आस्पाव जाता.) गिन्यानाच्या समाजशास्त्रांत वेगवेगळे शास्त्रीय समाजशास्त्रीय सिध्दांत आस्पावतात. उदारणा खातीर, कॉन्टे हाचो तीन अवस्थांचो सिध्दांत, स्पेंसर हाचो उत्क्रांती सिध्दांत, मार्क्सवादी सिध्दांत, सापेक्षतावाद, गुरुत्वाकर्शण सिध्दांत आदी.

11. कायद्याचें समाजशास्त्र

कायद्याचें समाजशास्त्र म्हळ्यार समाजीक संदर्भाचे नदरेन कायद्याचे विकास आनी अंमलबजावणीचो समाजशास्त्रीय अभ्यास. ह्या अभ्यासांत नेम आनी मान्यताय पद्दत, कायद्याच्यो खाशेल्यो संज्ञा, घटनात्मक, नागरी आनी गुन्यांवकारी अशे वेगवेगळे प्रकारचे कायदे, यादीकपणान निर्माण जाल्ली कायदेशीर वेवस्था आनी हेर गजालींचो आस्पाव जाता. समाजाचो समाजीक संदर्भ मतींत घेवन दरेक कायदो तयार जाता. हो समाजीक संदर्भ कायदेशीर तज्ञांच्या लक्षांत हाडपाक कायद्याचें समाजशास्त्र ताचे खातीर जापसालदार आसता.

12. भोवजन समाजाच्या संज्ञानाचें समाजशास्त्र

भोवजन समाजाच्या संज्ञानाचें समाजशास्त्र हें संज्ञानाच्या माध्यमांचो अभ्यास करपी समाजशास्त्राचें एक उपक्षेत्र आसा. ह्या अभ्यासाच्या फांट्याची मुखेल वा केंद्रीय सैध्दांतिक समस्या म्हळ्यार तांकां माध्यम आनी समाज हांचेमदल्या संबंदाची संकल्पना करची पडटा. ह्या संशोधन विशयांत क्रमवारीन सकयल दिल्ल्या वाठारांचो आस्पाव जाता पयलें, प्रचार माध्यम, सत्ता आनी प्रभाव, दुसरें, प्रचार माध्यमाचो (समाजीक) संस्था म्हूण अभ्यास, तिसरें, वेवसायीक संस्कृताय आनी माध्यम कामगारांचो अभ्यास, चोवथें, खाशेलपणां 'Of Propaganda Media' पाचवें, एकंदर संस्कृताय तयार करपाक प्रचार माध्यमांची भुमिका, प्रचार माध्यमांतल्यान (जाहिराती, मालिका, सिनेमा, खेळां मॅचीं आदी) प्रसिध्दीचो परिणाम बहुजन समाजाचेर समाजशास्त्रीयांतल्यान नदर ह्या खात्याच्या अभ्यासाच्या व्याप्तींत येता.

13. धर्माचें समाजशास्त्र

धर्माचो समाजशास्त्र हो धर्मीक घडणुकांचो अभ्यास करपी समाजशास्त्राचो फांटो जावन आसा. इतिहासीक नदरेन पळयल्यार जायत्या नामनेच्या अभिजात समाजशास्त्रज्ञांनी देखीक- दाधुरखेम आनी बेबर, आपल्या समाजशास्त्रीय विश्लेशणांत धर्मीक विश्लेशणाक केंद्रीय सुवात दिल्या. ह्या दोन सिध्दांतकारांच्या विचारांक लागून धर्माच्या समाजशास्त्राचो केंद्रीय अभ्यास विशय तयार जालो. समाजाच्या एकचाराक योगदान दिवपी एक सार्वत्रिक कार्यात्मक घटक म्हूण धर्माची भुमिका दाचुरखेम हाणें विश्लेशण केलें. बेबर हाणें धर्मसुदारणेचो (प्रोटेस्टंट धर्म) भांडवलशायेच्या विकासाकडेन जोडपाचो यत्न केलो. हालींच्या काळांत धर्माच्या समाजशास्त्रज्ञांनी धर्मनिरपेक्षीकरणाचे प्रक्रियेचो अभ्यास करपाचेर लक्ष केंद्रीत केलां.

14. विज्ञानाचें समाजशास्त्र

विज्ञानाचें समाजशास्त्र हो समाजशास्त्राचो एक फांटो आसून तातूंत एके वटेन शास्त्रीय गिन्यानाच्या निर्मितीच्या समाजीक प्रक्रियांचो अभ्यास, आनी ह्या शास्त्रीय गिन्यानाचो (देखीक- तंत्रीक गिन्यानाचो) समाजीक जिणेचेर जावपी समाजीक परिणाम हांचो आस्पाव जाता.

रॉबर्ट मर्टन हाका विज्ञानाच्या समाजशास्त्राचो आद्यप्रवर्तक अशें मानतात. विज्ञानाच्या समाजशास्त्राचीं खाशेलपणां व्याख्या करपाचें श्रेय मर्टनाक दितात. मर्टन हाणें 'आदर्श प्रकार' हें विवेचन विज्ञानाच्या समाजशास्त्रांत पडटा. ह्या विशयाच्या अभ्यासाच्या मळार फुडले गजालिंचो आस्पाव जाता. (1) भुमिका हितसंबंदाचो अभ्यास, (2) शास्त्रीय विचारांचो प्रसार करपी अभ्यास, (3) मुखेल शास्त्रीय क्रांतींचो अभ्यास, (4) समाजीक नदरेन शास्त्रीय गिन्यानाची निर्मिती करपी वंशशास्त्रीय आनी प्रायोगिक विश्लेशण.

15. कामाचे समाजशास्त्र

कामाचे समाजशास्त्र म्हळ्यार पगार दिवपी कामगारांचो, तांचें काम आनी कामाची संघटना हांचो खाशेलो अभ्यास. व्यापक समाजीक आनी तुलनात्मक संदर्भांत वावराचें विश्लेशण करप हो ह्या विशयाचो सामान्य विशय जावन आसा. ह्या फांट्याच्या अभ्यासाच्या क्षेत्रांत समाजीक, अर्थीक आनी राजकीय संस्थांनी कामाच्या परस्पर संबंदांचो अभ्यास आस्पावता. कामाच्यो विचारसरणी वेवसायीक विशेशीकरणाच्या तत्वाकडेन संबंदीत आसात. कामाच्या समाजशास्त्राचो केंद्रीय विशय म्हळ्यार कामाच्या विभागाचो अभ्यास. कामगार प्रक्रिया, कामगार सिध्दांत आनी कामगार बाजारपेठेंतल्या समाजशास्त्रीय विश्लेशणाचेर आदारिल्ले चर्चेचेर उजवाड घालता. १९७५ सावन 'कामाचें समाजशास्त्र' ही संज्ञा समाजशास्त्रज्ञांनी सादारणपणान मान्य केली.³ समाजशास्त्राच्या प्रकाराचेर अभ्यास करताना वी. आर. जोशी हांच्या 'समाजशास्त्र मानवशास्त्र' ह्या पुस्तकाचो वापर केला.

3.2 समाजशास्त्राच्यो व्याख्या

समाजांत प्रचलीत आशिल्ल्या समाजीक संबंदांचो, पद्दतशीर आनी वेवस्थीत अभ्यास करपी शास्त्र म्हळ्यार समाजशास्त्र. समाजशास्त्र स्पश्ट करपाच्या संदर्भांत वेगवेगळ्या अभ्यासकांनी आप आपलीं मतां मांडल्यांत.

गिन्सबर्ग हाणी समाजशास्त्रची व्याख्या दिल्या ती अशी आसा ("The study of Society", 1939) "Sociology may be defined as the study of society; that is of the web of human interactions and relationships" ⁴ गिन्सबर्ग हाच्या मता प्रमाण समाजशास्त्रात समाजाचो अभ्यास करूं येता, म्हळ्यार मनशाच्या परस्पर संबंदाचो आनी ताच्या संबंदांचेर अभ्यास करप.

बी. सुग्रामण("Sociology", 1968) "Sociology is the objective study of human behavior in so far as it is affected by the fact that people live in groups"⁵ बी.सुग्रामन हाच्या मता प्रमाण समाजशास्त्र हो मनशाचे वागणुकेचो अभ्यास जावन आसा आनी जाचो परिणाम लोक गटांत रावपी लोकांचेर जावप म्हणल्यार समाजशास्त्र.

गी. गिनर ('Sociology', 1972) "The purpose of Sociology is the scientific study of human society through the investigation if people's social behavior"⁶ सी. गिनर हाच्या मता प्रमाण समाजशास्त्राचो हेतू म्हळ्यार लोकांच्या समाजीक वागणुकेक लागून मनीस समाजाचो शास्त्रीय अभ्यास करप.

डी. रिट्झर ('Sociology', 1979) "Sociology is the study of individuals in a social setting that includes groups, organizations, cultures and societies. Sociologists study the interrelationships between individuals, organizations, cultures and societies".⁷ डी. रिट्झर हाच्या वयर दिल्या व्याख्या प्रमाण समाजशास्त्र म्हळ्यार गट, संघटना, संस्कृताय आनी समाज हांचो आस्पाव आशिल्ल्या समाजीक परिस्थितींतल्या व्यक्तींचो अभ्यास. तशेच समाजशास्त्रज्ञ व्यक्ती, संघटना, संस्कृताय आनी समाज हांचेमदल्या परस्पर संबंदांचो अभ्यास करतात.

इ. गिडेन्स ("Sociology" 1989) "Sociology is the study of human social life, groups and societies. It is a dazzling and compelling enterprise, having as its subject matter our own behaviors as social beings, Then scope of sociology is extremely wide, ranging from the analysis of passing encounters between individuals in the street up to the

investigation of world-wide social processes".⁸ ई. गिडन्स हाच्या व्याख्या प्रमाण समाजशास्त्र म्हळ्यार मनशाच्या समाजीक जिणेचो, गट आनी समाजाचो अभ्यास करप.

एफ. लॉसन आनी गॅरोड ("The Complete A-Z sociology Handbook", 1996)
 "Sociology is the study of individuals in groups in a systematic way, which grew out of the search for understanding associated with the industry and scientific revolutions of the 18 th and 19 th centuries".⁹
 एफ.लॉसन आनी गॅरोड हाच्या व्याख्या प्रमाण, समाजशास्त्र म्हळ्यार गटांतल्या व्यक्तींचो पद्दतशीरपणान अभ्यास, जो अठराव्या आनी एकुणिसाव्या शेंकड्यांतल्या उद्देग आनी शास्त्रीय क्रांतीकडेन संबंदीत आशिल्ल्या समजुतीच्या सोदाचो अभ्यास करप.

3.3 समाजशास्त्राची संकल्पना

'समाजशास्त्र' ही संज्ञा फ्रेंच विचारवंत 'ऑगस्ट कॉम्ट' हाणें करून, 'समाजशास्त्र म्हळ्यार समाजाचो शास्त्रीय आनी खास करून सकारात्मकतावादी अभ्यास' अशें म्हणला. समाजशास्त्र हें उतर दोन उतरांवयल्यान आयलां. तातूंत "सोशियस" ह्या लॅटीन उतराचो एक शब्द आसून ताचो अर्थ "समाज" आनी दुसरो शब्द "लोगस" ह्या ग्रीक उतराचो आसून ताचो अर्थ "विज्ञान" असो जाता. कॉम्ट हाच्या मता प्रमाण समाजशास्त्राचो मुखेल हेतू म्हळ्यार समाजाचो स्वभाव, सैमीक कारणां आनी सैमीक नेम सोदून काडप. हांकां लागून समाजशास्त्राक नव्या विशयांत आकार दिवपाचें श्रेय 'ऑगस्ट कॉम्ट' हाका दितात. तशेच ताका समाजशास्त्राचो जनक अशें म्हणटात

एकुणिसाव्या शेंकड्यांत अमेरिकेंत विद्यापिठाच्या पांवड्यार समाजशास्त्राचो अभ्यास सुरू जालो. १८७६ च्या सुमार चार दशकां उपरांत १९१९ ह्या वर्सा भारतांत

समाजशास्त्राचो पयलो अभ्यास मुंबय विद्यापिठांत पयलेच खेपे सुरू जालो. 'समाजशास्त्र' हें स्वतंत्र 'समाजीक शास्त्र' अशें हेर शास्त्रज्ञांचेर प्रभाव घालपा खातीर सुरवेच्या विचारवंतांक 'समाजशास्त्र' ह्या अभ्यासाची दिका थारावची पडली. समाजशास्त्राच्या अभ्यासांत दोन विचारसरणी अस्तित्वांत आशिल्ल्यो. पयलो समन्वयात्मक वा जैवसंवेदी शाळा - स्पेंसर, दार्व्हिन, हॉबहाउस, सोरोकिन हे शाळेचे आद्यप्रवर्तक. दुसरें रूपप्रधान वा गुणात्मक पंथ, ते म्हणळ्यार जॉर्ज सिम्पेल (गॉर्ग झिमेल्), टोनीज, रॉस आनी वेबर ह्या पंथाचे पुरस्कर्ते आशिल्ले. सगळ्या मळार समाजीक संबंदांचो अभ्यास समाजशास्त्राच्या अभ्यासा खाला येता.

1. ऑगस्ट कॉम्प्टे

समाजशास्त्र ही हेर सगळ्या विशयांची आवय अशे म्हणटा. समाजशास्त्राचो विशय स्वतंत्रपणान समाजाचे उदरगती खातीर गरजेचो जावन आसा. समाजाची उत्पत्ती, समाजांतली वागणूक पद्दत, समाजाची वागणूक, समाजाची प्रगती आनी उणाव ह्यो सगळ्यो गजाली कांय नेमा प्रमाण घडटात. त्या कायद्याचो आनी तत्वांचो सोद घेवप गरजेचें थारता. तशेंच मनीस वेगवेगळ्या समाजीक संस्थां वरवीं, चाली-रिती, लोककथा आनी धर्मीक पद्दतींवरवीं परस्पर संवाद सादता. ह्या सगळ्या विचारांचें गिन्यान मेळोवपा खातीर समाज आनी समाजीक कारणा हांचे विशीं शास्त्रीय गिन्यान जाय अशी कल्पना पयलीं फ्रेंच विचारवंत ऑगस्ट कॉम्प्टे हाणें मांडली. कॉम्प्ट हाचो काळ इ.स. १७५२ ते १८५७ ह्या मेरेनचो काळ जावन आसा. १८३३ वर्सा कॉम्प्ट हाणें समाजशास्त्र ही संज्ञा पयलेच खेपे वापरिली. समाजशास्त्र हें उतर सोशियस आनी ग्रीक लॉगस ह्या लॅटीन उतरांवरवीं आयलां.

2. हर्बर्ट स्पेंसर

स्पेंसरचो काळ १८२० ते १९०३ मेरेन . स्पेंसर हो इंग्लीश विचारवंत आशिल्लो. ताणें 'समाजशास्त्राचें अभ्यास' आनी 'समाजशास्त्राचे तत्व' अशे दोन म्हत्वाचे ग्रंथ बरयल्यात. समाजीक विकास हें स्पेंसराचें समाजशास्त्रांतलें सगळ्यांत मोलादीक योगदान मानतात. तशेंच स्पेंसर हाणें आपल्या कार्बनी सिध्दांताच्या आदाराचेर मनीस समाज आनी मनशाचे कुडिची तुळा केली. हाका "Organismic Theory" अशें म्हण्टात.

3. एमिल दुरखेम

एमिल दुरखेम फ्रांसांत समाजशास्त्रज्ञ आशिल्लो. दुरखेमाचो काळ १८५६ ते १९१७ मेरेनचो आशिलो. डार्कहेम हाणें आपल्या विचारांत समाजीक संस्थांचो आनी समाजीक प्रक्रियांचो अभ्यास केलो. समाजशास्त्रांतल्या संशोधकांनी आपले निश्कर्श काडटना शास्त्रीय पद्दतीचो आदार घेवचो असोय आवाहन तांणी केलो. तथ्यांचो अभ्यास हो समाजशास्त्राचें सगळ्यांत म्हत्वाचें ध्येय आसूंक जाय अशी ताची कल्पना आशिल्ली. दुरखेम हाणें काम विभागाचो सिध्दांत, आत्महत्या सिध्दांत, धर्माची उत्पत्ती अशे म्हत्वाचे विचार मांडले.

4. मॅक्स वेबर

मॅक्स वेबर हो जर्मन समाजशास्त्रज्ञ. समाजशास्त्र चड प्रगतिशील करपाखातीर मॅक्स वेबर हाणें वावर केलो. वेबर हाणें समाजशास्त्राच्या अभ्यासाचो विशय थारायतना 'समाजीक कृती' ह्या अभ्यासाचेर भर दिलो. ताच्या मतान समाजाची खरी समजूत मेळोवपा खातीर समाजीक कृती कशी जातात हाची सारकी तपासणी करप गरजेचें आसता. ताणें शास्त्रीय अभ्यासा वरवीं सत्ता आनी अधिकार हांची कल्पना मांडल्या. समाजशास्त्रांत मॅक्स वेबराचें खाशेलें योगदान म्हळ्यार ताणें धर्म आनी समाजाची उदरगत हांचेमदलो संबंद स्पश्ट

केल्लो. प्रॉटेस्टंट एथिक्स अँड द स्पिरिट ऑफ कॅपिटलिझम (Protestant Ethics and the Spirit of Capitalism) ह्या पुस्तकांत ताणें वेगवेगळ्या धर्मांतल्या विचारांचो तुलनात्मक अभ्यास करून भांडवलशायेचीं बीं प्रॉटेस्टंट धर्मांत कशीं रचल्यांत हें सविस्तरपणान सांगलां.¹⁰

संदर्भ

- 1.डोईफोडे, ज्योती . समाजशास्त्र संकल्पना व त्यामी, विद्या बुक्स, पा क्र. 2.
- 2.आयलोच संदर्भ .जोशी, वी. आर. समाजशास्त्र मानवशास्त्र, पा क्र. 743 – 749.
- 3.मायी, सुनील .समाजशास्त्राची ओळख, प्रशांत पब्लिकेशन्स, पुणे, 2008, पा क्र. 7- 8.
- 4.मायी, सुनील .समाजशास्त्राची ओळख, प्रशांत पब्लिकेशन्स, पुणे, 2008, पा क्र. 2-3.
- 5.मायी, सुनील .समाजशास्त्राची ओळख, प्रशांत पब्लिकेशन्स, पुणे, 2008, पा क्र. 2-3.
- 6.मायी, सुनील .समाजशास्त्राची ओळख, प्रशांत पब्लिकेशन्स, पुणे, 2008, पा क्र. 3.
- 7.मायी, सुनील .समाजशास्त्राची ओळख, प्रशांत पब्लिकेशन्स, पुणे, 2008, पा क्र. 3.
- 8.मायी, सुनील .समाजशास्त्राची ओळख, प्रशांत पब्लिकेशन्स, पुणे, 2008, पा क्र. 4.
- 9.मायी, सुनील .समाजशास्त्राची ओळख, प्रशांत पब्लिकेशन्स, पुणे, 2008, पा क्र. 5-6.
- 10.जोशी, वी. आर . समाजशास्त्र मानवशास्त्र, पुणे विद्यापीठ, पुणे, 2007, पा क्र. 743.

प्रकरण 4

माया खरंगटे हांच्या कथांतले आशय - विशय

4.1 कथांनी अभिव्यक्त जावपी समाज

लेखिका माया खरंगटे हांच्यानी आपल्या जिवनाच्या अणभवांतल्यान आनी सरभोंवतणच्या समाजाची परिस्थिती घेवन कथांपासत विशय निवडिले आसा. लेखिकेच्या कथेंत गोंयच्या वेगवेगळ्या समाज आनी धर्मांचें चित्रण केल्लें मेळटा. लेखिकेच्या कथेंत हिन्दू, क्रिस्तांव न्हय, जाल्यार गोंयांतल्या मुसलमान समाजाचें चित्र प्रभावीपणान पळोवपाक मेळटा. गोयांत जशीं लोक संख्या व्हाडत गेली, तशेच समाजांत बदल घडत गेले. वेव्हसायेच्या नदरेंतल्यान येरादारी सुरू जाल्यो, तशेच ल्हवू ल्हवू लोकांची घरां व्हाडत गेली. तशेच लोक आपली सूरख सुविधा करपा खातीर, भायल्या देशानी कामाच्या निमतान पयशे जोडपाच्या हेतान गोयांत आनी गोयां भारत वचपाक लागलें. ताचो प्रभाव गोंयच्या समाजाच्या वेग वेगळ्या धर्माच्या कुटुंबानी जालो पळोवपाक मेळटा. ह्याच तरेचो समाज माया खरंगटे हांच्या कथेंनी पडबिंबीत जाले दिसून येता.

'मळब झेंप' ह्या कथा संग्रहांत 'भांगराचो देस' ही कथा ताची एक उत्तम अशी देख आसा. पयली गोंयकारांक चड पयशे जोडप म्हणल्यार भायल्या देशानी वचून काम करप. पूण ती परिस्थिती आता कांय प्रमाणान बदलेली दिसून येता. तरी आपल्या गांवघरा गोयांत योवन उरिल्ली जीण सुखान जियेवप हें दर एकल्या गोंयकारलें सपन जाला. त्या निमतान आखाती देशांतल्या येणावळीक लागून गोंयचें अर्थकारण बदल्लें. ह्या कथेन मुसलीम समाजाच्या एका कुटुंबाचो घंभीर विशय लेखिकेन हाताळा. गावां गांवांनी कोलवाचे खोंपी जाग्यार

शिमीट कौक्रीटाचीं सोबीत घरां आयलीं. हाका लागून अन्वर मियाँन आपले चलयेक मुनिराक दुबय धाडपाचो बते करता. अन्वरमियाँ आपले बायलेक समजावन सागता. "सोनेका देश हयी वो, दो बरस वहाँ रहेगी तो सारा सोना लेके आनारी, बादमें उसका निका करेंगे।" ' मुनिरा दुबय वचून चार वर्सां जायत येता. दुबयच्यान ते तांकां पयशें धाडटा. गोंयांत येताना मामूक भांगराची मुदी, कपडे, ताच्या बायल भुरग्यांकय कपडे, शाबू अशें जायतें कितें कितें हाडटा. ते भायर बापायक तें दर म्हयन्याक घसघशीत मनीऑर्डरी धाडटा. हाका लागून कासीमभायक जाय तेन्ना उश्णे पयशे मेळटाले. मुनिराक पळोवन कासीमभायक पयश्यांची भूल पडटा, तो आपली धूव आयशा हिका दुबय धाडपाचीं सपनां पळोवपक लागता. मुखार मुनिराच्या जिवितांतलें खरें वास्तव सत्य घरच्या मुखार येता. मुनिरान केनाच दुबय शहराचें तोंड लेगीत पळयल्लें नासता. जी बायल मुनिराक दुबय वरपाची आसता, ती ताका दुबय व्हरपाच्या बदला मदली दलाल मुंबयच्या एका शिंदळकीच्या अड्ड्यार विकता. ह्या कथेंत पयशे जोडपाची अन्वराची आशेक लागून मुनिरा बळी पडटा. भांगराचो देस ह्या कथेंत मुनिरा सारकिल्या पात्रा सारकी ह्या समाजात कुटुंबाच्या सूख सुविधा खातीर अश्यात तरेन स्वताची बाळी दिवची पडटा. सामाजात अश्या तरेच्या घडणुको कडटा जातूंत कांय बायट लोक तरणाट्या चलयांक दुबय सारकिल्या देशांत व्हरतां म्हूण सांगून भुलोवन मुंबय सारकिल्या अड्ड्यार विकतात. ह्या कथेंत लेखिकेन मुसलीम समाजाचो एक वेगळोच विशय मांडला.

'घुस्मट' हें कथेंत मुसलमान समाजाचें चित्रण आयलां. माया खरंगटे हांच्यानी हें कथेंत त्या समाजांत घडपी चली रितींचेर उजवाड घालपाचो मुखेलपणान यत्न केला. आंतरधार्मिक लग्न हो हें कथेचो विशय. समाजात दोन भिन्न धर्मांच्या लोकांक एकठांय हाडटा, तें आमी गोंयांत तशेच गोंयां भारत जाताना पळयल्या. पूण त्या धर्मांतल्यो चाली रिती आनी धर्मिक श्रध्दांचीं पाळांमुळां, मुसलीम जाती धर्माची मानसिकताय कितली खोल आसता ते हें

कथेंत पळोवपाक मेळटा. 'घुस्मट' हें कथेंत रिटा क्रिस्तांव धर्माचे पात्र, जें लग्न जावन ताचे नांव नुरजहाँ जाता. रशीद आनी रिटा शेजारी. ल्हानपणांतल्यान वांगडा खेळपी. दोगांय इश्टागतीन मोगान पडटा. पूण दोगांयच्याय घरच्यांकडल्यान खर विरोध येता. रशिदाचे आवयक अम्मीक तांच्या मोगाचो विचार लेगीत सहन जायना. ती जाता ते परी दोगांकय तोडपाचो यत्न करता. तिका आपल्या धर्माचो खूब अभिमान, तांच्या धर्माच्यो चाली रिती खूब कडक आसता. कोण दूकर आनी गाय खातांत तांच्या घरांत ती उदक लेगीत पिये नासली. म्हणून तिका क्रिस्तांवांली चली सून म्हणून कशीच नाका आसता. अब्बाजानाक पुताच्या धर्मभायल्या चलयेकडेन लग्न करप खर विरोध आसता. पूण रशीदाक लागून ताका मान्य करचे पडटा. "देखो जी, तुम्ही बोलते तो मैं ना नही करनारी। पर रिटाको हमारे धर्म में लाना होगा।" "सिर्फ बोलना नही हां? और उसे वापस कभी उस घर में ना जानेकी कसम खानी पडनारी क्या". रिटा आपल्या मांय-पायचो विरोध तोडून तें रशियाकडेन लग्न जाता. रिटा क्रिस्तांव आशिल्यन अम्मी ताका रांदच्या कुडींत रादपाक हातलावपाक दिना. जेन्ना रिटाची भयण एलिटा मलेरियाच्या जोराक लागून मरता, पूण त्या दिसा इदाची परब आशिल्यान अम्मी ताका ताच्या घरा धाडिना. "तुम चूप रहो जी। आज शाम को क्या भुले क्या ? हमारे घर मेमान आयेंगे और उसे रोने भेजूं उदर ? क्या सगाई तोड़ें उसके वास्ते ? ना बाबा चलात कमी आज दोळ्यांत दुकां काडूंक धाडची ना हांव".² ह्या कथेन लेखिकेन दोन समाजाचे विचार मांडल्या. जरी रिटा आपलो धर्म परिवर्तन करून दुसऱ्या धर्माच्यो चाली रिती आपणावपाचो यत्न करता. जाल्यार अम्मी ताका आपणावपाक सोदिना हे दिसून येता.

'दुदाई' ह्या कथेंत दोन समाजाच्यो चाली - रिती चित्रित केल्या. लेखिकेन गोंयच्या हिन्दू - क्रिस्तांव ह्या समाजाच्या विचारांचेर केंद्र बिंद केला. ह्या कथेंत विने भाटकाराक स चल्यांचेर चलो जाता. घराण्याक वंशाचो दिवो लागलो म्हणून, भाटकारागेर खोशेन घर

भरून ओत्ता. गांव भर पेडे वांटा. सटयेकय भाटकार गांवात जेवण घालता. घरभर बोवाळ चलता. घरांत वैजीण आनी दोन वावराड्यो बाळंटीणी म्हण्यांत वावुरताल्यो. ह्या सातव्या बाळंटेराक भाटकान्न बरी ना पडटा. गुरवार आसतना तिका दोन वेळा जोर येवन वयता. बाब जायत साकून रड रड रडटालो. बाबाक दूद सारकें मेळनासलें. सय धूवां वेळार भारकान्नीक भरपूर दूद जाल्लें, पूण ह्या वेळार मात आवयचें दूद पावनासून बाब भुकेक रडटा. निमाणी वैजिण दोतोराक हाडपाक लायता. भाटकार चांदराच्या दोतोर फर्नाडिसाक हाडटा. दोतोराच्या म्हण्या प्रमाण "भुरग्याक आवयचेंच दूद जाय. ताचे आवयक दूद येना खरें. पूण लागसार ल्हान भुरग्याची आवय आसल्यार तिचें तरी दूद ताका पिवयात. ना जाल्यार ताका वखदां लेगीत पारचीं नात". वाड्यार चवकशी करतकीच कळटा रोजालीन बाळंत जालां. भारकान्नीक धर्माच्यो चाली - रिती आफूड भश्ट लागतालें. "तुगे आफूड - भश्ट... पाड पडूं म्हजें आफूड - भश्ट. कितें उपाय आसा तो सांग बेगीन पापणी. कसोय करून म्हाका म्हज्या वंशाच्या दिव्याक सांबाळपा जाय. - वयल्या वाड्यार रोजालीन सुटलां. रोजालीन? तें किरिस्तांव मगो पापया... किरिस्तांवणीचें दूद म्हणल्यार...". पूण रोजालीनाच्या दुदाची सामकी गरज आसता. बाबाक भुकेन रडटा ते पळोवन भाटकान्नीचें काळीच कळवटा आनी ती रोजालीनाचे दूद दिवपाक तयार जाता. हिंदू, किरिस्तांव, मोयर कोणय जावं, दूद सगळ्यांचें सारकें. रोजालीन दिसाक तीन चार फावट येवन बाबाक दूद दिता. पूण बाबाचें आंगलें काडून नागडो करून ताका रोजालीना कडेन दुदाक दिता आनी पिवन जातकर ताका आंगलें घालप. ह्या कथेंत भाटकान्न धर्म भश्ट जायत म्हणून भिता. जाल्यार रोजालीन आपूण क्रिस्तांव हिन्दुच्या भुरग्याक कशें दूद दिवप हाची परवा करिनास्तना उकत्या मनान बाबाक आपले दूद दिता. हो विचार माया खरंगटे हांच्या ह्या कथेंत आयिलो दिसून येता.³

आयज जातिवेवस्था हो एक मुखेल प्रस्न, जाका लोकांक तोंड दिवचो पडटा. मुळांतूच लोकांक तांच्या जातीच्या आदाराचेर वेगळे करपी वेवस्था आसा. पूण भारतांत हो एक सामको सामान्य विशय. आमच्या देशांत तो खूब काळा साकून आसा. जायते जाण ताचेर विस्वास दवरतात आनी जायते जाण ना. तो व्यक्तीच्या विचारांचेर आनी मानसिकतेचेर आदारून आसता. कांय लोक हें वेवस्थे आड आसात आनी दुसरे वटेन कांय जाण हाका तेंको दितात. तो मुळांतूच लोकांमदलो एके तरेचो फूट. भारतांतली जाती पद्दत ही समाजीक रचणूक आसून, समाजीक संघटनेभितर व्यक्तींचे आनुवंशिकतेप्रमाण गटांत वर्गीकरण करतात. आदल्या काळांत जाती हें वाक्यांश कामाच्या निवडींत आनी विस्तारांत मर्यादीत आशिल्ल्या व्यक्तींक उल्लेख करपाखातीर वापरताले हेर लोकांकडेन समाजीक संपर्क सादप. पूण आर्विल्ल्या काळांत समाजीक क्रमांक कामापरस जल्माच्या जातीचेर आदारून आसता. भारतांतल्या जातीवेवस्थेचो इतिहास सुमार 3000 वर्सां पयलींचो आसा. ही रचणूक क्रमवारीकडेन संबंदीत समाजीक वेवस्थेच्यो गरज्यो पुराय करपाच्या हेतान तयार केल्ली. जातीवेवस्थेचें दुर्भाग्य भारतांतल्या कांय प्रदेशांनी आयज लेगीत चड प्रमाणांत दिसून येता. ताचे अप्रिय परिणाम लग्न आनी नात्यांतल्या समाजीक गजालींचेर दिसून येतात.

जातीचे रचणुकेचे वेगवेगळे वाम आनी जाती अशे वर्गीकरण केल्यात. वर्ण वर्गांत ब्राह्मण, पुरोहित आनी अभिजात लोक हांचो आस्पाव जाता; वैश्य, रोपपी आनी वेपारी; क्षत्रिय, झुजारी आनी फुडारी; आनी शूद्र, शेतकार आनी हाताचो कामगार; तेभायर अस्पृश्य हेय वर्ग वर्णाखाला आसात. वर्णाखाला आशिल्ल्या लोकांक जाती अशे गट केल्ले आसात. जाती लोकांचे खाशेले नेम आनी परंपरा आसात. सुरवेक सगळ्या वर्गांक एकूच वागणूक दिताले आनी आंतरजातीय लग्नांक परवानगी दिताले. विंगड विंगड प्रस्नांचेर जातीवेवस्थेचो प्रभाव आशिल्लो. देखीक- जातींमदीं लग्न जावपाक परवानगी नाशिल्ली.

पूण सद्याच्या भारतांत आंतरजातीय लग्नाक परवानगी आसा. भारतीय सरकारान जाती कायदेशीर केल्यात, मुखेलपणान मतदानांतल्यान न्याय्य आरक्षण थारावपा खातीर. भारतांतली आरक्षण पद्दत पुरायपणान कोटाचेर आदारिल्ली आसा. अनुसुचीत जमात, अनुसुचीत जाती आनी ओबीसी अशें वर्गीकरण केल्ल्या व्यक्तींक शिकपी संस्था आनी कामाच्या सुवातींनी अपवादात्मक उपकारांचो फायदो जाता. सद्याच्या भारतांत भारताचे राज्यकर्ते भारताक स्वशासित, समाजवादी आनी संवसारीक राश्ट्र करपाचें थारायल्लें. ह्या धोरणाचेर आदारून धर्म आनी सरकार हांचेमदीं भेद दिसून येता. अस्पृश्यताय करप वा व्यक्तींक तांच्या जातीक लागून एकसुरे करप हें कायद्याचें धृणास्पद.⁴

त्याच तरेन गोंयांत लेगीत उच्च आनी मध्यमवर्गी समाजाचो संघर्श चलत आसा. भाटकार मुणकार सारकिलो विशय पयली पासून सुरू आसा. ताचेच पडबिंब कोंकणी साहित्यात कांय प्रमाणात पळोवपाक घावता. माया खरंगटे हांच्या कथा साहित्यांत लेगीत पडबिंबीत जाले पळोवपाक मेळटा.

‘उपकार’ ह्या कथेंत भाटकार मुणकार संदर्भांत विशय मेळटा. शिला व्हड भाटकाराल्या घरांतले. शिलाचो आजो आमोणेंचो व्हडलो भाटकार आसता. घरांत मास्तर दवरून घरांतल्या भुरग्यांक, नात्रांक शिक्षण दिवपाची तांच्या घराण्याची रीत आसता. पूण गांवाच्या भुरग्यांक मात शाळा नासता. गांवच्या भुरग्यांकय शिक्षण मेळचें म्हणून बाजारांत आशिल्ल्या एका ल्हानशा घराची शाळा करता. घरांत शिकोवपी मास्तराक ते शाळेंत शिकोवंक लायता. मास्तराक रावपाक, खावपाक, जेवपाक सगळें भाटकाराच्या घरांतल्यान मेळटा. ताका लागून भाटकाराच्या भुरग्यांचेर मास्तर खास लक्ष दवरता. फक्त पासच न्हय, पयलो नंबर लेगीत तांचोच येवंक जाय अशी चाल आसता. शिला शाळेंत वचूंक लागलें, त्याच वर्सा कांय मुंडकार आपल्या भुरग्यांकय शाळेंत वचूंक दिवचें अशी मागणी करता. भाटकार ती मानून घेतानाच कांय नेम सांगता. मुंडकारांच्या भुरग्यांनी बांकार

बसप ना, हेर भुरग्यां वांगडा खेळांत कित्यांतच वांटो घेवप ना, भाटकाराचीं भुरगीं पयल्या बांकार बसप, गांवचीं भुरगीं तांच्या फाटल्यान बसप, मुंडकारांचीं भुरगीं मात साका कुडको घालून जमनीर एके कुशीन बसता, मास्तर लेगीत तांकां लागीं घेवन केन्नाच शिकयना, तांच्यो पाट्यो लेगीत पयसुल्यान तपासता, कसल्याय प्रस्नाची जाप पयली भाटकाराच्या भुरग्यांनी सांगप, तांकां कळना जाल्यारूत मास्तर हेर भुरग्यांक विचारता, मुंडकारांच्या भुरग्यां मदीं आंद्रू एक शिटूक भुरगो आसता, मास्तराचो प्रस्न सोंपचे पयलींच तो जाप दिता म्हणून मास्तर ताका धेगसायता, एक दीस तालुक्या खाला जितल्यो शाळा चलतात तांच्यो परिक्षा एकाच वांगडा जातल्यो आनी पेपर तालुक्यांतल्या मुखेल शाळेंतल्यान येवपाचें थारता, मास्तरांचेर आकांत येता, पयलो नंबर भाटकाराल्या भुरग्यांचो नासता, पयलो नंबर आंद्रूचो आसता, मुणकाराच्या चल्याक पयलो नंबर आयला म्हणून आंद्रूक मारता.

"- भाक्रो कित्या आपयल्लो?

- तुज्या चेड्याक आमच्या भुरग्याचे पंगतींत बसोवंक सोदता ?

- कीत उलोयता भाक्रो? कीत जालें?

- भुरग्यांक बरोवंक वाचूंक शिकोवंक जाय म्हूण शाळेंत घालूंक सोदताले मरे तुमची इत्सा भरली ना? तांकां परिक्षेक बसयतात, मुखावेल्या वर्गांत घालूंक सोदतात, कितें येवजिलां तुमी? आं.

- ना भाक्रो, मास्तर ...

- चूप, एक उतर काडचो ना तुमच्या भुरग्यांक शाळेंत घाडत रावतले तुमी आनी शेतांत जोत कोणें आमच्या भुरग्यांनी घरप?"⁶ ह्या कथेंत सकयलो समाज वयर समाचो यत्न केल्यार, उच्च जातिचें लोक तांका मारून धपकावोन सकयल दवरपाचो यत्न करता तें पळोवपाक मेळटा, जरी गरिबांचो भुरगीं शिकल्यार उच्च जातिचे समाजांतले लोक तांका

वयर सरपाक दिनात. तांका दिसता जरी गरिबांची भुरगीं शिकली जाल्यार तांचो दर्जो सकयल जातलो.

‘दुकांचो हुंवार’ ह्या कथेंत क्रिस्तांव आनी हिन्दू समाजाचे नाते पळोवपाक घावता. हिन्दू भाटकर आनी इन्सू हाचें नातें दिसून येता. आवो दुर्मींग तारयाली बायल. दुर्मींग मेळटली जोड सोन्यांत बुडयता. संवसाराचो गाडो चलोवंक आवो आपलो देह झरयता. इन्सू तिचो एकटो एकसुरो पूत, आवो वांगडा बारीक कामा करून तिका आदार करता. आयतारा बाजारांत पोरसांची बाजी वीकप आनी हेर दिसांनी भाटकारागेर कामाक वचप. पावसाचे दिसानी असोळडेकारांचे आकांत येता. न्हंयेक हुंवार येतकच चांदरा वचूंक मेळनासलें गरजेच्या वस्तूंचो पुरमेंत करून दवरचो पडप. “इन्सू गे आवो, पाटें बोलोलें दिसोता. सोगळें बुड्डून हाडलां कित गे? मोगळारा मिर्ग म्हूण जाणा मुगे? एक पार्टी पावस पोडों लागलो मुटरीच मागी बाजरां वोसों मेवता”.⁶ इन्सू भाटकारागेर भाटकारा वांगडा पोरसांत वचून काम करतालो. इन्सू भाटकाराक न्हंयेचेर पूल बांदपाचो सलो दिता. कारण पावसाच्या दिसानी गांवच्या लोकांक न्हंयेतल्यान यो वच वरप करीण जाताले. भाटकाराक आपलो चलो बरो ना ती खबर कळटा. “शांतादुर्गे पाप” म्हणून तो घरा धांव मारता. न्हंयेक हुंवार आयिल्यान चांदरा वचपाचो मार्ग बंद जाता. इन्सू भाटकाराच्या चल्याक वाचोवपाक लागून पावसाची पर्वा करिनासतना दोतोरक हाडूंक तार घेवन उदकांत देवता. “धाकट्या बाबाक वांचोवं जाय... दोतोर न्हिसेंतीक हाडूंक जाय”. इन्सू भाटकाराच्या चल्याक वाचोवपाक लागून उदकांत बुडून मरता. ह्या कथेंत इन्सू भाटकाराकडेन कितलो स्वाभिमानान काम करपी पळोवपाक मेळटा.

माया खुरंगटे हांच्या कांय कथांनी दोन धर्मांच्यो चली - रिती, देव धर्म वेगळे कशें आसा हें दाखयता. जाल्यार तांच्यात कशेंत दोन धर्मांचे लोक एकठांय योवन रावताना दिसून येता. तांची उत्तम देख म्हणल्यार 'धोरपुरीस' ह्या कशेंत हिन्दू आनी क्रिस्तांव हें दोनूय समाज कश्या तरेन समाजाची परवा करिनासतना एकठांय रावता. 'धोरपुरीस' ह्या कशेंत क्रिस्तांव आनी हिन्दू कुटुंबाचें चित्रण लेखिकेन ह्या कशेंत केला. फिलोमेना, एका गरीब घराब्यांत जल्मले. एक वेळ जेवल्यार एक वेळ उपाशी रावपाचो तांचेर वेळ येतालो. आंतोन भाटकाराच्या भाटांत तीं रावतालीं. आंतोन भाटकाराच्या दोन धुवांचें लग्न भारिल्लें. दोगूय धुवो वतकच घर रिकामें जातलें हें येवजून आंतोन भाटकारान फिलूक पोसूंक घेतलें. ताच्या दोनूय धुवांक तें आवडलें ना. फिलोमेनाचे दीस बदलता.

आंतोन भाटकारा वांगडा भाटा बेसांच्या व्यवहारांत लक्ष घालें. कांय वर्सांनी आंतोन भाटकार आनी भाटकान्न भायर पडटा. दोनूय भयणीक, फिलू सगळो भारा - बेसाचो वेवहार, घरदार सांबाळटा तें पळोवन नसाय जाली. तांणी फिलू पासत खरिल्लें सामान आपले भितर वांटून घेतलें. भेंस भाट वांटून घेवन, फिलूक घरांतल्यान भायर काडटा. तांचे शेजराच भाऊ आनी काकीबाय रावतालीं. वयाचें अंतर आसूनय फिलू काकीबाय मदीं दार इश्टाग. फिलूक घराभायर काडटकच तें तांगेर वता. ती ताका व्हडा खोशयेन फिलूक आपल्या घरांत येवकार दिता. भाऊ आधुनिक विचारांचो, सगळ्या जाती धर्मांतले लोक तांगेर बेवन खावन जेवन वतात. पूण तांचे सोयरे तांचेकडल्यान मातशें पयसच रावता. फिलूक घरांत घेतकीर तर सगळी सोयरीं तांकां पयसच दवरता. फिलूक लागून जायतें आयकून घेवंचें पडटा. पूण भाऊ आनी काकीबाय कोणाचीच पर्वा करना. फिलू काबार ना जावपाचो निश्चय करता, आनी काकीबायल्या दोनूय चलो चलयेक आनी संवसार सगळ्यांची जबाबदारी घेता. भाऊ ताका एक सायबीण मांयची मूर्त हाडून घरांत दवरूंक लायता. चलयेचे लग्न जावन भाऊ आनी काकीबाय मरतकीच फिलू बाबक आवय बापूय

जावन सामाळ करता. बाबा नव्या घराच्या सत्यनारायणाची पुजा. जाल्यार फिलुच्या कुडींत नव्या आलताराचेर सायबीणमांयची मूर्तिक मेणवाती लायता. ह्या कथेंत दोन समाजाचे सोबीत मनशापणाचें नातें लेखिकेन चित्रीत केला. समाजाची परवा ना करता, धर्म जात ना पळयता, मनीस मनशाक गरजेच्या वेळार पावत होच मनशाचो खरो धर्म आसता. हें ह्या कथेंतल्यान कळोन येता. फिलूक जेन्ना घरा भायर काडटा तेन्ना भाऊ आनी काकीबाय ताका पावता. जाल्यार ती मरतकीच फिलू तांच्या भुरग्यांचो आनी घराचो आपणेपणान सामाळ करता ते दिसून येता.

आमच्या समाजात वेग वेगळ्या धर्मांचें लोक रावता. ताच्यो चाली रिती, बोली भास सगळ्यांची वेग वेगळी आसता. एका गांवच्यान दुसऱ्या गांवात वतकीच आमकां भाशेचो प्रभाव जालो दिसून येता. वेग वेगळ्या भाशेक लागून दुसऱ्या जाग्यार वयतकीच भासभास करपाक अळखळ जाता. ताचो प्रभाव माया खरंगटे हांच्या मृगजळ ह्या कथासंग्रहात 'मोनी बावली' ह्या कथेंत जयप्रदा ह्या पात्राकडेन गोंयांत येतकच मल्याळम भाशेचो गोंयच्या कोंकणी भाशेक लागून जाली अडखळ दिसून येता.

ह्या कथेंत केरळांतल्या अडूर गांवांतल्या पी. अय्यंगाराच्या गांवचे वर्णन केला. पी. अय्यंगाराचे व्हडले धुवेचें लग्न आसता. तो पांच गांवकारा मदलो एक आसता. अडूर गांव हो निकतोच कूस परतुपी एक गांव सासता थंय आजून मेरेन वडा झाडा मुळांत आयताराचो बाजार भरता. गरजेच्यो वस्तू दोतोर, वखत जाय जाल्यार पटनटिटा ह्या तालुक्याच्या गांवांत वचप. अडूर गांवांत एकच मल्याळम भाशेच्या शळेत आठवी मेरेन शिक्षण घावता. मोठ्या मोठ्यालीं भुरगीं तालुक्याच्या गांवांत इंग्लीश शाळांत वचप. जात्रा, लग्न, कारण आसले शिवाय गांवचे लोक चडशे गांवां भायर वचनात. सामकीच गरज आसली जाल्यार दादले तालुक्याच्या गांवांत येता वातात. अश्या केरळांतल्या अडूर गांवच्या समाजाचे वर्णन लेखिकेन बारिकसाणीन केला. पी. अय्यंगार मध्यमवर्गीय दुकानदार आसता.

जयप्रदा ताची व्हडली धूव, आठवी पास जातकच घरांतलें काम करपाक शिकप, चल्याक इंग्लीश शाळेंत घालप, ह्या तरेच्या समाजाचे विचार दिसून येता. गांवांत रावपी जयप्रदाचे लग्न गोंयांत रावपी शंकराकडेन जाता. जयप्रदा आपल्या भाशेक लागून कोणाकडेन उलोवपक जमना. दुकानार दूद कशें मागप म्हणल्यार मोठो प्रस्न आसता. "पाल वेनम" म्हळ्यार 'दूद जाय.' कितें सारकें सांग." ⁷ थंय बशिले लोक ताची भास आयकून पाल पाल म्हणून ताका चाळयता. ह्या कथेंत दोन वेळग्या समाजाचो भास वेगळी कशी ते दिसून येता. करळ्यांत 'पाल' म्हणल्यार 'दूद' आनी गोंयच्या कोंकणी भाशेंत पाल म्हणल्यार एक तरेची जिबावळ. तशेच 'ऊर पोनामा' म्हणजे 'गांवांत वचूया', थॅक्स म्हणजे 'नन्नी' अश्या त तरेच्या भदलत्या उतरांचो प्रभाव ह्या कथेंत दिसून येता.

भारताच्या दक्षिण वाठारांनी येल्लम्मा देवी आपल्या भरपूर बळग्या खातीर वळखतात. तिका जोगम्मा, होलीयम्मा, रेणुका आनी हेर अशा नांवांनी वळखतात. तिचीं देवळां बेळगांव जिल्ह्यांतल्या सौदठी, शिमोगा जिल्ह्यांतल्या चंद्रगुथी आनी कर्नाटक राज्यांतल्या बेल्लारी जिल्ह्यांतल्या हुल्गी हांगा आसात. महाराष्ट्र, आंध्र प्रदेश ह्या शेजारच्या राज्यांनी हे देवीचे असंख्य भक्त आसात. इ.स.च्या धाव्या शेंकड्यामेरेन देवळांतल्या बायलांचो (वा देवदासी) विधी बरोच स्थापन जाल्लो अशें दक्कनच्या इतिहासांतल्यान कळटा. देवदासी हे अनिवार्यपणान बायलो आशिल्ल्यो, सादारणपणान देवळांनी रावताल्यो आनी कलाकार आनी दरबारी म्हणून शिकिल्ले. येल्लम्मा पंथाचीं मुळां देवदासी परंपरेंतल्यान आसात काय ना हें स्पश्ट जायना. येल्लम्मा पंथाचे उत्पत्तीविशीं जायत्यो कथा आसात. रेणुका ब्राह्मणाची धूव, जमदग्नी ऋषीकडेन लग्न जाल्ली आनी पांच पुतांची आवय आशिल्ली अशें सगळ्यांत चड प्रचलीत म्हळां. ऋषीचे पुजेखातीर आनी विधीखातीर ती मलप्रभा न्हंयेंतल्यान उदक हाडटाली. एक दीस न्हंयचेर आसतना तिणें पळयलें तरणाट्यांचो एक पंगड उदका खेळांत गुंतून वेळार घरा परतपाक विसरलो जाका लागून जमादग्नीक तिच्या

शुध्दतेचो दुबाव आयलो. ताणें आपल्या पुतांक एक एक करून आवयक ख्यास्त दिवपाचो आदेश दिलो पूण चार जाणांनी एका वा दुसऱ्या निमित्तान न्हयकार दिलो. मुनीन तांकां नपुंसक जावपाचो शाप दिलो आनी आपलो पांचवो पूत परशुराम हाणें तिची तकली कापली. सगळ्यांक अजाप जालें, रेणुकाची तकली घा आनी शेंकड्यांनी गुणाकार जावन वेगवेगळ्या प्रदेशांनी गेली.

चड करून गरीब, आनी निरक्षर आशिल्ले येल्लम्माचे अनुयायी जिणेंतल्या कश्टांक तोंड दिवंक शकनात तेन्ना स्वताक, आपल्या जोडप्यांक वा भुरग्यांक येल्लम्म देवीचे सेवेंत समर्पित करपाची प्रतिज्ञा करतात. सादारण परिस्थितींत जिवाक धोको निर्माण करपी रोग, वांझपण आनी भिरांकूळ अर्थीक त्रास हांचो आस्पाव जाता. येल्लम्मा देवीच्या गुणांचो आनी साध्यतायेचो प्रचार करपाक आनी देवीची महिमा करपाक मुखेल जापसालदार आशिल्ले हेच लोक. जोगाथी (बायल) आनी जोगप्पा (दादले) स्वयंसेवकांक येल्लम्मा देवीचे सेवेंत दीक्षा दिवपाच्या हेतान एक विस्तारान सुवाळो करतात.

नव्या अनुयायांक तीन पवित्र तळ्यांत न्हावचें पडटा आनी समाजीक जाण्टे आनी कुटुंबांतले हेर वांगड्या वांगडा मुखेल जोगम्मा कडेन वचचें पडटा. तांकां कितें करचें पडटलें हाचेर लांब प्रवचन दितात. तांकां सामकी गरीब आनी दुर्दैवी लोकां कडेन आपली वळख करून समाजाची सेवा करची पडटा. ह्या अत्यंत धर्मीक पंथाचो एक गूढ आनी गैरसमज आशिल्लो आंग म्हणल्यार, सामान्य लोकांच्या गरजे प्रमाण लक्ष दिवन आपल्या देवाची सेवा करपाचो तांचो हेत जातूंत भोंवतणच्या दादल्यांची लैंगीक आग्रह पुराय करपाचो आस्पाव जाता. हाका लागून ते वेश्या वेवसाय करतात असो सगळ्यांची समजूत निर्माण जाल्या. पंथ वांगड्यांची समाजसेवेचो चुकीचो अर्थ लायला आनी ताचो वेवसाय म्हणून शोशण जाला हें अत्यंत दुर्दैवी. ते उपरांत वेगवेगळ्या राज्य सरकारांनी येल्लमाच्या उपासकांची (चडशीं उण्या जातीचीं बायलां आशिल्लीं) नग्न परेडाचेर बंदी घाल्या,

समाजांत तांच्या हक्क-वायटाविशीं हिंसक वाद जाले. ह्या बंदीक लागून येल्लमाच्या अनुयायां मदीं तिडक निर्माण जाल्या.⁸

'जोगम्मा' ह्या कथेंत एक वेगळो जमा, जांच्यो चाली- रिती, देव धर्म, श्रध्दा, परंपरा, रादाणिमान एक वेगळ्या तरेन देवाच्या नावांन जीण जगपी समाज. ह्या कथेंत लेखिकेन खोलायेन चित्रायला. ह्या कथेंत शारदाम्मा ह्या पात्राच्या आदारान जोगम्मा समाजाचे दर्शन केला. शारदाम्माक वयर येतकच बरा वर्साचेर ताची आवय तिका जोगम्मा करपाचें थारायता. मुखेल जोगम्माक मेळून मूर्त काडून लग्नाची तारीख करता. पूण रितीप्रमाण तांच्या समाजात लग्नावेळार लागता तो खर्च करचोच पडटा. म्हणून गांवच्या एका सावकाराक शारदाम्मा वांगडा पयलीं रात सारपाक दिवपाचें उतर दिवन पयशे घेता. रिती प्रमाण बसव्वान पांच मंगळार आनी पांच सुक्रार जोगवा मागून लग्नाक सुरवात करप आसता.

लग्नाच्या दोन दीस पयली चण्मादाळिचें गोडशे करप. लग्नादीसा सकाळीं फुडें सगळ्यांनी न्हावन स पांटल्यांत गोडशें, तांदूळ, जोंदळे, गंव , भाजी, पाचवी साडी- चोळी, पांचवीं कांकणां घालून सगळें तयार करप. तीं शारदाम्माक घेवन येल्लमाच्या देवळांत वचून पांचवी साडी न्हेसयता. पांचवो धारवाडी खणाचो ब्लावज, पांचवी कांकणां, घालून तिका तयार करता. देवळांत सगळ्यो जोगम्मा मेळून रिती प्रमाण हळद – कुकूम लावन, मार्थेभर फुलां मालून. मुखेल जोगम्मा तिच्या गळ्यांत यलमाचें मूत तांबड्या घव्या मण्यांची माळ बांदून शारदाम्माचें लग्न करून तिका पोगम्मा करता. गांवचो सावकार शारदाम्मा वांगडा चाली प्रमाण रात सारता. तांच्या सामाजात फाल्गून म्हयन्यांत रेणूका देवी म्हळ्यार येल्लमा विधवा जात. त्या दिसानी सगळ्यो जोगम्मांक विधवेचें जिण जगप आसता. मागीर जात्रे वेळार सवायशिणीचो भेस करप आसता. ह्या कथेंतल्यान जोगम्मा समाजाच्यो सगळ्यो चाली रिती, तांची परंपरा अणभवपाक मेळटा.

'ओली फांतोर' ह्या कथा संग्रहांत 'कल्याणमावशी' ह्या कथेंत लेगीत जोगम्मा ह्या कथे सारकिलो विशय आसपावला. व्हनीबायचे लग्न बोरयेच्या ल्हानशा घरांतल्यान असोळडेच्या व्हडल्या घरांत जाता. व्हड घरांतल्यो जायत्यो कुडी, वासऱ्यो माळ्यो, व्हड व्हड चोवक्यो, व्हनीबाय भियेवन वयता. पूण तिच्याच वांगडची कल्याणान तिका धीर दिता. कल्याण व्हड घराब्यांत वागपाच्यो रिती, रिवाज शिकयता. कल्याणाक शेंस घालता. णववारी कापड, हातभर पाचपी कांकणां , गळ्यांत काळ्या पिड्डुकांची मणी, केसांत फांती माळटा. भारकारागेर एक जाणटेली ताची व्होंट भरता. आनी सगळ्या सुनांक कल्याणाच्या कपलाक कुकूम लावन तेंच कुकमाचें बोट आपल्या कपलाक सांगता. कल्याणाल कारण तांका अखंड सोभाग्य प्राप्त जाले आसता. ही शेंस वा जोगम्मा जाली बायलो व्हनीबायगेर काम करपाची रित आसता. तांच्या घरांत पयली तांच्यानी फाती माळप मागीर घरचीं माळटा. कोणाचो मंगळसूत्र कोंचलो जाल्यार तांचे कडल्यान गुंथून घेवप. नवे व्हंकलेचें मंगसूत्रय तींच गुंथताली कारण व्हंकलेच्या सौभाग्य अलंकाराकय तांचो हात लावन घेता.

ह्यो चाली रिती ह्या कथेंत मेळटा पूण काळा प्रमाण समाज बंदलंत घेता तश्यो ह्यो चाली रितींचेर विरोध जालो ह्या कथेंत कल्याणमावशी आपल्या चलयेक जोगम्मा करपाक विरोध करता. " हांव कशेंच शेंस घालून घेवपा ना... आमगे सावड्डे सोयऱ्यांगेर दोनय चेडवांची लग्नां केल्या... हांवय लग्न जातलें... नव्या घरा वतलें... नवो संवसार.... ".⁹ पूण कल्याणाचे आवयन, घरांतल्या जाणटेल्यांनी ताचें कांयच आयकले ना. ताका शेंस घालता. पूण ते थारायता आपूण आपल्या चलयेक शेंस जोगम्मा करचिना. दोन तरेचें विचार ह्या कथेंत दिसून येता. बदलत्या समाजा वांगडा त्यो चाली रिती मोडून उडोवपाचो यत्न केलो पळोवपाक मेळटा.

अंधश्रद्धा म्हळ्यार अलौकिक कारणायेक लागून जावपी, आनी आर्विल्ल्या विज्ञानाक विरोध करपी खंयचोय समज वा प्रथा. अंधश्रद्धेचे समजुती आनी पद्दती चड करून एका मनशाक दुसऱ्या मनशाक वा एका संस्कृताये प्रमाण वेगवेगळे आसतात. आयज भारतांत काळे माजर रस्तो हुंपप हें वायट नशीब, रातच्या वेळार बोटांचे खिळे/पांयाचे खिळे कापप हें वायट नशीब, कावळ्याचो आवाज म्हणल्यार सोयरे पावतात, नुस्तें खावन दूद पियेवन कातीचे रोग जातात, आनी ताळयो खाज येवप हांचो संकेत दिवपी अंधश्रद्धा आसात पयशांचें.

अंधश्रद्धा चड करून शिक्षणाच्या उणावाक लागून जातात, पूण भारतांत सदांच अशें जावंक ना, कारण भौसान अंधश्रद्धा मानपी समजुती आशिल्ले जायते शिकिल्ले लोक आसात. अंधश्रद्धेचे समजुती आनी पद्दती एका प्रदेशांतल्यान दुसऱ्या प्रदेशांत वेगवेगळीं आसतात, वायट दोळ्यांक पयस करपाखातीर लिंबू-मिरसांग टोटेम सारकिल्ल्यो निरुपद्रवी पद्दती ते चुडट- जळप. परंपरेचो आनी धर्माचो भाग आशिल्ल्यान हे समजुती आनी प्रथा एका पिळगेंतल्यान दुसरे पिळगेक शेंकड्यांनी वर्सां सावन चलत आयल्यांत.

‘शिराप’ हें कथेंत अंद श्रद्धा लोक मानस आयिले पळोवपाक मेळटा. ह्या कथेंत चांदरातल्या एका गांवात शिराप आसता. खूब वर्सा फाटीं थंय चंदरसेन राजाचो राजवाडो आसता. तेचे सरभोंवतणीं व्हडलो कोट आसता. म्हणून त्या वाड्याकच कोट नांव पडटा. त्या राजवाड्याचेर दुसरो राजा घुरी घालता. आनी सगळे दादले झुजांत मरता. तेंच्यो बायतो भांगरां शिंगरां काडून उडोवन, थंय आशिल्या कुशावती न्हयेंत जीव दिवपाक वता. जीव दिवचे पयलीं ती त्या गांवाक शिराप सोडून मेली अशी त्या गांवान आख्यायिका आसता. म्हणून गांवात कोणाचोच सोवसार बरो चलना म्हणून ती गांव सोडून भायल्या देशानी रावूंक वयता. व्हड व्हड घरां कोण रावना. आंकवार सुकोरीनबाय आनी ताचो चलो शिक्षण घेवन पिसो जाता. कोणाक बायल भुरगीं सोडून गेलीं. पूण नॅल्सन लोकांचे गांव सोडपाचें

सत्य पोटोन दिता. लोक पोयश्यां खातीर गांव सोडटा. तो गांवात रावून शेती करता आनी तांचो गांव परत एक सुंदर गांव कसो करता. ह्या कथेंत गांव सोडपाचें खरें कारण म्हणल्यार लोक आपलो गांव घर सोडून चड पयशें मळटा त्या देशानी वचोंक सोदता तें दिसून येता.¹⁰

'भूल' ह्या कथेंत ढोंगी बाबा सारकिल्याचेर अंधविश्वार दवरून आपल्या भुरग्याची जीण सोपयताना दिसून येता. हे कथेंत उमाक चली जाताना अशक्त जाता. स म्हयन्याचें आसतना ताका बरोच जोर येवन मोडणें मारून सुरवात जाता. उमा आनी सुमन्त इल्ल्याशा सुजाक घेवन कोण सांगता त्या दोतोरानेर वयता. सांगता तें वखद दिता. मोडणें मारून आयिल्यान ताची वाड सारकी जायना. मद्रास हांच्या दोतोरानें वखद ताका मात्शें बऱ्याक पडटा. पूण उमा दोतोराना वांगडाच देव देवस्पर्णय करता. घरच्यांचो विरोध मोडून उमा सुजाक घेवन एका बाबाच्या आश्रमांत वयता. आश्रमाचे नेमा प्रमाण भायलीं वखदां थंय केवंक मेळना. बाबा दिता तींच घेवप. मद्रासच्या दोतोरान सांगिले. "हें वखद मात लेगीत चुकोवनाकात दिसपट्टो सरको डोस दियात" सुजाक त्या दोतोराने वखद बऱ्याक पडटा. पूण सुमन्ताक दिसता बाबाक लागून जाला. उमा आनी सुमन्त बाबामय जाता. बाबा गिरेस्त सारकिल्या लोकांक आपल्या जाल्यांत फसोवन आपली कामा करून घेता. बऱ्या बऱ्या चलयांक फसयता. हें सगळे कळपाक उमाक खूब वेग वता. सुजाल निमाणे हॉस्पिटलांत व्हरात म्हणसर तें मरता.¹¹

'बादा' ह्या कथेंत लेगीत असल्या तरेच्या अंधश्राध्दा आशिली पळोवपाल मेळटा. ह्या कथेंत नंदन आनी कविता देव देवस्पर्ण, अश्या बुवा - बाबांच्या अभिषेक, पुजा पाठ असल्या सारक्या गजालिंचेर विश्वास दवरनात. पूण जेन्ना तांका दोतोरची वखदा करून लेगीत भुरगे जायता. म्हणून कविता असल्या सरकिल्या गजालिंचेर विश्वास दवरता. वास्तुशास्त्राच्या प्रमाणे फॅटाची रचना जावक ना म्हणून तांगेर भुरगी ना अशे मानता. पूण ताची वावराडी ताका सांगता आपल्याक ह्याच फ्लॅटांत काम करता आसतना भुरगीं

जाल्या, ह्या कथेंत बरी शिकिली लोक असल्या अंधश्रद्धा सारकिल्या गजालिनी गुसपिली दिसून येता.¹²

4.2 मध्यमवर्गीय समाजाचो संघर्श

कुटुंबीत संघर्श म्हणटा आसतना, आमच्या मध्यमवर्गीय समाजांत संघर्शक वळी पडटा ती बायल. माया खरंगटे हांच्या कथेंनी चडांत चड संघर्श कोण करता जाल्यार ती बायल. 'मळब झॅप' ह्या कथा संग्रहात 'मारियाम बी' ह्या कथेंत मारियाम आनी सुहेल हे पात्र आपलो कुटुंब भुरग्यांक आनी भावडांक सामाळपाचो ताचो संघर्श करताना दिसून येता. मारियाम फक्त सोळा वर्सांचें आसता तेन्ना ते सुहेलाक जल्म दिता. उपरांत वर्सा - वर्सांच्या अंतरान पाच भुरग्यांक जल्म दिवन मारियाम पुराय बेजारता. ताचो घोव सुकूर भुरग्यांक जल्म दिता पूण भुरग्यांची कसलीच जबाबदारी घेना. सुकूराक खेळाचो नाद आसता. म्हणून जोडिल्ली जोड पावना. मारियान ताचेकडल्यान थोडे थोडे पयशे घर चलोवपा खातीर काडून दवरप. निमाण्या बाळंटेरा वेळार ऑपरेसांव करपाचो सलो दिता. पूण "आमच्या धर्मांत ऑपरेसांव केल्यार पातक लागता". हाका लागून मारियाम आपल्या कुडिची वाट लायता. अशे परिस्थितींतय ते सुहेलाक आनी हसिनाक शाळेंत घालता. गरिबेंतय स्वाभिमानान कशें जगचें हाची शिकवण ते आपल्या भुरग्यांक दिता. बापायची शिर्वीस वतकीच सुहेलान घरची स्थिती पळोवन शेजाऱ्यांली ल्हान - सान कामां करून कितेंय खापंक दिल्यार भावंडांक दिता. सुकूर खेळांत हारतकच मारियामाक आनी भुरग्यांक मारता. दुदकार दूद उदार दिवपाचें बंद करता. भुकेल्ल्या भावंडांचीं तोंडां पळोवन सुहेल चुरचुरता. सुहेल कुटुंब सामाळपाक लागून हॉटेलांत काम करता. घरचे गरिबेक लागून सुहेलाचें भुरगेपण भड्दून वता.¹³

मध्यमवर्गी समाजांत एकटो सोवसार करप खूब कटीण आसता, जेन्ना स्वताच्याच मनशांकडल्यान विश्वास घात जाता तेन्ना एकटे संघर्श करप सोप नासता. 'बीय ना... भातय ना...' सारकिल्या कथेंत कोंयसांव ह्या पात्राच्या जिवितांत जी परिस्थिती येता ताचो कश्या तरेन संघर्श करता तें पळोवपाक घावता. कांयसांव हांसत्या मुखाचें चली, कामाक वाग, तावनपुसून संवसार करता. ताचे काजार कायताना कडेन करता. वर्सा भितर कोंयसांवाक चली जाता. कायताच्या भावागेर चलो जाता. कायतानाचो भाव माडा वेल्यान पडून मरता. कायतान आपल्या भावा बायलेक रोजीक आनी चल्याक रुजाक आपल्या घरा हाडटा. कोंयसांव रोजीक बोयणी बाशेन मोग करता आनी रुजाराक आपलो चलो मांता. कायतान रोजीक शिर्वीस करपाक म्हूण दुबाय व्हरता. सुरवातीक दोगांयल्यो चिटी येतात. हळू हळू दुबयच्यान दोगांयच्योय चिटी येवपाच्यो बंद जाता.

पूण भुग्यांक दोगांयल्योय चिटयो येता. कोंयसांव मनांतल्यान दुखावता. एक दीस ताजी इश्टीण येवन स्पश्टच सांगता. रोजी आनी कायतान एकाच रुमात रावतात घोव बायलांवरी. ही खबर आयकतकीच कोंयसांवाचो उरिल्लो सुरिल्लो घीरय सोपता. "रांडलान घात मारलो, मुगे संवसारा गोबोर केलो". "बात गेल्या वोचूं मुजें बीं सुगूर आहा. मुजी भांगरां मुज लागीं आहाय. आंव तेंकां वोड कोत्तोलें". आपल्या नितोवाच्या बळण्याच तें भुग्यां खातीर परत उबें जाता. कायतान ताका पयशे घाडपाचें बंद करत. भुग्यांखातीर पयशांची गरज उग्रसता. शेतांत कान कर, कोणागेर दिसवड्याक वचून पयशे जमयता. शनवार आयतार सोडून हेर दिस तें अर्द्या पोटार रावता. कारण तांका एकच भंय दिसतालो "भुग्यांच्या शिक्षणाचे पयशें कायतानान बंद केल्यार?". भुग्यांच्या संघर्शांत लेगीत कोंयसांव फसावता. कायतान भुग्यांक दुबाय व्हरता. "रांडलान मुजो पोतून गात मारलो. माका साप्प नागडें केलें. देवा तिका बोगशी नाका, किड्यां मोरोण दी...".¹⁴ ह्या कथेंत

कोंयसांवाची जिणेच्या पावलां पावलां फसवणूक घावता ते दिसून येता. ज्या भुरग्यां खातीर कश्ट करता तीच ताच्या कडल्यान पयस वयता. ज्या जावेचो भयणी भशेन मोग करपी कोयसांप कश्या तरेन रोजीकडल्यान फरवता तें दिसून येता.

गोंयच्या मध्यमवर्गी क्रिस्तांव समाजाचे चित्रण 'आवय' हे कथेंत मारी परिस्थितीक लागून आखाती देशांत वता आनी ताच्या फाटल्यान भुरग्यांची पोटा खातीर जी अवतिकाय जाता. तें चित्रण मनाक दुखपा सारके आसा. इनास, मारी आनी तांचीं चार भुरगीं एक मोगाचो घराबो आसता. इनास एक बरो पाडेली आसता. लोकांची भाटां पाडून मेळिल्ले नाल्ल, पयशे तो मारिकडेन दिता. फाविल्या वेळांत झाडां कातरप, जोळोव फोडप असली कामां करप. मेळिल्या पयशांत मारी लावन पुसून संवसार करप. इनास पावसा दिसानी माडावेल्यान निसरून पडटा. इनास थोंटो जाता. संवसाराचो गाडो चलोवपाक लागून मारी नुस्तें विकता. चड पयशें जोडपा खातीर भुरग्यांक सोडून दुबय वचून आनी आपलो संवसार पुराय विसरून वता. "मारी खोरें तुजें पूण तुयें सोंवसार वाऱ्यार उडोवन इतू पोयस पोयशे हाडोप माका समा दिसोना.' 'कित्या रे? थोडे दीस आमगे भुरग्यांगे दांदोळ जातोली. मुजे धुये तूं तेंची मामी जावन तेंका सांबाव, हांव थोडे तेपान पोयशे गेयन पोतून येतां." आवय वतकच, संवसाराचो भार रिटा आपल्या खांदार घेता. शिकपाचें सपन अर्द्यार सोडून एका दुकानार काम करून आपल्या भावंडाची आवय जाता.

रिटा सकाळीं उठून सगळें जेवण करून कामाक वता. आगुस्त आनी गिलसन सदाच शाळेतल्यान भुकेत घरा येता. शेजारच्या घरांतली भुरगीं गॅलरींत बसून खातात तें पळोवन भुकेन रडटा. "आमगे मामी दुबाय गेल्या, आमकां केडबोरी हाडच्याक नु रे आगुस्त ? ' वोय... तूं वाट चोय. मुका आतां भूख लागोल्या. कोण दितो म्हाका हाच्याक. बाय बेठी चाव दोवोता." इनास सगळें पळयता पूण कायत करूंक शकना. रिटाचे सगळे पयशे इनासाच्या वोकतांक वयता. "ना डॅडी, मुका भूक लागल्या जाता पूण तुगे वोकोत पोयलीं

हाडच्या जाय. तूं बेगीन बोरो जाल्या, शिर्वीसे वोसून आमकां खाच्या हाडटो नू?"¹⁵ ह्या कथेंत लेखिकेन त्या भुरग्यांच्या मनाची जी अवस्ता आसता ती उत्तम रितीन सांगल्या. भुरग्यांचो जो आपली आवय खावपाक घेवन येतली ताच्या फाटलो संघर्श मनाक रडपा सारको आसा. रिटाचो शाळा सोडून बापायक आनी भावंडांक पळोवपाचो संघर्श दिसून येता.

समाजात घोव - बायल हांच्या संबंदान कोण बळी पडटा जाल्यार ती बायल आसता. आपलो सोवसार बऱ्या तरेन चलचो पुरुष तशेच एक स्त्री लेगीत संघर्श करीत रावता. पूण समाज पुरुषप्रधान आशिल्यान अस्तुरेचेर अन्याय अत्याचर जायत आसता. ते मागीर समाजात, कुटुंबात वा आपल्यात मनशाकडल्यान आसू तिका प्रतेक पावला कणकणी संघर्श करचोच पडटा. पूण माया खरंगटे हांच्या कथेंनी बायल संगर्शाच्या बळग्याचेर समाजाच्या आड झुजून उबी रावताना दिसून येता.

'पिसाय' ह्या कथेंत विभा ह्या पात्राच्या जिणेचो संघर्श पळोवपाक मेळटा. विभाचे लग्न नितीनाकडेन जाता. लग्ना उपरांत घोवाकडसून ज्या सुखाचे कल्पनेन ताणें चित्रां रंगयल्ली, तें सुख, दुख्ख जावन ताच्या वांच्याक येता. पयलेच रातीं हळुवार वरी तीन खेप तो ताका बलात्कार केल्या वरी भोगता. "हय, बलात्कारच... म्हज्या मनाची, कुडीची पर्वा करनासतना..."¹⁶

नितीन मस्फट गेल्या उपरांत विभा मेकळो श्वास घेता. तें गुरवार आसता म्हणून मांय कुटुंबीक दोतोरोगेर व्हरता. विभा दोतोर म्हऱ्यांत येतनाच कडकडटा. दादल्यांविशीं ताच्या मनांत एके तरेचो भंय रिगिलो आसता. मांयक ताचे हे नखरे कशे दिसता. गुरवार म्हणून कळटकच विभाक तशी न्हडली खोस आसना. ताणें घोव आसतना देड म्हयनो सोंशिल्लें तस ताची कूड आनी मन आजुनूय विसरूंक तयार नासता. एके तरेचो बीट, एकेतरेचो भंय ताच्या मनांत निर्माण जाता. तें गुरवार म्हणून ताची कसलीच अर्थ अपुरबाय करना.

गुरवारपणांत घरातलें सगळें काम करून घेता. सारके काम करिना जाल्यार मांय ताका अबरगत, म्हस, पिशे अशीं नांवां दवरता. हे परिस्थितींत विभा खरेत पिशांतूर कशें जाता, मनाचो तोल गेलेवरी वागूं लागता. अशे स्थितींत विभा बाळंत जावन ताका चलो जात. मांय नातवाक सुनेकडेन मातूय पातयेना. फक्त दुदापुरतो दिवप. ती नातवाक लेगीत विभाक पिसाय म्हणपाक शिकयता. नितीन गोंयांत परत येता ही खबर आयुक लग्न जावन देड म्हयनो ताणें भोगिल्ले त्रास ताचें मन, कूड थरथरता. एक दिस विभाकासून चुकून चलो पडटा. तें पळोवन ती तेका केश्टांक धरून वण्टीक आपटिता. तो प्रसंग पळोवन विभा शेजारच्या मणीबेनच्या आधारान मुंबय आश्रमांत वचून रावता. ह्या सगळ्या संघर्शांतल्यान तें वयर सरता. आश्रमांत ते सगळ्यांचें दिदी जाता. बरें उलोवपी म्हणून ताका नामना मेळटा. जिणेत पावला पावला अडमेळी, दुख्ख, मानसीक त्रास हाचो संघर्श दर एकल्याक वेग वेगळ्या प्रसंगातल्यान करचोच पडटा. पूण ह्या सगळ्या अडचणीतल्यान भायर सरून वेगळे कितें तरी करप होच संघर्शाचो जयत आसता.

'सवतीचीं भुरगीं' हया कथेंत सुरय्या ह्या पात्राकडेन लग्नाच्या नावांन जाली फसवणूक आनी जिणेत आयिल्या परिस्थितीकडेन झुजपाचो संघर्श ह्या कथेंत दिसून येता. सुरय्याचे गोंयांत काम करपी सलीम कडेन लग्न करून दिता. तें बेळगांव खेडें गांवांत रावपी. शेतांत - मळ्यांत काम करून थोडे कितें पयशे मेळटा तातूंत एत वेळ तरी पोट भरपाचो यत्न करताले. गोंयांत रावपी घोव मेळळा म्हणून सुरय्या खूब उमेदीन आसता. गोंयांत येतकच ताका सलिमाचे फातिमा लग्न पयलीच लग्न जावन ताका भुरगीं आसा हे कळटा. सालीम फातिमा विधवा आनी ताका पयल्या घोवाची भुरगी आसून लेगीत दुडुवांखातीर लग्न पालो आसता. तिच्या खुस्तार ताचें सोऱ्याचें आनी खेळपाचें बरे चलतालें. फातिमा एका दुमेसांत मरता. सुरय्या सवतीच्या भुरग्यांखातीर आपली जीग झरयता. फातिमाचे पयशे सलीम व्यसनापासत जगडायत आनी घरांत भुरग्यांचे खावपा जेवपा पासत हाल जाता. भुरग्यांचे

हाल जाता ते पळोवन तें चार घरांनी वावर करपाक लागता. सुरय्या फातिमाच्या भुरग्यांखातीर काम करता आनी तांची माया करत म्हणून सलीम मारता. "ये हरामीके बच्चे मेरे सरपे छोडकर गयी। और ये रांड सौतनके बच्चोंको पालती। मेरेकू एक पैसा मांगा तो नहीं बोलती। रूक तुझे सिखाता हूँ, ये बच्चे बेच डाले नहीं तो देख।". भुरग्यां पासत तें घोवाली उलोवणी खाता, सोरो पियेवन ताका मारता. पूण तें भुरग्यांक हात लावंक दिना. पूण सुरय्याची व्हडली धूव अमिनाक सलीम वेवसाय करपी दलालाक व्हरून विकपाचे थारायता. सुरय्याक हे कळटा तें सगळी शक्त येकटाय करून समिमाक दाणो घेवन मारता. "मेरे बेटीको हात लगाके देख, तेरा हातच मोडणारी मैं।". ह्या कथेंत सुरय्या आपल्या वाट्याक आयिले दुख त्रास मुखाट्यानी सोसता. भुरग्यांच्या बऱ्या सवसारा खातीर आपली जीण जरयता. घोवा घडसून उतरां मार खाता. पूण जेन्ना ताच्या घुवेक विकपाक सोदता ते कळटकीच, तेच सुरय्या घोवाचो मुखाट्यानी मार सोसपी सुरय्या आवय जागी जाता आनी त्याच घोवाक मारता. ह्या कथेंतल्यान कळून येता जरी एक बायल भुरग्यांखातीर संघर्श करूंक जाणा. जाल्यार तीच बायल समाजाच्या मुखार सगळ्या आडमेळिंक तोंण दिवंक शकता.¹⁷

'हुंवार' हें कथेंत कश्या तरेन हुंवार आयिल्यान लोकाचो कुटूंब उदवस्त जाता. आनी त्या संघर्शांतल्यान जण एकलो सवरपाचो यत्न करता. ह्या कथेंत प्रदीप आनी किशोरीचे मोगान लग्न जाता. आवयच्या मना आड लग्न केल्यान ती तांकां घरांत येवपाक मानाय करता. लग्न करून ती पैंगिणी बिराडाक रावता. प्रदिपार्चे कलीग वैजयंती ताका समाजकार्य करपाची खूब आवड आसता. ते किशोरीक खूब आदार करता. शिशोरीक चलो जाता. आपलो घोव आनी पूत हांच्या मोगान ताचो संवसार फुलता. तें महिलामंडळाच्या आधारेन आंगणवाडी सुरू करता. एक दिस पावस नेटान येत. गांव भर उदक भरता. लोकांच्यो बोबो हुयेली सुरू जाता. किशोरील्या घरांत उदक भरता. "किशोरी उदक घरांत

येता कितें करूंया? 'चल, आमी वयर रस्त्यार या.' कशीं वतलीं. आंगणात उदक पळे, नेटान व्हांवता. आनी हें कितें? लोकांचीं आयदनां, कपडे वतात मगो. 'आरे देवा, व्हनीली कपड्यांसय बाल्दी आनी माजरय गेलें, प्रदीप आमचेंय सामान...'”¹⁸ त्या उदकांत ताचो चलो आपल्या पेट्याक वाचोवपाक वयता. प्रदीप चल्याक वाचोवपाक घेल्यान दोगाय उदकांत बुडून मरता. दोळ्या मुखार व्हांवन वचपी घोवाक आनी चल्याक पळोवन किशोरी कोसळटा. किशोरी वांगड अशेत आवरो उडिले अवस्थेंत लोक आपल्या मनशांक सोदपाचो यत्न करता. लोकाची घरां जाल्यार पुराय कुटुंब उदकांत बुडून घेलो आसता. वैजयंती कोणाकोणाक आदार करीत भोंवता तशेच वैजयंती किशोरीची जबाबदारी घेता. किशोरी ह्या संघर्शातल्यान भायर सरता. आनी कितलेच लोक बेघर जाले, कांय जाण ताचेवरी एकटीं एकसुरी उरिली. कितल्याच जाणांची जल्माची जोड काबार जाली. तांकां तें धीर दिता. ताच्या उपरांत मुंबय बेन निकेतनात आपली जीण सारता.

संदर्भ

1. खरंगटे, माया. मळब झेंप, बिम्ब प्रकाशन, पर्वरी गोंय, 2006 पा. 3.
2. खरंगटे, माया. मळब झेंप, बिम्ब प्रकाशन, पर्वरी गोंय, 2006, पा. 99.
3. खरंगटे, माया. काळी कुपां रुपेरी देग, मोहित प्रकाशन, नावेली गोंय, 2012, पा.8.
4. <https://en.m.wikipedia.org/wiki/Caste>.
5. खरंगटे, माया. काळी कुपां रुपेरी देग, मोहित प्रकाशन, नावेली गोंय, 2012, पा.105.
6. खरंगटे, माया. मळब झेंप, बिम्ब प्रकाशन, पर्वरी गोंय, 2006 , पा. 20.
7. खरंगटे, माया. मृगजळ, राजाई प्रकाशन, पर्वरी गोंय, 2009, पा.4.

8. <https://en.m.wikipedia.org/wiki/Renuka#:~:text=Renuka%2C%20also%20known%20as%20Yellamma,the%20western%20state%20of%20Maharashtra>

9. खरंगटे, माया. ओली फातोड, मोहित प्रकाशन, नावेली गोंय, 2019, पा. 133.
10. खरंगटे, माया. काळी कुपां रुपेरी देग, मोहित प्रकाशन, नावेली गोंय, 2012, पा. 139.
11. खरंगटे, माया. काळी कुपां रुपेरी देग, मोहित प्रकाशन, नावेली गोंय, 2012, पा. 67.
12. खरंगटे, माया. काळी कुपां रुपेरी देग, मोहित प्रकाशन, नावेली गोंय, 2012, पा. 76.
13. खरंगटे, माया. मळब झेंप, बिम्ब प्रकाशन, पर्वरी गोंय, 2006, पा. 29.
14. खरंगटे, माया. मळब झेंप, बिम्ब प्रकाशन, पर्वरी गोंय, 2006, पा. 65.
15. खरंगटे, माया. मळब झेंप, बिम्ब प्रकाशन, पर्वरी गोंय, 2006, पा. 80.
16. खरंगटे, माया. मृगजळ, राजाई प्रकाशन, केपें गोंय, 2009, पा. 88.
17. खरंगटे, माया. मळब झेंप, बिम्ब प्रकाशन, पर्वरी गोंय, 2006, पा. 100.
18. खरंगटे, माया. ओली फातोड, मोहित प्रकाशन, नावेली गोंय, 2019, पा. 72.

प्रकरण 5

माया खरंगटे हांच्या कथांतल्या वेंचीक पात्रांचो अभ्यास

5.1 कथांतलीं स्त्री पात्रां

साहित्याच्या मळार समाजीक विशय मांडटा आसतना साहित्यांत अस्तुरेचे उमाळे समजून घेवन तांचें पडबिंब साहित्यांत उतरचें असो यत्न कांय दादल्यांनी केला. जाल्यार अस्तुरे कडेन भोगवस्त हे नदरेन पळोवन तिचें चित्र चितारपाचोय यत्न हेर कांय दादल्यांकडसून जाला. अणभवा परस कल्पनेच्या आधारान केल्ल्या त्या चित्रणाक अस्सलपण येवंक ना; कांय वेळा अस्तुरेचेर अन्यायूच जाला. नाटकांत वा तियात्रांत आदल्या काळार अस्तुरेचें सवंग दादलो करतालो. त्या सवंगांत अस्सलपणाचो जो अभाव दिसतालो तोच अभाव, कांय आडवाद सोडल्यार, दादल्यांनी केल्ल्या अस्तुरेच्या चित्रणांत दिसतालो. देखून अस्तुरी साहित्याचे रचणुकेंत क्रियाशील जाली तेन्ना त्या चित्रणाक अस्सलपण आयलें. ह्या अस्सलपणाक लागून अस्तुरेन रचिल्लें सगलेंच साहित्य मोलादीक जालें अशें न्हय. पूण चित्रणाच्या अस्सलपणाक प्रतिभेचो सांगात मेळ्ळो तेन्ना भौ बरें साहित्य जल्माक आयलें. फकत कल्पनेच्या वा परंपरागत विचारसरणेच्या आधारान केल्ल्या चित्रणांतल्यान अस्तुरेचेर जेन्ना अन्याय जाला तेन्ना तो दादल्यांकडल्यानूच घडला अशेंय न्हय. अस्तुरेन भडक रंग वापरून आनी अतिरंजीत वर्णनां करून रचिल्ल्या साहित्यांतय अस्तुरेचेर अन्याय जाला.

माया खरंगटे हांच्या पांच कथा संग्रह आसात. तातूंत 'घोटेंर' कथांझेल्त्यांतल्यो लागीं-लागीं सगल्योच कथा अस्तुरेच्या विश्वांतल्या बऱ्या-वायट अणभवांचेर आधारिल्ल्यो आसात. पूण खंयच अस्तुरेचेर अन्याय लेखिके कडसून घडूंक ना. ह्या संग्रहांत दर एके कथेंत

लेखिकेन अस्तुरेच्या मनाचें एक खेरीत कुर्कुट उगडलां अशें म्हळें जाल्यार घडये इल्लीशी अतिताय जायत पूण फट जावचेंना. ह्या कथांतल्यो नायिका मध्यम वर्गांतल्यो; पूण मध्यम वर्गांतल्याच वेगवेगळ्या पांवड्या वयल्यो, वेगवेगळ्या वातावरणांतल्यो. दर एके नायिकेचें एक खेरीत दुखणें आसा. कांय नायिका अंतीं जिखतांत तर कांय हारतांत. तांचें दुखणें मात विचार करूंक लायता. एका अर्थान ह्यो कथा म्हणचे अस्तुरेच्या भौशीक आनी खाजगी जिवितावयलें भाश्य कथेचे फास्केंत बसोवन केल्लें. चडशा कथांतलें हें दुखणें म्हणचे आयचे परिस्थितींतली एक समाजीक समस्या.

कांय वेळा पात्रांचे रूप समाजीक कांय कुटुंबीक हें थारावप कठीण जाता. 'खरो सत्कार' कथेंतली दोतोर निशा जिखता; तर 'प्रश्न' कथेंतली अमिता हारता. तांचे प्रस्न जितले कुटुंबीक तितलेच समाजीक, मुळांत कुटुंबीक असो प्रस्न खूबशा कुटुंबांनी उग्रासता तेन्ना ताका आपशींच समाजीक रूप येता. लेखिका आपणाल्या कथा वरवीं असल्या समाजीक प्रस्नांकडेन वाचप्यांची नदर ओडटा. 'जिद्द' कथेंतलें आग्नेलीन, 'सुटके वाट' कथेंतली उर्मिला, 'कांटयाळे हार' कथेंतली रमा, 'दुदाची चोरी' कथेतलें मंजुळे, 'पिशांतूर' कथेंतली यमुना, 'घांटणीलें पोर' कथेंतली राधा आनी घांटीण हीं निखटीं पात्रां न्हय, तांच्या रुपान नदरे मुखार रावतात ते प्रस्न, दो. निशाक दोतोरकी करपाक विरोध कित्याक ? मंजुळें दूद कित्याक चोरता ? निमाक धुवेचे बलायके परस व्हिस्कीची ओड कित्याक चड ? निमाक जे कळना ते यमुनाक करें कळटा ? ह्या प्रस्नांच्यो जापो मानसशास्त्राच्या आधारान सोदक जायत !

'दुदाई' हे कथेंत 'रोजालीन' हें मुखेल पात्र. रोजालीनाक ल्हान आसतनाच तें आवय फाटल्यान पोरसांत भोंवतालें. आवय वांगडा आळें काडटाले, माती सारकी करतालें. आवय खूंट पुरता जाल्यार तें रोंपयेक आनी खुंटाक दोरी बांदतालें गिमाच्या दिसांनी बांयचें उदक काडून पोरसूं शिंपप तर ताचें चड घोस्ताचें काम आसले. रोजालीनाक पोरसांत काम

करपाक खूब आवड. रोजालीन आपल्या मनाचें सगळे पोरसाच्या झाडांकडेन उलयाले. "मुजे मोगाचे पिंपरीणे, गोणसाक बाब येतलो. आतां चोड दीस उरोंना वेगीन व्होड जायाय. बाबाक तोन्यो पिंपऱ्यो, वाल खावपा घोस्त... धुवोन दिता लेगून आयकुपा ना... तुमकां येशीं मारवा वोयलीं काडोन कुरूम कुरूम कोन खातोलो...". आपल्या फळा - भाजयेन भरिल्ल्या पोरसांत पांय दवरलो काय रोजालीन सगळें विसरतालें. झाडां, वाली मनशां जाल्ले वरी तांचे कडेन मनांतलें सूख - दुख्ख सांगतालें. रोजालीन काजार जातकच ताका फाटोफाट चार चले जाले. तेका चारूय चलेच जाल्यात म्हणून ताची मांय - मांव ताचेर खूब खूश आशिल्ली. ताचो घोव तर ताचीं सदांच फकांडां करतालो "चार चेड्यांगे आवो तूं, व्होड जातरीच राणी केशी दोवोत्तोले चेडे तुका. काम दाम कांय कोरपा नाका सुसेगाद बोसोन खा". ताच्या घोवाची उतरां खरी जालीं नात. ताच्या चारूय पुतांनी ताचे हाल केले. रोजालीनाक जण्टेपणांत लेगीत तें आपले गोटे आपूण शिजोवन खातालें. वयल्यान सुनांलीं कचकचावणीं आयकची पडटाली. तीं वावराक वतात तेन्ना आपल्या भुरग्यांक मात हक्कान रोजालिना कडेन दवरून वताली. रोजालीन तांच्या भुरग्यांचो घश्टो सगळें करताले.

जाण्टेपणांत भुरग्यांक सांबाळप ताका जमनासले पूण तरीय बेश्टी झगडीं नाकात म्हणून तें नातरांक सांबाळटालें. इतलें करून रोजालीनाच्या ताळ्यार इल्लो पेजे निवळ लेगीत एककूय सून दिनासली. "... मुजे चेडे मुळ्यार सौतान जाल्याय सौतान... तेंगे पाय म्होणी, 'चार चेड्यां मांय तूं, बोसोन खातोली... बोसोन कीत खातोली? फातोर आनी माती. माका जित्या फोंडां घालपा फाटीं ना ते जुदेव... घोर बांदपा बाबागे जोमीन जाय खूंय... काम कोरून दुडू जोडपा नाका... फुकोट मेवता तें जायें... खोऱ्यांनी घोर बांदतो जाल्यार बाबाको इदो जागो मागतो आसलें. हेंगे पोडलें पाडा. कीत जोडटा तें सोऱ्या घालताय. हेंगे बायलो कामा वोयतात म्हुणोन भुरग्यां पानार दोन ओगता शिता गोटे पोडटाय." २

रोजालीन आपल्या मनातले उलोवन दाखवता. रोजालीनाच्या गावांत विने भाटकाराक स चल्यांचेर एक चलो जाल्लो. घरज्याक वंशाचो दिवो लागलो म्हणून भाटकारागेर खोशेन वर भूकून ओतालें. पूण सातव्या वाळंटेंतूक भारकान्न बरीच अशक्त जाल्ली चल्याक दूद दिवप बंद जाले. दोतोरच्या म्हज्या प्रमाण भरम्याक दुसऱ्या कोणाच्या भुरग्याच्या आवयचे दूद दिवप. तेन्ना रोजालीनाक वाळंत जावन म्हयनो जाल्लो आनी गावांत आनीक कोण वाळंत जावंक नाशिल्ल्यान भाटकान्नीन रोजालीनाक सांगले. बाब चार वर्सांचो जाय मेरेन रोजालीन ताका दूद दितालें. बाबाक आपूण रोजालीनाचें दूद पितालो ती याद आशिल्ली. ताचे आवयन रोजालीनाक दुपाई म्हणपाक लायिल्लें. ताचो उपकार तो केन्नाच विसरलो ना. रोजालीनाक तो जाणट्यापणान आधार म्हणून पयशे दाडटालो. पूण रोजालीनाचे चारूय पूत लग्नां जावन चवगांनीन घराच्या आशीकुशीक वेगळ्यो चुली मांडिल्यो. रोजालीन मात एकटेंच आपले गोटे शिजोवन खातालें.

'भिकान्न' ह्या कथेंतली सोशिकपणान जगपी अस्तुरी म्हणल्यार 'कितेरबाय' जीका गांवची भुरगीं भिकान्न म्हणून पाचारता. "कितेरबाय बेंठें कितेंय उलोयनाका. नोशिबान तुजे दातीं कोट्टी दिल्या खोरी, पूण तुका भिकान्न म्होणून घेवचें ना तूं. तूं केद्या व्होड भाटकारागे बाय तें ह्या गांवचे लोक जाणाय, आजून विसोरले ना"⁵. कितेरबाय हे एका व्हड भाटकाराचे धूव आसता. पयली तेंपार भुरगीं चड आसताली, म्हणून जायते व्हड - व्हड भारकार चार - पांच चेडवां आसल्यार एका दोगांकच काजार करताली. आनी हेरांक आंकवार दवरताली. कारण पुर्तुगेज कायद्यान चेड्या चेडवांक इस्टेंटीचो सारको वांटो दिवपाक जाय. म्हणून कितेरबायक काजार करून दिना. ताका काजार जावन सोंवसार करपाक जाय आसलो. कारण ताका भुरग्यांची खूब आवाड आशिल्ली. पूण ताच्या निशबांत भावाच्यां भुरग्यांक सांबाळप आशिल्ले. भावाचो सोंवसार आपलोच म्हूण रावलें, पूण ताच्या

भावानी ताची इस्टेट सगळी विकली आनी ताका मोडक्या घरा दवरलें. कितेरबायन आपलो सगळो सोवसार जांच्या खातीर जरयलो तांच्यानी ताका भिक मागपाच्या अवस्थेन हाडून सोडली. पूण कितेरबायन आपल्या हाता - पांयान जाता मेरेन चार घरांनी वावर करून आपलें पोट भरले.³

‘सत्तेचे घर’ ह्या कथेंत लेखिकेन एका चलयेची ज्योतीची आपल्या आवय - बापायक पळोवपाचो हुसको आनी आकवार चलयेक घरांत वजे समजपी वृत्ती पळोवपाक घावता. दोन चल्यां फाटल्यान ‘ज्योती’ जाता. जाण्टो बापूय दोन दोन दिसांनी बरो ना जातालो. आवयक दीसरात घरांतलो रगाडो उसपुचो पडटालो. ज्योतीचे दोगय भाव जोडिल्ली जोड वगडायताले. सगळी जापसालदारकी ज्योतीक करची पडटाली. बापूय दुयेंस आशिल्ल्यान भायर पडटा. आवयक ज्योतीच्या लग्नाचो विचार सतायतालो. ते स्कॉलरशिप घेवन ताचे शिक्षण पुराय करता आनी एके शाळेंत नोकरी करता. ताच्या भावांचे लग्न जाता, पूण सगळें घर त्योतीच चलयताले. धुवेची चिंता मनांत घेवन ताची आवय मरता. भावांक ज्योती म्हळ्यार पयशे दिवपी यंत्र जाल्लें, आनी भावजयांक फुकट वावराडी. मात्सो सुसेग घेवंक म्हूण आपले कुडींत वचपाचीय गती नासली. थंयूय ताच्या भाचरांनी आपली पुस्तकां, खेळ मांडून दवरिलो. तांकां मात्शीं भायर वच म्हळीं जाल्यार तीं म्हणटालीं “ज्योती आते हें तुजें घर न्हय. आमकां भायर वच म्हणपाक, आमचीय कूड ही. तुज्या घोवागेर तुजी कूड, थंय घेवनाका कोण्णाक. केन्ना वतलीं गे तूं घोवागेर?” अश्या कचकचांत ज्योतीक घर सोडपाचो निच्छेव करता. दर एकल्याक आपलें म्हूण सत्तेचें घर जायच. पूण जल्म घेतिल्लें घर चल्यांचें सत्तेचें घर जायना?

ज्योतीक येल्यो सोयरिक्को ताचो भाव मोडटालो. ज्योती हांकां लागून वेगळो फ्लॅट घेवन रावपाचे चिंता. पूण ताचो विचार आयकून भावांनी ताका तापयल. “वेगळो फ्लॅट कित्याक? यारांक घेवन चैन करपाक? हांगा आमची आडखळ जाता... थंय मागीर बाजार

मांडपाचो... लग्न जायनासतना रावलां न्हय ... एका दादल्या वांगडा बांदून रावचे परस हें बरें... दुकान उगडून बसप.”⁴ हाका लागून ज्योती ताच्या इश्टीणिच्या भावाकडेन लग्न जाता. ताचो घोव मातसो भिजूड आसता. शेखरा बराबर ताचो संवसार सुरू करता कारण ताका सत्तेचें घर मेळटा. ह्या कथेंत ज्योती आपल्या पायार कश्या तरेन उबे रावता आनी भावांच्या आसऱ्या ना रावता स्वता सत्तेचें घर सोदता.

‘चपातीकान्न’ ह्या कथेचे पात्र ‘विणा’ एक वेगळ्या तरेन समाजाचो संघर्श सकारात्मक तरेन करताना पळोवपाक घावता. विणाचे लग्न गोयांत रावपी शंकराकडेन जाता. पूण ताची मांय विणाक घोवा वांगडा गोयांत धाडिना. तांचें शेत, गोरवां, म्हसरां आसली. म्हणून घरांतलें हक्काचें कामेरें मांय सोडूंक तयार नासली. विणान कामांत मात्सें फाटीं फुडें केल्यार मांय ताका मारताली. आयिल्ल्या गेल्ल्या दिसा कितेंय निमित्त धरून ताका अर्द पोटार दवरताली. एक दिस विणा कोंणाक कांयच सांग नास्तना तें आपल्या इश्टिणीन वांगडा ताच्या मावशेगो गोयांत वता. विणाचो घोव खंय रावता, खंय काम करता ताका कांयच खबर नासता. लग्नांतलो फोटो घेवन मावशेच्या आधारान घोवाक सोदता. त्या परेन मावशी विणाक आपल्या वांगडा कामांक वरता, त्या निमतान विणाक चार पयशे मेळूं लागता. एके खोर्पींत शंकर ताचो घोव सोरो पियेवन रावता हे ताका कळटा. विणा शंकराक सुदारपाचो निश्चेव करता. विणा चपात्यो करपाचो धंदो सुरू करता. जसो जसो ताचो धंदो व्हाडटा तसो ताचो घोव सुधारता. विणा पयलें चली आनी दुसऱ्ये चली जाता. विणा आपले आवयक आनी भावाक गोयांत हाडून आपल्या लागसारच एक कूड घेवन दिता. तशे ते पांच बायलांक चपात्यो करपाच्या कामांक दवरता. तशेच ताचेकडेन काम करपी बायलांचें बँकेंत खातें उगडून दिता. विणा गांवांत तिसरी मेरेन शिकिल्लें. पूण भुरग्यांक शिकयतां शिकयतां ताचेंच गणित सुदारता. ताचो फायदो ताका आपलो हिशेब दवरपाक जाता. तशेच आपल्या भावाच्या लग्न जावन भुरगे जाऊं नाशिल्ले. ताका तिसऱ्या खेपे

चली जाता तेन्ना तेका आपल्या भावजेच्या सुमतीच्या पदरात घालता. ह्या कथेंत लेखिकेन विणा ह्या पात्राक जिणेकडेन पळोवपाची वेगळी नदर. एक अस्तुरी स्वता वांगडा जायत्या अस्तुरेक वांगडा घेवन कश्या तरेन चलप तें ह्या कथेंतली विणा हे पात्र जिणेत शिकयता.⁵

एक अस्तुरी आवय जातकीच आपल्या भुरग्यांखातीर दिस - रात जरत रावता. भुरग्यांच्या सुखा खातीर आपल्या मनाचो घुस्मट जावन समाजा मुखार हासपाचे रूपडे घालून वागता. 'काळ्या पिड्डुकांचे वजें' हे कथेंत लेगीत 'शुभलक्ष्मी' हे पात्र स्वता मोगान पडून घोवाकडल्यान फसावता पूण आपल्या भुरग्यांखातीर सगळें सोसता. शुभलक्ष्मी घरांत सगळ्यांच्या अपुरबायेचें आसता. शुभलक्ष्मी कॉलेजींत सुजयाकडेन मोगान पडटा. सुजय एका चलयेवांगडा चड तेंप फिरनासलो. सुजयाचीं सगळीं कर्तुपा खबर आसुन शुभलक्ष्मी घरच्यांचो विरोध लेगीत सुजयाक सुदारतले ह्या हावेसान लग्न जाता. लग्नाचें एक वर्स सुजय शुभलक्ष्मीक मोगान न्हाणयता. "पळयलें, हांवें सांगू नासलें तुमकां, लग्न जातकच सुजयाक हांव बदलतलें म्हणूण".

पूण ताका दोन चलयो जातकीच. सुजय पयली सारको वागता' चलयांक घेवन फिरप, पाटी करप. शुभलक्ष्मीक सगळे सत्य कळटा, पूण सुजय ताच्या धुवांची अर्थ अपुरबाय करता हे पळोवन धुवां खातीर ते ताच्या वांगडा रावता. सुजय ताका आपल्या धुवांची वावराडी कशी समजता. ताका आपल्याक घोव आसून एकसुरी जीण जगची पडटा. धुवो बापायचें सावळेंतल्यान पयस वचत म्हणून ते मनाचो घुस्मट करून घेता. ह्या कथेंत शुभलक्ष्मी दोगांय धुवांचे लग्न जायसर घुस्मटमार सोसता. शुभलक्ष्मी घर सोडपाचो निर्णय घेता ते पळोवपाक मेळटा. "मम्मा तुका मंगळसुत्रांतल्या काळ्या पिड्डुकांची कितली आवड. हय, आशिल्ली आवड. पूण ताका अर्थ आसल्यार. म्हज्या मंगळसुत्रांतलो अर्थ केन्ना सोंपिल्लो. तुमकां अर्दे अदीक खबर आसा. तुमचे खातीर तुमचें सगळें सुरळीत जावंचें म्हणून काळ्या पिड्डुकांचो भार हांव सोंसत रावलें. आतां तुमचें लग्न जालें, तुमी बरी

शिर्वीस करतात. आपल्या पांथार उर्बी आसात, सुखान रावात. आवय - बापायचे मोगाचे सावळेंत भुरग्यांचे जिवीत बरे तरेन वाडटा, फुलता. म्हणून इतलो अपमान सोंसून, इतले त्रास काडून ह्या भरिल्ल्या घरांत एकसुरी जीण जगत रावलें, घुस्मटत रावलें".⁶ हें संवादात्मक वाक्य शुभलक्ष्मीच्या घुस्मटमार मनाचे चित्रण करतान दिसून येता. तें बापायन दिल्या फ्लॅटात ताच्या सारख्या भरिल्या घरांत एकसुरी जीण जगपी एकसुर्यो बायल्यांक घेवन मुखावेली जीण एकामेकांक आदार दित मेकळ्या मनान सारपाची थारायता. ह्या कथेंत लेखिकेन जरी सुरवातेक शुभलक्ष्मीक, पुरुषप्रधान संस्कृती खाला जगपी दाखयला जाल्यार, निमाणे कडेन ताकाच सकारात्मक नदरेन अत्मनिरबल जावपी स्वताची जीण स्वता आपल्याक जाय तशी जगपी शुभलक्ष्मीक दाखयला. एक अस्तुरी समाजात आपल्या भुरग्यां खातीर दुख सोसता. जाल्यार तीच अस्तुरी समाजाची परवा ना करता स्वतंत्रपणान जगपाक शकता.¹² 'मनाचे कड' ह्या कथेंत निवेदिका आपल्या मनाचे आपल्या चलयेक सांगताना पळोवपाक मेळटा. बायलांचेर ल्हानपणांतल्यान संस्कार जाता तें, शितलेंय शिकण घेवं कसलीय नोकरी, धंदो करूं, पयलीं संवसार, घर घरांतलीं मनशां हांचे खातीर वेळ दिवप. तांचेखातीरच सगळी जीण जगप. जाता तितली आपल्या मनाकडेन तडजोड करप. बायलांचेर जाय तसो हुकूमशहा जवन घरचे घरकान्नीक पांयनी मस्तुचें, तिणें फक्त सोंसप, हांसत्या तोंडान सोंसप. भांगरां - शिंगरां, कपडे हांच्या वजना खाला घरच्यांचे उपकारी जावन जीण जगची हीच शिकवण चलयांक मेळटा. बायलांक मन, भावना आसतात हें कोणें सांगलेंच ना तांका. मन भावना फक्त दुसऱ्यांक आसता, इतलेंच समजून तीं वागत आसता. निवेदिका लग्न जाली तेन्ना फक्त ती वीस वर्सांची आसता. त्या वेळार लग्न म्हळ्यार फक्त घर पळोवप, बापायचे हुकूमशाये बदला घोव नांवाचो हुकूमशहा जें सांगता तें आयकप. घरांतलीं जाण्टीं जें सांगतात तें आयकप इतलेंय खबर आसता. घरभरोवणेवेळार जेन्ना सगळ्यांक पांया पडटा तेन्ना सगळी आशिर्वाद दिता

तेन्ना म्हणटा. "प्रदीपाचो संवसार बरो कर ताच्या मना प्रमाणें वाग, जाण्ट्यांचीं मनां राख". लग्नाचो आनीकय एक अर्थ तिका कळटा तो म्हळ्यार घरकाराची शेजे सांगतीण जावप. ताका जाय तेन्ना खातीर न्हिदप, ताची इत्सा भागतकीर आंगावेले काडून उडयले कपडे कशे चोमडी जावन पडप. फक्त बलात्कार करून घेवप इतलीच तेन्ना जाणीव आसता. "म्हजे इत्से आड केल्लो संभोग म्हळ्यार बलात्कार हें तेन्ना कळिल्लेंय जाल्यार घडये हांव बोगीच रावन सोंसतलें आसलें".⁷ लग्न जाले बायलेन मनार, काळजार, कुडीर कितलेय घाय जावं फक्त हांसत्या तोंडान सोंसप इतलेंच तिका खबर आसता. आसा तातूंत समाधान मानून रावप. बरोबरच्या हेर बायलांचें मेकळें वागप, फिरप आपल्याक जाय तशें आपले पासत जगप ना. बायलांच्या कुडी वांगडा तांचें मनय दादले जाणून घेना. जश्यो भश्ट्यो जावचे वेळार कांय चलये हळव्यो जातात, तांकां प्रत्येक गजालींत मोग दिसता, आपलेपण दिसता, यादल्याचें आकर्शण जाता. ह्या वेळार तांकां योग्य वाट दाखोवपी समजून घेवपी कोणय मेळत जाल्यार बरें जाता ना जाल्यार तांचो सभाव विचीत्र जाता. कोणाविशींय कारण शिवाय राग येता, नाशिली झगडाळपणां येतात. अश्या गजालिचेर लेखिकेन ह्या कथेन उकत्यापणान सागपाचो यत्न कला. मनाचे कड ह्या कथेंतल्यान समाजांत लग्न जाल्या बायलांची जीण, कुटुंबीक संघर्श दिसून येता. एक चली जेन्ना जल्माक येता, त्या वेळा सवन समाजाच्यो बंदखणींत ते बांदून उरता. लग्ना पयली आवय बापायच्या घरा ताका घोवाल्या घरा कश्या तरेन वागप हें शिकयता. एक बायल मनशेक स्वता आपल्या खातीर जगपाक जाय, स्वताची सपना, इच्छा - अपेशा आसता तें पुराय करप, स्वताच्या पायार स्वालंबीपणान उबें रावपाक समाज शिकयना. जाल्यार दुसऱ्या खातीर आपली जीण जरोवप हे एक चलयेक शिकयता. जरी एकाद्री बायल स्वताच्या भळग्याचेर समाजांत उबीं रावल्यार समाज तिका स्विकार करिना.

5.2 कथांतले पुरुष पात्रां

'म्हजो बाबू तो' हे कथेंत उदय हा पात्राचेर आपल्या स्वार्था खातीर सुवर्णान केलो मानसीक छळ पळोवपाक घावता. उदय नायक हाची दुसऱ्या बँकेच्यान बदली जावन आयलो, तेनाच्यान बँकेचें वातावरणच बदलता. हांसत्या चेऱ्याचो मनान हळवो आनी खुशाल असो तरनाटो. त्याच बँकेंत काम करपी सुवर्णा जे आपल्या जिवाक उभगलें. लग्नाक घायेक वर्सा जायत आयिल्ली, पूण ताका भुरगें जावंक नासले. कारण ताच्या घोवा पसून भुरगें जावंक शकना हें कळत सावन तें इंजेसांवांतल्यान उपचार करताले, पूण तांकां यश योगनासलो. बँकेंत उदयाची आनी सुवर्णाची हळू हळू इश्टागत वाडिली. सुवर्णा बाजारांत वचपाचें निमित्त करून, दोतोरगरेर वचपाचें निमित्त करून उदयाक मेळपाक वताले. सुवर्णाक दीस वता तशे उदयाक फाट करता. उदयाक सुवर्णाचे आपल्याकडेन इश्टागत करपा फाटले कारण कळटा. उदय पयलीं भशेन फकांडां, मस्कऱ्यो करपाचो बंद जाता. बँकेंत आयले बराबर प्रत्येकाच्या म्हऱ्यांत वचून वासपूस करपी तो मुकाच्यांनी येवन आपल्या जाग्यार बसतालो. सुवर्णान आपल्याक भुरगें जाय म्हूण उदयाक लागीं केल्लो. भावूक उदय ताच्या जाळ्यांत घुस्पल्लो. एकदां आपूण गुरवार म्हूण खात्री जातकच सुवर्णान उदयाक सामको तोडटा. आनी आपल्या घोवाक हातलें कांयच कळूंक दिना. उदयाची एकच इत्सा आसली 'भुरगें जातकच एकदांच आपल्याक पळोवंक मेळचें. मागीर आपूण ताचेर हक्क सांगूंक केन्नाच येवचों ना' पूण सुवर्णान ताचे एक आयकले ना. उदय ताका कितेंय त्रास करत म्हणून ताणें उदयाचो मानसीक छळ करता, आवयक ताच्या भयणीक त्रास दिवपाची धमकी दिता. तशेच उदयाची मुंबय बँकेंत बदली करता. हाचो परिणाम भावूक उदयाच्या मनार जाता. बँकेंत बायलो आयल्यो काय भितरले भितर केन्ना मोट्यान गाळी घालूंक लागतलो. "सुवार्थी, घातकी बायलो तुमी, म्हज्या बाबूक ज्हेलो...".⁸ अश्या तरेन बडबडटालो. हाका लागून ताका रजा दिवन गोंयांत घाडलो. गोंयांत येतकच उदयाची

पिशोपणां चडच वाडटा म्हणून ताका मॅण्टल हॉस्पिटलांत घालता. उदय आपली सगळी जीण म्हजो बाबू म्हजो बाबू म्हणीत बसता. सुवर्णाच्या स्वार्थाक लागून उदयाची जाली दशा आनी सवसाराचो नाश, ताच्या मनाचेर जालो परिणाम ह्या कथेंत पळोवपाक घावता. ह्या कथेंत माया खरंगटेन उदय ह्या पात्राची एक चलयेक लागून ताचो आयुष्य नश्ट करून उडयता तें पळोवपाक मेळटा.

'म्हजी मोगाची धूव ती' ह्या कथेंत 'विनोद' हो पात्र आपल्या बायलेक नेर्वाचे जाला हे कळटकीच आपल्या धूवे सारकी सामाळटाना दिसून येता. तीन भयणिचो एकसुरो भाव विनोद. ताचें लग्न मालिनी कडेन करून दिता. मालिनी दिसूंक सोबीत सुंदर, पूण ताका लग्ना पयलीच नेर्वाचें आसले. ताका विनोदान एकले सोडल्यार भिताले आनी राडपाक बसताले. जेन्ना विनोदाक कळटा आपल्या बायलेक नेर्वाचें आसा तेन्ना विनोदाक धक्कोच बसता. पूण तो मालिनीचेर रागर जायना. जेन्ना ताच्या भयणीक कळटा तेन्ना ती ताका घटस्फोट दिवपाक सांगता. "बाबू लग्नाक आजून स सात म्हयने जाता थंय आसात तुज्या. काय बरो जोडटा तूं, हें येदें व्हड घर बांदलां. कोणय आपली चली दितलो तुका. सोड ह्या पिसांटाक. आई परस हावेच तुका वाडयला. म्हजो पूतच कसो तूं. भयण न्हय आवय सांगता म्हणून तरी आयक." पूण विनोदान तांचे एक आयकले ना. "म्हज्या नशिबान मालिनी म्हाका अशें मेळ्ळें म्हणून ताका हांव अर्दयार सोडचो ना." विनोदान सगळ्याचे सांगणे काना मनार घेतले ना. विदोनाच्या म्हण्या प्रमाण चलयेकडेन लग्न जावप म्हळ्यार ताचेकडेन खूब तरेची नार्ती जुळटात. फक्त बायल आनी घरकाम करपी ती वावराडीच नासता. सगळ्यांत पयली ती इश्टीण जाता, आवय जाता, भयण जाता, धूव जाता. मालिनीक भुरगे जातकूच तें रोखडेच मरता आनी विनोद ताच्या यादीन दिस साता. देखीक: "हय खरें तुमचें इश्टानों. पट्टा म्हाका पूण मन वळना. मालिनीच्या दुस्क्यानच रावपाची संवय जाल्या म्हाका. आतां मेकळो स्वास घेवकूच येना. खूब दिसता, आतां तरी

बायुलाक खेळयत दीस सारचे. पूण... मन तयारच जायना, मालिनीचो मातय विसर पडना... म्हजें सगळें जिवीत ताच्याच भोवतणी घुंवतालें कशें. आतां सगळेंच शुन्य दिसता. कितें करूं हांव ताका सांबाळपाक म्हजे कडल्यान बी कसलीच चूक जाऊ ना मू".⁹ ह्या वाक्या वयल्यान दिसून येता, विनोद आपल्या बायलेक कितलो मोग करतालो तो. भयणिच्या सांगण्यान लेगीत तो दुसरे लग्न करिना. ह्या कथेन विनोद कोणाचीच परवा किरिनासतना आपल्या बायलेक एक वजे कशे ना मानता आपली जापसालदारकी समजून, आपले धुवे वरवी सामाळ करताना दिसून येता.

पयली तशेच आताय समाजांत पुरुषप्रधान संस्कृती मोट्या प्रमाणात दिसून येता. माया खरंगटे हांच्या कथेंनी लेगीत दादलें बायलाची मोगाच्या नावांन केली फसवणूक दिसून येता. चल्यांक खेळपाची बावली समपपी पुरुष 'काळ्या पिड्डुकांचें वजें' ह्या कथेंत सुजय हो पात्र वेग वेगळ्याचल्यांक घेवन फिरप ताचो छंद आसता. सुजय मापारी दिसूंक स्मार्ट. हातांत पयसो घोळटालो, गाडयेंत इश्ट - इश्टणीक घेवन फिरप. अभ्यास करप ना. सोबीत चली दिसली काय रोकडोच इश्टागत मुखार सरप. पूण एकाय चलयेवांगडा तो चड तेंप फिरना आसता. तो शुभलक्ष्मी कडेन लग्न जाता. लग्न जावन वर्सभर सुजय ताका फुलां वरी दवरता. पूण भुरगीं जातकच पयली आसलो तसोच जाता. काळ्या दारशांच्या गाडयेंत चल्यांक घेवन फिरप, गाडी वर वर आड रस्त्यार उबी करप, पाटयो करप. तो बायल भुरग्यांचे कांयच परवा करिना. जेन्ना शुभलक्ष्मीचो भाव ताका संजावपाक वयता तेन्ना तो ताचेकडेन झगडटा. "हांव जो आसां तसोच आसा. तुजे भयणीक सगळें खबर आसून तें लग्न जालां. ताका जाय जाल्यार ताणें म्हगेर येवपाचें ना जाल्यार म्हज्या धुवांक म्हजेकडेन दिवन सुशेगाद कुळार रावपाचें".¹⁰ ह्या वाक्या वयल्या सुजयाचे बंदलतें चित्रण कथेंत पळोवपाक मेळटा. निमाणे सुजयाक वेंसनान लागून बरो ना पडटा आनी बायल भुरग्यांच्या

आसऱ्या खाला पडटा. ह्या कथेंत दादलो ज्या अस्तुरेक खेळणे समजता आपल्याक जाय तसो ताचो पावर करता तें दिसून येता.

आमच्या समाजात दादलो म्हणटकीच घराचो वंश फुडें व्हरपी. घराचो करतो सरतो, एक घोव म्हणल्यार आपल्या बायलेशी रक्षा करप जाल्यार एक बापूय म्हणल्यार पयशें जोडून हाडप. अशें आमच्या समाजाची रित आसा. पूण एका पुरुषान हाच्या परस वेगळे कितें केल्यार समाज, घरचीं ताका वेगळ्या तरेन वागणूक दिता. नाका तसली नावां दवरता. एक दादलो पयशें कमोवच्या सोडून आपल्या मना सारके कितें केल्यार तें घरच्यांक तशेच समाजाक मान्य नासता. अश्याच तरेचो विशय माया खरंगटे हांच्या 'दायज' ह्या कथेंत सुरेश ह्या पात्राकडेन जाले पळोवपाक घावता. सुरेश आनी मंगलाचें लग्न जालें तेला तांचो एम पसरो आसता. सुरेशाचें लक्ष पसऱ्या परस बरोवप वाचप हाचेर चड आसता. ताचो बापूय आसासर पसऱ्याचो भार बापूय घेता. सुरेश वयलीं वयलीं कामां करता पूण धंदो समजून घेवपाक जमना. बापूय मरतकीर पसऱ्याचो भार सामाळपाक जमना. तो आपल्या वेगळ्याच जगांत जगता. ताचें लक्ष भोंवतणच्या संवसारापरस साहित्याचेर आसता. मंगलाक नेमकें हेंच ताचे आवडना. "पयली दुकान सांबाळ, भरपूर जोड, भुरग्यांचो फुडार सुगूर कर मागीर साहित्य – बिहित्य पळय. तुज्या साहित्यान पोट भरचें ना." ह्या वाक्या वयल्यान सुरेशाच्या बायलेचो सबाव पळोवपाक मेळटा.

ताका साहित्यांत इनामां मेळटालीं. वेपाराच्या मळार रिणांत बुडत वचपी सुरेश साहित्याच्या मळार वयर सारिलो. हाका लागून मंगल ताच्या साहित्याचो दुस्वास करता. सुरेशाक ताच्या उलोवण्यापरसय ताणें ताची कथा लासता म्हणून ताच्या काळजार चड दुख्ख जाता. देखून तो आपलें साहित्य छापचें तें लोकांमेरेन पावोपाची उमेद लेगीत ताची शेणून पडटा. सुरेशाक दुकानावेल्या नोकरा इतलो लेगीत मान दिना. "म्हाका व्यवहार सादलो ना, हांव तातूंत अपेशी थारलों. म्हणून मंगलान म्हजी अशी उपेक्षा करप?"

साहित्याच्या मळार म्हाका जैत मेळत आसा. प्रतिभाशक्तीचें देणें कितें सगळ्यांकच मेळना. साहित्य कितें सगळ्यांकच साधना. तुका तोखणाय दिसना तूं करनाका पूण अशी उपेक्षा, असो अपमान कित्याक करता? पयशे जोडून येना म्हणटकीर म्हजी जीणच अपेशी?"¹¹ ताचें साहित्य लासून उडयता हाचो परिणान मनाचेर तशेच कुडीचेर जावन. सुरेशाक बारीक जोर येवन तो मरता. ह्या कथेंत सुरेश ह्या पात्रा कडेन जी वागडूक करता दिल्या. त्याच तरेन समाजांत लेगीत पळोवपाक मेळटा. एक दादलो म्हणटकीच तो घराचो दिवो, घराचो करतो सरतो अशें म्हणटा. पुरुष म्हणकीच ताणे काम करून घर समाळप बायल भुरग्याच्यो सुख सुविधाचेर लक्ष दिवप. हाका लागून ताका घरांत मान आसता. पूण तोच दादलो वेगळ्या वाटेन कितें तरी वेगळे करूंक गेल्यार समाज तशेच घरची मान्य करीनात. ताची स्वताची अशीं इच्छा वा सपना आसता पूण आपल्या कुटुंबाक लागून ती विरगळून पडटा.

5.3 कथांतली बाल पात्रां

मनशाचे उदरगतीचेर आमच्या आवय-बापायचो आनी आमच्या जिविताचेर परिणाम जाता, पूण पुरायपणान थारायना. भुरग्यांचें व्यक्तिमत्व, आनी तांचे आदीं आशिल्ले पिळगे परस वेगवेगळे बळगें आनी दुबळेपण आसूं येतात. काळजी घेवप्यांनी आपल्या भुरग्यांच्या वेगवेगळ्या गूणधर्मांचेर आनी तांच्या विकासाची गती कडेन लक्ष दवरप गरजेचे, आनी आवय आनी बापाय खातीर काम करपी पालकत्वाची पद्दत स्वताच्या कुटुंबांत तितलीच यशस्वी जातली अशें मानूंक फावना. पालक, आनी तांणी तयार केल्ल्या घरगुती वातावरणाचोय भुरग्याचे उदरगतीचेर म्हत्वाचो प्रभाव पडूं येता; खरें म्हणल्यार भुरग्याच्या घरांतल्या वातावरणाचो कांय आनुवंशिक गूण अभिव्यक्ती करपाचे पद्दतीचेर परिणाम जावं येता वा जर ते अभिव्यक्ती करतले जाल्यार. ज्या काळजी घेवपी लोकांचो एकसारको पद्दत आसता, जे उबदार आसतात आनी जे भुरग्यांक सुरक्षेची भावना दिवंक शकतात, तांचो

सादारणपणान भुरग्याचे उदरगतीचेर चड सकारात्मक प्रभाव पडटा; भुरग्याच्यो शारिरीक आनी आहाराच्यो गरजो भागोवप लेगीत संशोधन म्हणून गरजेचें आसता. भुरगेपणांतल्या दुर्लक्षाक लागून विकासांत आडमेळीं येवंक शकतात, घडये दुरुपयोगापरस चड व्यत्यय येवंक शकता अशें ताका दिसता. पूण पालक भुरग्याच्या जिवितांतले एकमेव प्रभावक न्हय: भावंड, आजो-आजी, शेजारी, समवयस्क, नामनेचे व्यक्ती आनी धोरण निर्माते सगळेच तरणाटो कोण जाता हातूंतय योगदान दिवंक शकतात. दुरुपयोग आनी दुर्लक्ष हाका लागून भलायकेक बरी उदरगत जावंक शकता, जाका लागून संज्ञानात्मक आनी भाशेची उदरगत आनी समाजीकरणांत व्यत्यय येवंक शकता आनी खास करून भुरग्याची विस्वास वा आत्मसम्मान तयार करपाची वा हेरांकडेन भलायकेन बरे संबंद तयार करपाची तांक आडखळ येवंक शकता. दुरुपयोग वा दुर्लक्षाचे परिणाम चड करून वर्साभर टिकतात, पूण फकत तेच भुरग्याचो फुडार थारायना. कठीण वातावरणांत वाडिल्ल्या जायत्या भुरग्यांक लवचीकपण तयार जाता आनी व्हड जातकच फुलपाक वाडटा. अशात तरेन माया खरंगटे हांच्या कथेनी भाल पात्रांचो विचार कांय कथेनी दिसून येता.¹²

“पापा, तूं म्हाका जाय” ह्या कथेंत दोन पिळगेचे विचारांक लागून, आयच्या पिळगेच्या बालमनाचेर जालो परिणाम दिसून येता. ह्या कथेंत मितू ह्या चलयेचेर ताच्या आवय बापायन शिक्षणा नांवान घातिलो दबाव दिसून येता. ताका दिसता ताच्या वेळार आयच्या भुरग्यांक मेळटा तें मेळनासले. आताच्या भुरग्यांक मागता तें मेळटा. मितूक शिकपाक जाय जाय त्यो वस्तू हाडून दिताली. मितून शाळेत पयलो नंबर घेवपाक जाय आसलो. ऑफिसांच्या कोणाय कलिगांच्य भुरग्यांची पर्सटिज चड आसल्यार तांकां लज दिसताली. दुसरो नंबर आयल्यार ताका मारप, आपूण जे करूंक पावली ना ती इत्सा मितून पुराय करप. “म्हजी जी जी इत्सा पूर्णजावंक ना, ती हांव बायुला कडल्यान पूर्ण करून घेतलें”. पूण एकलोय मितूची इत्सा विचारनासलो. हाचो परिणाम मितुचेर इतलो जाता की ते घरांत

आता कोणाचेर आयकनासले. आपल्याक जाय तशे वागतालें. कारण म्हणल्यार ल्हान आसतनाच्यान ती ताका दुसऱ्या भुरग्यां कडेन तुलना करपाक लागली. "तें पळय अशें करता, हें कशें हुशार पळय". अशें सांगून ताणें तशेंच जावचें, तशींच इनामां घेवचीं म्हणू ताका ती सांगताली. मितूच्या माना आड आवय बापायक लागून सगळ्यांक भाग घेतालें, इनामां मेळयतालें, अभ्यासांतय पयलें येतालें. पूण एक दीस जरी ताका मार्क कमी मेळ्ळे, पयलें आयलें ना जाल्यार ती ताका तापयलाली आनी मारताली. मितूक चित्रां काडपाक खूब आवडटाले. पूण तांकां चित्रां काडप म्हळ्यार भिरभिरावपशें दिसप. ताच्या पर्सटिजी वयर कोणें मार्क घेतल्यात तांकां चिंता आसता. मितूक दिसाले आवय बापाय आपल्याक एकदा तरी समजून घेवंक जाय, ताच्या मनाचे विचार, आवड निवड तें तरी विचार. पूण ती ताका म्हणटाली "तुका कितें कळटा तुजें बरें वायट ... आमी पावसाळे पळयल्यात... तुजें बरें जावचें म्हूण आमी इतलो पयसो वगडायतात".¹³ ह्या सगळ्यां कारणाक लागून मितू कश्या तरेन हटी आनी आवय बापायकडेन दुश्ट जाता हें दिसून येता. ल्हान पिरायेचेर कश्या तरेन परिणाम जावपाक शकता ताची एक देख ह्या कथेन पळोवपाक घावता.

'उगरमेळी कळी' ह्या कथेंत चलयो निकतीच वयार योवन तांच्या वाड्डट्या पिरायेच्या मनाचो जालो घोंदळ दिसून येता. ह्या कथेत चैताली ह्या चलयेचेर शाळेन सॅक्स ह्या विशयाचेर शिकयताना आवय बापायच्या संबंदाचेर जालो गैरसमज. आनी इश्टागतिच्या पंगडात सॅकसाच्यो गजाली सांगप, पुस्तकां हाडून दाखपव आनी चुकिची म्हायती प्राप्त जाल्यान, चैतलिची बंदलेली वागणून पळोवन ताची आवय चिंतेस जाता ते ह्या कथेंत दिसून येता. चैतालीक इश्टिणी वांगडा सॅकसाच्यो पुस्तकां वाचता. चैतालीक आपली आवय बापूय एकटी रातची बॅडरूमांत कितें करता हाची उमळशीक लागता. म्हणून ते ताच्या रूमांत न्हिदपाचो हट करता. ताका आपली आवय बापाय म्हऱ्यांत तेंकून बसल्यार लेगीत राग येता. ते आवयकडेन कारणा कारणाक लागून झगडटा. हें सगळें पळोवन ताची

आवय कावन्सलरा कडेन वयता. कावन्सलराक चैतालीची सगळी गजाल कळटा. चैतालीचे अशें वागप म्हणल्यार वयांत येवपी कांय भुरग्यांचे बाबतींत हो बदल जाता. तीं आतां वाडटात, पुण तांचें भुरगेपणय सोंपिल्लें नासता. तांकां सॅक्सा विशीं अर्दकुटी म्हायती आसता. चड म्हायती जाणा जावन घेवपाची आसता. एके वेगळेच मनस्थितींत तीं आसतात. अशा वेळार कांय जाणां चैताली वरी वागतात. तशेच चैताली हालीं बापायक चड लागीं जावपाचें कारण तिका कळटा ते म्हणल्यार अर्द्या कच्च्या वयार चल्यांक दादल्यांची आनी चल्यांक बायलांची ओड आसता. तांचे लागीं आशिल्लो पयला दादलो आली बायल म्हळ्यार तांचे आवय- बापूय आसतात. ही ओड सॅक्सा विशींच आसता अशें ना फक्त ओड आसता. हेच चैतालीचे जाले आसता ह्या कथेंत दिसून येता. ह्या कथेंत भुरग्यांक वयार येताना बऱ्या तरेन समजून सांगप दर एका पालकांची जापसालदारकी आसतात. ना जाल्यार भुरगीं चुकिच्या मारगार वचू शक्ता.¹⁴

‘एक सोर्त फुटूं नाशिल्ली’ ह्या कथेंत दामू हें पात्र सवसाराचें सत्य पटोवन दिता. सवसारांत जगपाक जाय जाल्यार स्वता संघर्श करचोच पडटा हे सागूंक सोदता. दामूचो एक दोळो वरसो, मान वांकडी केल्याशिवाय तो कांय पळोवक शकना. सतरा - अठरा सर्वांची पिराय आसुनय शिरपुट्या आंगाचो आशिल्यान धायेक वर्साचो भुरगो कसो दिसता. ताजी बुद्ध्य तितलीच धा वर्साच्या भुरग्या वरी. तो वर्साचो आसतना ताचो बापूय ताका सोडून गेल्लो. आवय घोव गेल्याचें दुःख पांगरून ताजी आवय एके कुडींत न्हिदन आसता. मंद बुद्ध्य आशिल्या यामूचेर कोणाचें लक्ष नासतात. ताणें शाळेंत वचचें, घरा येवचें, खेळपाक धावचें ताका म्हऱ्यांत घेवन कोण शिकोवक बस नासलो. सतत तीन वर्सा तो तिसरेक नापास जाता. ताच्या भावाच्या बायलेक आपल्या भुरग्याक सांबाळपाक कोणय तरी हक्काचो मनीस जाय आसता. दामूचें नापास जावप. ‘तो कांय शिकना. वर्सा आनी पयशे फुकट कित्याक पेड्यार करप ? पयसो किंदे फुकट येता?’ अशें म्हणून ताची शाळा बंद करता.

देमूकडल्यान भुरग्यांक खेळवप, उदक भरप, घरांतल्या बारिकबारीक कामां करून ताचे कडल्यान घेताली. कामां करूनय दामूक तापोवप 'भजर' हे नांव ताच्या वैनीन दामून दवरिल्लें. इतले करूनय देमूक एक वगताची चाव लेगीत ती ताका घवना. देमू आपल्या भावाच्या आनी वैनिची थोमणे आयकचे पडटा म्हणून काम सोदता. पूण तांच्या मंद बुद्ध आशिल्यान ताका कोणून कामाक घेना. देमूक ताचो इश्ट सोर्ती विकपाच्या कामाक लायता. देमूक मुखार भरिल्ले गच्च गर्देत वचून हेरा वांगड्यावरी ताका सोर्ती खपोपप जमना ते गर्देत 'आपणाक कितेंय जायत, कोणाचो हात बसून पडलो जाल्यार कोण उखलचे सुद्धा ना, वयल्यान खोंटायत वतले'. पूण 'देमू' हो पात्र संघर्श करपाक हार मानिना कोण तरी आपली सोर्त घतलो ह्या आशेन रस्त्यार उबो रावून गिरामक सोदीत रावता. देमू हे पात्र ह्या येद्या व्हड सवसारांत मुये सारको काम करता. काम करताना देमूक भय आसता आपल्याक कोणे चिडिलो जाल्यार. पूण तो काम करीत रावता.¹⁵

'शंकर' ही कथा अशीच एक वेगळेंपण घेवन आयल्या. जिणेचे तत्वगिन्यान शिकोवपी शंकर हे पात्र ह्या कथेंत पळोवपाक घावता. नलिनी ही तत्वगिन्यानाची शिकोवपी. पूण तिची नदर तत्वगिन्यानच्या पुस्तकांनी बंदिस्त जाल्ली आसता. तिका जिणेच्या वास्तवाकडेन पळोवचेली नदर शंकरा कडल्यान मेळटा. शंकर हो व्हडलो शिकूंक नाशिल्लो. पूण वाटेवयलीं सगळ्यांची आडमेळीं पयस करून वयर सरपाची जिद्द आशिल्ली. शंकर सदाच शाळेक बर्शीत वतालो. प्रत्येक थांब्यार बस थांबली काय ताजो व गोवाळ सुरु जातालो. 'ताई, यो दादा चड वयर मांय इंगा बस'. असो हांसून सगळ्यांक येवकार दिवपी, जागो दिवपी शंकर निमणे आपूण उबोच रावतालो. तो एक दीस जरी बर्शीत नासलो काय सगळी ताजी चवकशी करताले. नलिनी ह्या पात्राक तो भुरगो चड आवडटालो कारण तो जिविताचें तत्वगिन्यान सहज विनोदाच्या रुपान मांडटालो. ताजी ताका जाणविकाय लेगीत नासता. शंकर एक दिस अचकीत शाळा सोडटा. कारण ताची

दुसरी आवय आनी बेवडो बापूय काम करून घेता. लोकांची कामा करून तांका जेवण करून दिवचें पडटा. "तो शाळेंत गेल्यार, घरांत काम कोण करतलो ? पयशे कोण कमायतलो ?". ताची दुसरी आवय ताणे शाळेक वचे न्हय म्हूण तेजो दायनो हात मोडून घालता. नलिनीक ही गजाल कळटा तेन्ना ती ताका आपल्या वांगडा शिकोवपा खातीर व्हरपाक सोदता. पूण शंकराक ताच्या ल्हान ल्हान भावां भयणांक सामाळपाक जाय आसता. शंकर हो पात्र जिविताच्या ल्हान पिरायेचेर फूडलो विचार करता. "फाल्यांचें चितून आज तांकां मारूं?... आज हांव टोकरांत घालून फळां विकतां. पयशे जमोवन हांव गाडो घेतलों. दुसऱ्याचें काम करपा परस आपलो बिजनेस बरो न्हू टिचेंर".¹⁶ शंकर ह्या पात्रा वयल्यान कळटा सवसारांत संघर्श करून स्वताच्या पायार उबो रावप. जिणेंत जायते संकट येत रावतले आपणे ताचो फुडो करून फुडे सरप हे ह्या कथेंत शंकर हे पात्र शिकयता.

'कांट्यांतली वाट' ह्या कथेंत दुर्वा हे पात्र आपल्या जिणेंत संघर्शाची वाट आपल्या आवयच्या आधारांत चलता. लेखिकेन दुर्वा ह्या पात्राच्या मा मानसीक तायेचो विचार केलो पळोवपाक घावता. दुर्वा बेगीन जल्माक आयिल्लें. ताच्या भितरले अवयव सगळे सारके घट जवूं नासले. आनी ताच्या मेंदवाकय मातसो दोश आसलो. दुर्वाच्यो हालचाली बरेच उसरां जाताल्यो दोन वर्सांचें जायत आयलें तरी दुर्वा चलना, उलयना तें पळोवन ताच्या आवयन दोतोराचो सलो घेता. जेन्ना धुर्वा अॅबनॉर्मल हे कळटकीच उषान आपले काळीज घट करून आपल्याचेर आयिली परिस्थिती आपणायता. शाळेंत घाल्ल्यान दुर्वा बरेच सुदारता. पूण दुर्वा वर्गांत खेळपी भुरग्यांक तें आशेल्ले नदरेन पळयत बसप. भुरग्यांक अशीं उमेदीन हांसतना खेळटना पळोवंक ताच्या एका मनाक खोस जाताली जाल्यार एक मन दुकांच्या तळ्यांत उफेतालें. सगळीं भुरगीं जेन्ना धांवून खेळटालीं, उड्यो मारताली तेन्ना दुर्वाक वायट दिसप. ताकाय उडी मारूंक, दावपाक दिसताले. तें आवयक विचारप 'आई... दुव्वा भू... बरो जायना दुव्वा खेळप ना... धांपप ना... दुव्वा बसून... बसून पळयता.

आपूण बाकीच्या भुरग्यांवरी न्हय हें सत्य ताणें ल्हवू ल्हवू आपणयले. ताका शाळेच्या भुरग्यांक खळटा तेंपळोपन ताका उमेद जाता.¹⁷

आयच्या बदलत्या समाजात कुटुंबीक वेव्हस्था बदल्या. घराचे वाशे सारके नासल्यार घर कोसळपाक शक्त. त्याच तरेन घरांत आवय - बापायचो संबंद बरें नासल्यार आनी घरांतलो वातावरण बरो नासल्यार. भुरग्यांचेर ताचो परिणाम जाता आनी ताका लागून ती आवय - बापाय कडसून पयस जाता. हें आमकां आयच्या ह्या समाजात दिसपटे पळोवपाक घावता. ह्याच तरेन “नातें जल्माचें” ह्या कथेंत आमकां प्रिया ह्या पात्रा कडेन जाले पळोवपाक मेळटा. प्रिया आपल्या आवयचे शाळेत शिकता आसता. हेडबाईचें चली म्हणून न्हय तर ताज्या गुणांक लागून सगळे शाळेक तें आवडटा. अभ्यासांत, खेळांत, सर्तींत पयलो नंबर. शाळेंत कोणेय कौतूक केल्यार तो व्हडविकाय बापायक सांगची. आनी ताणेंय कौतूक करचें ही ताजी उमळशीक केन्नाच पुराय जायना. ताजो बापूय एक फामाद दोतोर आसता. घरांत राबितो कमी आनी हॉस्पिटलांत चड. घरा बापूय ना तें पळोवन प्रिया बेजार जाता. “म्हाका कांयच नाका आई, फक्त बाबा जाय, तांका सांग आमकां चड पयशे नाकात, तूंच आमचे वांगडा राव म्हूण”. प्रिया व्हड जातालें तशें बाकी भुरग्यांवरी आपणेंय आई - बाबा वांगडा फिरूंक, कार्यक्रमांक वचचें अशें ताका दिसप. प्रिया बापायकडेन कोलव्यां वचपाची हट्ट करता. तेन्ना तो प्रियाचेर एक थापट मारता. घरांत आवय बापायच्या झगड्यांक आनी वागण्यांन दोगांयच्या विशीं राग निर्माण जाता. प्रियाक बापायचे हॉस्पिटलांतल्या नर्सी वांगडा संबंद आशिल्याचे शाळेच्या भुरग्या कडसून कळटा. प्रियाच्या ह्या सगळ्यां गजालिचो परिणाम जाता. ते घर सोडून हॉस्टेलांत घावपाक वता.¹⁸

संदर्भ

1. खरंगटे, माया. घोंटेर, श्री हरि प्रकाशन, नावेली गोंय, 2000, 1.
2. खरंगटे, माया. काळी कुपां रुपेरी देग, मोहित प्रकाशन, नावेली गोंय, 2012, पा. 11.
3. खरंगटे, माया. काळी कुपां रुपेरी देग, मोहित प्रकाशन, नावेली गोंय, 2012, पा. 24.
4. खरंगटे, माया. काळी कुपां रुपेरी देग, मोहित प्रकाशन, नावेली गोंय, 2012, पा. 85-86.
5. खरंगटे, माया. ओली फातोड, मोहित प्रकाशन, नावेली गोंय, 2019, पा. 11.
6. खरंगटे, माया. मृगजळ, राजाई प्रकाशन, केपें गोंय, 2009, पा. 15.
7. खरंगटे, माया. ओली फातोड, मोहित प्रकाशन, नावेली गोंय, 2019, पा. 154.
8. खरंगटे, माया. काळी कुपां रुपेरी देग, मोहित प्रकाशन, नावेली गोंय, 2012, पा. 130.
9. खरंगटे, माया. मृगजळ, राजाई प्रकाशन, केपें गोंय, 2009, पा. 132.
10. खरंगटे, माया. मृगजळ, राजाई प्रकाशन, केपें गोंय, 2009, पा. 12.
11. खरंगटे, माया. मृगजळ, राजाई प्रकाशन, केपें गोंय, 2009, पा. 111.
12. <https://www.britannica.com/science/child-psychology> .
13. खरंगटे, माया. काळी कुपां रुपेरी देग, मोहित प्रकाशन, नावेली गोंय, 2012, पा. 132.
14. खरंगटे, माया. काळी कुपां रुपेरी देग, मोहित प्रकाशन, नावेली गोंय, 2012, पा. 52.
15. खरंगटे, माया. मळब झेंप, पर्वरी गोंय: बिम्ब प्रकाशन, 2006, पा. 45.
16. खरंगटे, माया. मळब झेंप, बिम्ब प्रकाशन, पर्वरी गोंय, 2006, पा. 104.
17. खरंगटे, माया. मृगजळ, राजाई प्रकाशन, केपें गोंय, 2009, 41.
18. खरंगटे, माया. मळब झेंप, बिम्ब प्रकाशन, पर्वरी गोंय, 2006, पा. 55.

प्रकरण 6

माया खरंगटे हांच्या कथांतली लेखनशैली

साहित्याच्या मळार कथा, कांदबरी निबंद ह्या प्रकारा मदी निवेदक वा निवेदन हो म्हत्वाचो घटक आसता. ह्या घटका बगर घडणूक मुखार वचप शक्य नासता. एकाद्री घडिल्ली घडणूक वा काल्पनीक स्वरुपाची घडणूक कशी घडली, केन्ना घडली आनी खंय घडली हे एका सुत्रान आनी प्रभावीपणान सांगपा खातीर एक म्हत्वाची गजाल जाय पडटा ती निवेदकाची. कथानक सांगता आसतना, घडिल्ले घडणुकेचें कथन सांगपाक दुसऱ्याची गरज पडटा. त्या व्यक्तीक निवेदक आनी काणी सांगपाचे पद्दतीक निवेदन अशें म्हणटात. काल्पनीक संवसारांतल्या वेगवेगळ्या घडणुकांचे माळेचें कथन वा निवेदन कथनात्मक साहित्यांत जाता. कथात्मक साहित्यकृतीची संहिता मौखीक वा लिखित स्वरुपाची आसता. तातूंत कथा सांगपी म्हणल्यार कृती करपी कोण तरी जाय आसता. होच कथेंतलो निवेदक. हो निवेदक म्हणल्यार लेखकान तयार केल्लें एक काल्पनीक पात्र. निवेदक हेंच कथनात्मक साहित्याचें म्हत्वाचें खाशेलपण आसता. कथेच्या भितर रावून कथा सांगता ताका प्रथमपुरुशी निवेदक म्हणटात जाल्यार पुराय कथेच्या संवसारा नायर रावून सांगपी निवेदकाक तृतीय पुरुशी निवेदन अशें म्हणटात.¹ एक कथाकारांची अपली अशी वेगळी शैली आसता. आनी त्या शैलीन बरोवप ही तांची साहित्याच्या मळार वळख निर्माण करता. तातूंत तांची अशी खाशेली शैली आसता.

6.1 कथांतली निवेदन शैली

माया खरंगटे हांच्या कथा संग्रहांत निवेदनाची पद्धत वेग वेगळ्या तरेन हाताळिल्ली दिसून आयल्या लेखिकेच्या कथेनी व्यक्तीरेखा दरून वातावरण निर्मितिचो जाय त्याच कथेंत

वापर केला. जाय थंय वाक्य प्रचाराचो वापर करून कथा खयच्या वाटारांत गोळटा त्या भाशाशैलिचो वापर करता. देखीक: 'दुकांचो हुंवार' हे कथेंत साश्टींतल्या क्रिस्तांव गावड्याली भोली भाशेचो उलेख केलो पळोवपाक मेळटा. "आरे चेड्या, उट रे... कितू उगोत जालो चोय. अं... अं... आवो, मात न्दियेतां. तूं चांदरा येना तोरी? उकसार केदना उटों जायना तुज्यान. उटोतां गे आवो. बेटी बोबाट मानाका."¹ हे ह्या विधानातल्यान स्पश्ट जाता. तशेच मुसलमान समाजाच्या भाशेची देख म्हणल्यार, 'संवसार गाडो' ह्या कथेंत देख म्हजाल्यार "क्या रे, ये सरकारी कागदां कैसी हैं?, 'हावजींग बोर्डका घर लिया ना तुने, तो ये कागदां सरकार को देनाच पडती। तूं फटाफट अंगुठा लगाती की नहीं? नहीं तो मैं चला। तूं फावटी मार काप्र में।".² ह्या वाक्या वयल्यान मुसलीम समाजाची भास स्पश्ट जाता. लिया ना फ्लॅश बॅक तंत्राचो अदीक वापर केल्लो दिसून येता. लेखिका माया खरंगटे आपली वेगळी अशी निवेदन शैलिचो वापर करता. निवेदन पद्धत चड करून तृतीय पुरुशी निवेदनाचो वापर केला. जाल्यार कांय दोन तीन कथा प्रथमपुरुशी निवेदक वापरून निवेदन केला. माया खरंगटे हांच्या घोंटेर कथा संग्रहाचेर बरयताना उदय भेंब्रे म्हणटा. "हे लेखिकेक आपणाले रचणुकेक कृत्रीम साहित्यीक अळंकार चडोवचे खातीर उतरांच्या जवंजाळांत घुस्पुपाची संवय ना आनी नाका थंय वर्णनां करपाचोय सोंस ना".³ माय खरंगटे हांच्यानी आपल्या कथा साहित्यांत सरळ आनी साध्या सोप्या पद्धतिच्या शैलिचो वापर केला.

निवेदकाच्या पुराय निवेदनसुत्राचेर कथेचो प्रवाह निंबून आसता. प्रथमपुरुशी निवेदनांत 'हांव' ह्या पयल्या पुरुशाचे व्याकरणीक रूप आशिल्ल्यान पुराय कथेंत तो 'हांव' जावन घोळत आसता. ते घडणुकेंत वा प्रसंगांत तो स्वताक धरून चलता. पुराय कथानक हांवच्या माध्यमांतल्यान मुखार वता तेन्ना तोच ते घडणुकेचें एक पात्र जावन वावुरता. हो निवेदक सर्वज्ञानी वा सर्वसाक्षीय आसूं येता वा सामान्य मनशा भशेन थरावीक आनी मर्यादीत तांक आशिल्लो आसूं येता. निवेदकाचे कथासंवसारांतल्या प्रसंगां कडेन आशिल्ले संबंद

वेगवेगळ्या पांवड्याचे आसूं येतात. केन्ना तो कथेचें मुखेल पात्र आसता जाल्यार केन्ना उपपात्र वा सहपात्र जावन लेगीत काणी कथन करता. प्रथम पुरुशी निवेदतांन कथेंतलें पात्र वा एकादरी व्यक्ती आपलें आत्मचरित्र सांगिल्ले भशेन दिसता. हाका लागून कथेंतली कथीत घडणूक आनी पात्रां काल्पनीक आसली तरी तीं वास्तवांतलींच आशिल्ल्याचो भास निर्माण जाता. वाचका भितर कथेंतली घडणूक आनी प्रसंगा विशीं आत्मीयताय आनी आपलेपण निर्माण जावपा खातीर प्रथम पुरुशी निवेदन खूब म्हत्वाचें काम करता. हाका लागून घडिल्ली घडणूक खरी आशिल्ल्याचो दिश्टावो जाता. प्रथम पुरुशी निवेदनांत 'हांव' हें मुखेल पात्र आशिल्ल्यान स्वताची कथा सांगता जाल्यार केन्ना दुसरें पात्र जावन सांगता. तरी पूण कथेतल्या हेर पात्रां कडेन ताचो संबंद प्रस्थापीत जाल्लो आसता आनी हेर सगळ्या पात्रांक आपणा वांगडा घेवन चलता.⁴ निवेदन सुत्राचेर अभ्यास करताना सुशांत नायक हांच्या 'कथामंथन' ह्या पुस्तकाचो आदार घेतला.

माया खरंगटे हांच्या कथा संग्रहांत कांय मोचक्योत कथानी देखी पळोवपाक घावता. 'मळब झेंप' ह्या कथा संग्रहांत 'नातें जल्माचें' ह्या कथेंत मुखेल पात्र 'प्रिया' कथेचें आत्मकथन करून कथेची निवेदिका जावन कथा मुखार व्हरताना दिसून येता. देखीक: "दनपरां बाबाचो हांवे असो अपमान करपाचो न्हय... पूण कित्याक करपाचो न्हय? ... पूण तो म्हजे आवयची खबर सांगूंक आयिल्लो... खंयच्या नात्यान तिची निमणी इत्सा पुराय करपाची हांवें? म्हजी नाळ कापतना म्हजे कडचें नातें लेगीत कापिलेवरी ती वागताली. घोवाच्या गुन्यावाचेर पांगरून घालतना तिच्या म्हज्या मदीय ती वणत घालता हें साप्प विसरून गेल्ली. आतां हांवे नातें येपजप... छट्ट, तशें चुकलेंच म्हजें... दोतोर ह्या नात्यान तरी तिजी चवकशी करूंक जाय आसली. नातें तोडलें म्हूण तुष्टा थोडेंच... ल्हानाचें व्हड म्हाका तिणेंच तर केल्लें. फक्त शरीर वाडयलें तिणें, पूण म्हजें मन... तें केन्नाच सांबाळलें ना. बरेंच केलें हांवें

आज गेलेंना तें हांव. एकदा तरी वचून येवंक जाय आसलें चुकलेंच म्हजें".⁵ हे ह्या विधानातल्यान स्पश्ट जाता. हो संदर्भ मळब झेप ह्या पुस्तकांतल्यान घेतल्या.

मळब झेप हे कथेंत लेगीत आत्मकथात्मक शैलिचो वापर केलो पळोपवपाक मेळटा देखीक: "हांव आजवेर समजतालें हांवें मायेचो घोंटेर विणलोच ना, फक्त मळब वेंगयत रावलें... काल - पयर मेरेन म्हाकाय अशेंच दिसतालें, हांव सगळ्यांतल्यान मुक्त, म्हजी वाट वेगळी... पूण मिमाच्या पत्रान म्हाका अशें कित्याक जालें"⁶

मुगजळ ह्या कथा संग्रहांत 'पन्नाशी' ह्या कथेंत मुखेल पात्र जावन निवेदिका कथन करता. देखीक: "म्हजो पन्नासावो वाडदीस तांणी साजरो करचो अशी अपेक्षा हांवें घरचीच कित्याक? ... हांव हांगा रावन खंयचे खंय व्हांवत गेलें. अजून हांव न्हापपार्चें आसा"⁷ हे ह्या विधानातल्यान निवेदन स्पश्ट जाता.

तृतीय पुरुशी निवेदक हो घडणुकेच्या भायर रावून निवेदन करता आसतना आपूण ते घडणुकेचो एक साक्षीदार, गवाय जावन घोळटा. निवेदक ह्या सगल्या पात्रां कडेन तठस्थ रावून पळयत आसता. जाल्यार केन्ना पात्रां कडेन ताचे भावनीक संबंदूय आसूं येतात. पूण हें करतासताना तो घडणुकेच्या वा प्रसंगांच्या आदारान पात्रां कडेन संवेदनशील भावनेन वावरत आसता. घडणुकेंतली पात्रां, कुटुंब, समाज हांची सुख-दुख्खां ताचे भावनात्मक अनुभुतीचो एक भाग आसता आनी आपल्या अणभवविश्वाच्या बळग्याचेर कथेचो संवसार उबो करता. पात्रां कडेन आनी प्रसंगां कडेन वेगवेगळ्या दृश्टीकोनांतल्यान पळोवपी निवेदक आपले निवेदन खाशेले शैलीन आनी वेगवेगळ्या भासांतल्यान करता. हाकाच निवेदकाचो आवाज म्हणटात. निवेदकाची नदर आनी ताचो आवाज ह्या दोनूय गजालींतल्यान कथेच्या निवेदनाचें स्वरूप थारता.⁸ हो संदर्भ सुशांत नायक हांच्या कथामंथन ह्या पुस्तकाचो आदार घेतला.

माया खरंगटे तांच्या कथेनी तृतीय पुरुशी निवेदक चड प्रमाणात वापर केलो पळोवपाक मेळटा. ह्या निवेदन शैलिचो वापर करून लेखिका कथानक वेग वेगळ्या पात्रांच्या आदारांतल्यान कथन करून घेता. लेखिका कथेंत आपूण जावन खंयच उलयना. देखीक: "मागीर थॉमसाक भावांनी बापायच्या आस्पतींतलें सगळेच थोडें थोडें दिलें ताचें मातय वायट धरनास्तना थॉमस आयरिना बरोबर खुशालकायेन रावूं लागलो. मदीं दोन फावटीं तो बोटीचेर व्हियाज मारून आयलो. पूण थंयचें खाण - जेवण ताका पचलें ना. . . थॉमसाक दुसऱ्या हातासकल शिर्वीस करप केन्ना जमलें ना. ताणे जायते धंदे केले. धंदयान ताका पयसोय दिलो आनी जायते वेळार जमनीरय आपटिलो. पयसो जोडलो तेन्ना धा जाणांच्या गरजेक तो पावलो." ⁹ ह्या कथेंत लेखिकेन थॉमसाच्या माध्यमांतल्यान कथेचें कथानक फुडे व्हरता.

'मृगजळ' ह्या कथा संग्रहात 'मोनी बावली' हे कथेंत तृतीय पुरुषाची देख म्हणल्यार "जयप्रदा ताची व्हडली धूव. आठवी पास जातकच ताणें ताका थरांत बसयलें. आवय आज्ञेच्या हाताखाला तें घरांतलें रांदपा - वाडपाचें शिकप घेतालें. ह्या कथेंत लेखिका जयप्रदा ह्या पात्रा वरवी कथानक सांगता." ¹⁰ ह्या कथेंत जयप्रदा केरळांतल्या अडूर ल्हानश्या गांवातल्यान लग्न जावन गोंयांत पावतकीच. ताच्या मनाचेर जालो परिणाम लेखिकेन जयप्रदा ह्या पात्रा कडल्यान कथा कथन केल्या. 'कळीं कुपां रुपेरी देग' ह्या कथा संग्रहात 'काळें पाशाण' हे कथेंत असीम ह्या पात्राच्या माध्यमांतल्यान कथा फुडे व्हरता देखीक: "घरच्यांचो विरोध मोडून उमा आश्रमांतले एके पर्णकुट्येंत रावंक लागलें. थंय रावन दुर्येतीक ध्यान, जप, योगाचे कांय प्रकार करचे पडटाले. सुजा ल्हान आशिल्यान हें सगळें उमाक करचें पडटालें." ¹¹ ह्या कथेंत निवेदिका उमाच्या आधारान पुराय कथेचे वर्णन करता.

मया खरंगटे हांच्या कथा संग्रहांत संवादात्मक शैली वापर

कथेंत निवेदन करता आसतना वेग वेगळ्या शैलिचो वापर करता. शैलिच्या प्रकारा मदलो संवादात्मक शैली हो एक प्रकार आसा. ह्या शैलिचो वापर करून कथा गतिशील करपा खातीर, चरित्र स्पश्ट करपा खातीर संवादात्मक शैली म्हत्वाची भुमिका करता. कथेंत येवपी संवाद हे ल्हान-व्हड भाव विशयांचेर आदारिल्ले आसतात. देखून ते विंगड विंगड तरांनी येतात. संवादांतल्यान पात्रांची निर्मिती करप आसता. संवादांतल्यान पात्राचें व्यक्तित्व, तांचो सामाजीक वा संस्कृतीक दर्जा, तांची मनस्थिती संवादांतल्यान पळोवंक मेळटा. देखून संवादात्मक शैली कथेच्या प्रसंगाची निर्मिती करपाक म्हत्वाची थारता. मया खरंगटे हांच्या कथानी संवादात्मक शैलिचो वापर करून कथा फुडें व्हेली पळोवपाक मेळटा. मया खरंगटे हांच्या कथेंतल्यो कांय देखी म्हणल्यार.

‘मळब झेंप’ ह्या कथा संग्रहात ‘दुकांचो हुंवार’ ह्या कथेंत पुराय कथा संवादाच्या आधारेन सोपयला. देखीक:

“आरे चेड्या, उट रे... कितू उगोत जालो चोय.

अं... अं... आवो, मात न्दिदेतां.

तूं चांदरा येना तोरी? उकसार केदना उटों जायना तुज्यान.

उटोतां गे आवो. बेटी बोबाट मानाका.

तेशें न्हू रे इन्सू. पोयल्या मिसा गेल्यार बोरें मेवता.

तूं सोर फुडें तुगे पाटें घेयन. आंव येतां कोंबियो घेयन”.¹² हें संवाद दुकांचो हुंवार ह्या कथेंतल्यान घेतला. इन्सू आनी आवो हांच्या मदलो संवाद प्रभावीपणान दाखोवपा खातीर लेखकान हो संवाद वापरला. हो संदर्भ मळब झेंप ह्या पुस्तकांतल्यान घेतला.

हया कथेंत आवो आनी इन्सू हांचो संवाद पळोवपाक मेळटा. आवो इन्सूक बाजारांत वचपाक जाय म्हणून सगळी उटयताना हें वयलें संवाद आसा.

'भांगराचो देस' ह्या कथेंत संवाद हिन्दी भाशेंत जालो पळोवपाक मेळटा. देखीक:

अरे कासीम पुरा बकरा लिया? क्या है आज?

आज हमारे यहाँ ईद है।

कासीमभायन 'ईद' म्हळां म्हणटकच कितेंय पूण खाशेलें आसतलें आं. ते बगर आख्खो बोकडो तो व्हरपी न्हय.

लॉटरी बी लागल्या काय कितें रे... ? आमकां पार्टिक आपोवंक विसरशीत...

अवे बोलता की नहीं तू !

अरे बोलता हूँ, बोलता हूँ! आज माजी भांजी पावता"¹³ हो संवाद भांगराचो देस ह्या कथेंतल्यान घेतला. 'भांगराचो देस' ह्या कथेंत कसीमबाय मुनिरा दुबयसांवन गोंयात येतले ह्या उमेदीन बकरो घेवपाक घेल्या बाजारांतल्या लोकांकडेन उलयताना हें संवाद. ह्या संवादांतल्यान कासीम आनी बाजारांतल्या लोकांचे उलोवप दाखोवपा खातीर लेखकान हो संवाय वापरला. हो संदर्भ मळब झेंप ह्या पुस्तकांत मेळटा.

'भांगराचो देस' ह्या कथेंत कसीमबाय मुनिरा दुबयसांवन गोंयात येतले ह्या उमेदीन बकरो घेवपाक घेल्या बाजारांतल्या लोकांकडेन उलयताना हें संवाद.

'काळीं कुपां रुपेरी देग' ह्या कथा संग्रहात संवादाच्या रुपांत आयिल्यो कथेच्यो देखी 'भिकान' हे कथेंत संवादाच्या माध्यमातल्यान कथा फुडें वयता.

ग्रेनी SS, भिकान येयली.

ग्रेनी SS, ओ ग्रेनी, आयकों येना गे? कितले उले माल्ले.

मिलेन, पोयलीं शेमांय म्हूण, इंग्लेजीन उलो माल्यार जान कोरची ना म्हुळां हायें खोबोर ना.¹⁴ हो संवाद भिकान्न ह्या कथेंतल्यान घेतला. हो संवाद ग्रेनी आनी मिलेन हांच्या मदलो प्रसंग प्रभावीपणान दाखोवपा खातीर लेखिकेन हें संवाद वापरला. हो संदर्भ काळीं कुपां रुपेरी देग ह्या पुस्तकांतल्यान घेतला.

माया खरंगटे हांच्या कथा संग्रहांत पुर्व दिप्ती शैली (फ्लॅश बॅक)

कथा साहित्याच्या मळार फ्लॅश बॅक तंत्राचो वापर करून कथानक सागता. माया खरंगटे हांच्या कथानी फ्लॅश बॅक शैलेचो वापर केलो मेळटा. मळब झेंप ह्या कथा संग्रहांत 'काळजाचो गोंडो' ह्या कथेंत "आतां फुडाराच्या चिंतनाचो गुंगुल्लो ताचें मन पोखरतालो. उरफाटें धांवपी सैमा वांगडा ताचें मनय उरफाटे धावूंक लागलें."¹⁵ ह्या कथेंत विद्या लग्ना जावन घडिल्ली सगळ्यो घडणुको याद करता. हें वयलें वाक्य विद्या फाटल्यो यादी याद करताना हो प्रसंग घडिल्ली घडणून प्रभावीपणान दाखोवपा खातीर लेखिकेन फ्लॅश बॅक तंत्राचो वापर केला.

'मृगजळ' ह्या कथा संग्रहांत 'दुदावेली साय' ह्या कथेंत फ्लॅश बॅक तंत्र कथेच्या मध्यम बागांत वर्णन केला. देखक: "धुव बायलांचें दोतोर जाल्लें पळोवन दोगांकय मळब जिंकिल्ल्याची खोस जाली. ताचीं जायत साफूनचीं सगळीं रूपां तांच्या दोळ्यांमुखार घुवंक लागली".¹⁶ हें वाक्य दुदावेली साय ह्या कथेंतल्यान घेतला. पुर्वी जेन्ना जल्मता, तेन्ना ताच्या बापायक ते नाका आसता. म्हणून ताची मामा मामी ताका आपल्या म्हन्यांत रावपाक व्हरता आनी ताका ल्हानाचे व्हड करून दोतोर करता. तेन्ना मामा मामीक फटल्या गजाली याद येता.

'घोंटेर' ह्या कथा संग्रहात 'खरो सत्कार' ह्या कथेंत निशा लग्न जातकच घोवाल्या घरा आसतनाच्यो यादी ताच्या दोळ्या मुखार गुवपाक लागता. "फाल्यां काणकोणां वचप ह्या

विचारानच ताची तकली धुंवताली. बशिलेकडेन तें खूब फाटीं पावलें."१७ हें वाक्य खरो सत्कार ह्या कथेंतल्यान घेतला. दोतोर निशाक दोतोरकी करपा खातीर लोकांची सेवा करपा खातीर घेवाल्या घरच्याकडल्या विरोध येता. पूण निशा लोकांची सेवा करपा खातीर घोवाले घर सोडटा. पूण जेन्ना त्या गांवचे आनी ताच्या घरची ताचो सत्कार करपाचो थारायता. तेन्ना ते फाटल्या यादिनी पावता. तेन्ना हे वाक्य लेखिकेन फ्लॅश बॅक तंत्राचो वापर केला.

'सुटके वाट' ह्या कथेंत वर्तमान काळातल्यान भूतकाळा तंत्र वापरिले दिसता. "सात आठ वर्सा जायत आयलीं, उर्मिलचे सोयरिकेक लागून ताची आवय जीव अर्दो करूत घेताली."१८ हे वाक्य सुरके वाट ह्या कथेंतल्यान घेतला. उर्मिला ल्हान आशिल्यान ताच्या भावाचे लग्न पयली जाता. लग्न जावन भाव भयणिच्या लग्न करून दितलो म्हणून आवयक सांगता. पूण ताची बायल तांच्या भयणिचें लग्न करून दिना. उर्मिलाक तांच्या भाचरांक पळोवपाक खरता. उर्मिलाक आयिल्यो सोयरिक्यो मोडटा. जेन्ना ताची आवय जाणटी जाता तेन्ना तिका उर्मिलाचो उसको जाता. तेन्ना ती फाटल्या यादिनी पावता. तेन्ना लेखिकेन हें वयर दिले वाक्य वापरला.

'कांट्याळे हार' ह्या कथेंत रमाबाय एक समाज सेविका आसता. पूण ती समाजसेविका जावपा फाटले कारण फ्लॅश बॅक तंत्र आपणावन सांगला. "फाटल्यो गजाली मात सगळ्यो सगळ्यो याद जानात. तटस्थ रावन फाटल्या यार्दीचो आलबम पळोवपाक ताका वेगळेंच सुख मेळटा."१९ हे वाक्य कांट्याळे हार ह्या कथेंतल्यान घेतला. हें वाक्य रामाबाय ही समाजसेविका आसता. ती समाजसेविका जावपाचे फाटले कारण म्हणल्यार ताची चली सुजू आसता. रमाबाय आनी तिचो घोव दोगाय चलयेक घरा एकटेच वावराडी कडेन दवरून कामाक वायताली. चली आवय कामाक वयतान खूब रडले कारण ताका आवय वांगडा रावपा जाय आसता एक दिस ताका जोर येता आवय बापूय आपल्याक एकटेच

घरा दवरून कमाक वयता हें येवजून जोरांत तें मरता. उपरांत रामबाय समाज सेविका जाता. पूण जेन्ना तिका लोकाकडल्यान ताचो सत्कार जाता तेन्ना तिका आपल्या चलयेची येद येता. लेखिकेन हो प्रसंग फ्लॅश बॅक तंत्रान प्रभावीपणान दाखोवपा खातीर वापरला.

माया खरंगटे हांच्या कथा संग्रहांत पत्र रुपी वा डायरी शैलीचो वापर

पत्रांत वा डायरींत व्यक्तीगत गुपितां आसतात. ह्यो सगळ्यो गजाली तो डायरेचेर नोंद करता. सामाजीक बंदनांक लागून कांय मनाच्यो गजाली सहजपणान व्यक्त करपाक जायनात. तेन्ना पत्र वा डायरी हें शैलेचो वापर बरोवपी करता. जाका लागून तो कांय मनाच्यो गजाली सहजपणान समजावंक वा मनशा मुखार व्यक्त करपाक शकता.

'काळीं कुपां रुपेरी देग' ह्या कथा संग्रहांत 'पापा, तूं म्हाका जाय' हे कथेंत एक चली भुरगें व्हडट्या पिरायेचेर ताच्या मानचेर आनी शहरिराचेर बदल जाल्यान. तें सहज पणान घरच्या मुखार आपली भावना व्यक्त करपाक पावना. ह्या कथेंत ताच्या मनातलें डायरी हे शैलेचो वापर केला दिसून येता. देखीक: "... खूब राग येता रे पापा तुजो... दुसरेक काय तिसरेक याद जायना, हांव दुसरें आयलें म्हूण तुवें म्हाका खूब मारिल्लें. हांवें तेन्ना एकच म्हणिल्लें 'एकाच मार्कान तें मुखार आयलां जाल्यार म्हाका कित्याक मारता?' हांव सुबेज उलयलें, तुका जाप सांगली म्हूण तुवें म्हाका आनीकय मार घालो."²⁰ हे वाक्य पापा, तूं म्हाका जाय हया कथेंतल्यान घेतला. ह्या कथेंत चली भुरगे आपल्या मनाचें विचार सहजपणान आवय - बापायक सांगूक सोदिना. तेन्ना लेखिका डायरी ह्या तंत्राचो वापर करून त्या चलयेच्या मनाचे विचार प्रभावीपणान दाखोवन दिता.

'ओली फांतोड' ह्या कथा संग्रहांत 'मनाचे कड' हे कथेंत एक आवय आपल्या लग्न जाल्या धुवेक पत्र बरयता. त्या पत्राची जाप दिपपाक चली आवयक परत पत्र बरयता तें ह्या कथेंत पळोवपाक घावता. देखीक:

पियू,

"हय पियूच म्हणटां, तूं अजून म्हजें पियूच आसा.

पियू, आज सतरा वर्सांनी तुका चीट बरयतां कारण... कारण

आज तूं हें पत्र पिनून उडोवचेंना ताची म्हाका खात्री आसा... ..

तुजी ? मां"

" मां, म्हजे मोगाचे मां,

तुजो उमाळो म्हज्या काळजांत अडखळळा. तुज्या मनाचे कड म्हज्या मनाक तोपल्यात...

आज न्हय 'फाटलीं तेरा - चोवदा वर्सां जाली... ..

तुजें आनी फक्त तुजेंच पियू"²¹ हो संदर्भ मनाचे कड ह्या कथेंतल्यान घेतला. पत्ररूपी तंत्राचो वापर करून, ह्या कथेंत एक आवय आपल्या मनाचे लग्न जाल्या चलयेक सांगता. कथेंत लेखिकेन कथा प्रभावी जावची म्हणून पत्ररूपी दाखोवन कथा बरयल्या.

माया खरंगटे हांच्या कथा संग्रहानी अश्या डायरी, पत्ररूपी तंत्राचा वापर केल्यान. एक वेळ्या शैलिचेर अभ्यास करपाक घावलो. सगळ्यो कथा एकाच शैलीन ना सांगना, वर्णनात्मक, संवादात्मक, पत्ररूपी, डायरी तशेच फ्लॅश बॅक पुर्व दिप्ती शैलिंचो वापर केल्यान कथा वाचताना ताचो प्रभाव बऱ्या तरेन पळोवपाक मेळटा. कथानक तशेच पात्रांचे वर्णन प्रभाविपणान पळोवपाक मेळटा. वेग वेगळ्या शैलिंचो वापर जाल्यांन वेग वेगळ्या आयामानी कथेचेर अभ्यास करपाक आदार जालो.

6.2 कथांतली वातावरण निर्मिती

कथेंत वातावरण निर्मिती फकत कथेची फाटभूय वा आदारभूय म्हूण केल्ली नासता. थरावीक स्थळकाळाचें वर्णन वास्तवपूर्ण आनी आसा तशें करपाचें आशिल्ल्यान

वातावरणाची गरज आसता अशें न्हय. जाल्यार तातूंत लेखकाची वेगळी कलात्मक नदर आसता आनी वेगवेगळे कथाहेतू साध्य करपा खातीर हीं वर्णनां केल्ली आसतात. लेखकाचे कल्पनाशक्तीतल्यान हीं वर्णनां कथेच्या कथानकाक एक जिवंत फाटभूय मेळोवन दितात. कथेंत एकाद्री घडणूक ही कसल्यातरी आदारा बगर घडना. जी जंय घडटा थंय एक कल्पीत संवसार तयार करचो पडटा. त्या फाटभुयेचेर एकाद्री घडणूक घडपाची जी सुवात, जो काळ-वेळ आनी जें सरभोंवतणचें दृश्य उबें जाल्लें आसता तें म्हणल्यार वातावरण निर्मिती अशें म्हणपा येता.

'घोंटेर' ह्या कथा संग्रहांत 'पिशांतूर' ह्या कथेंत सैम आनी मनशाचे वर्णन केला. "धुंवरेचें गच्च पांगरूण घेवन तें पोरसूं न्हिदिल्लें पांगरूणा पोंदच्यान उगरमेळ्यो कळ्यो निकत्योच दोळे किलकिलावंक लागिल्ल्यो. हांतरुणाची ऊब सोडून पिंकी पोरसांत आयलें हांतरुणार आसतनाच फुलांचो साद ताच्या काळजांत रिगिल्लो. गितांच्या सुरानच तें झाडां सांसपूंक लागलें"²² ह्या कथेंत पिंकी ह्या पात्राच्या मनाचेर पालो परिणाम. व्हडट्या पिरायेचेर मोगची सपना रंगोवपी पिंकीचे वर्णन करताना लेखिकेन सैमाचो आधार गेतला. सैमान सकाळीं फांतोडेर शियांच्या दिसानी सगळ्या कडेन धुंवरे पातळटा आनी सगळो सैन धवी चादर घेवन न्हिदला कशीं दिसता. त्याच तरेन पिंकीं न्हिदला कशे दिसता अशें लेखिका वातावरण तयार करता. पोरसांचे वातावरण निर्मिण केला. सगळीं फुडें पोरसांत वतकीच फुलांचो गंमगमीत वास सगळ्या कडेन पातळटा. तशेच सकाळी फांतोडेर फुलांचे कळे अर्दे फुलिले पळोवपाक मेळटा. थंडेच्या दिसानी सगळ्या कडेन धवे धुके पातळिले आसता त्या तरेचे सैमीक वर्णन कथेंत केला.

'मळब झेंप' ह्या कथा संग्रहांत 'दुकांचो हुंवार' हे कथेंत लेखिकेन निर्माण केले वातावरण. "पावसाची चित्रां पळोवनच काल आवोन पिक्या वांगडा तन्न्यो पोपायो काडून घेतिल्ल्यो. दुसऱ्या आयताराक चांदरा वचूं मेळत म्हणपाची खात्री नासली. आजच इल्लो इल्लो

गरजेचो वेपार हाडून दवरूं जाय आसलो. पावसाचे दीस म्हळ्यार असोळेकारांचेर आकांत येतालो. न्हंयेक हुंवार येतकच चांदरा वचूंक मेळनासले. गरजेच्या वस्तूंचो पुरुमेंत करून दवरचो पडटालो.²³ हो संदर्भ दुकांचो हुंवार ह्या कथेंतल्यान घेतला. ह्या कथेंत असोळाडेकारांचेर पावसाच्या दिसानी योवपी त्रास. पावसा पयली गोंयात पुरुमेंताची तयारी करची पडटा. सगळ्या कडेन पावस पडिल्यान एका गांवच्यान दुसऱ्या गांवांत वचप सामके कटीण जातालें. पयली गोंयात पूल नासले. न्हंयो पार करून वचें पडटाले. आनी पावसाक लागून न्हंयेक हुंवार येतालो. म्हणून गोंयात गरजेच्या वस्तूंचो पुरुमेंत करून दवरपाची परंपरा आसा. त्याच तरेन ह्या कथेंत लेखिकेन पावसाचो प्रतिकात्मक वापर करून मनशांचो पावसाकडेन आशिल्ले नातें सैमीक वातावरण निर्माण केला तें पळोवपाक मेळटा.

'मृगजळ' ह्या कथा संग्रहांत 'मोनी बावली' हे कथेंत लेखिकेन दोन तरेचे वातावरण निर्माण केले मळोवपाक घावता. देखीक: अडूर गांव हो निकतोच कूस परतुपी एक गांव आसलो. थंय अजून मेरेन वडा झाडा मुळांत आयताराचो बाजार भरतालो. हेर गरजेच्यो वस्तू दोतोर, वखत विर्सद जाय जाल्यार परनटिटा ह्या तालुक्याच्या गांवांत वचचें पडटालें. अडूर गांवांत एकच मल्याळम शाशेची शाळा आसली. तातूंत आठवी मेरेन शिक्षण मेळटालें. मुखावेलें शिक्षण घेवंक परनटिटा गांवांत वचचें पडटालें. थंय इंग्लीश शाळाय आशिल्ल्यो. मोठ्या मोठ्यालीं भुरगीं तातुक्याच्या गांवांत वचून इंग्लीश शाळांत शिकतालीं". "बिल्डीगेंत रावपी चडशे जाण शिर्विस करपी, दिसभर भायर रावपी. कोणाच्या घरांत चेडवां नातर एकाद्री जाण्टी बायल"²⁴ ह्या कथेंत दोन केरळांतल्या अडूर गांवांतले आनी गोंयच्या मडगांव शहराचे वातावरण पळोवपाक घावता. जायप्रदा हे गांवांत ल्हानाचे व्हड जालें गोंयच्या मडगांव शहरांत पावतकीच ताच्या मनाचो जालो घुस्मरमार कथेंत दिसून येता. कथेच्या माध्यमांतल्यान गांवांतले जगपाचे जीवन, गांवांतले वातावरण तशेच समाजाच्यो चली – रिती, राहणिमाण बऱ्या तरेन दिसून येता. जाल्यार गांवा परस शहरी जीवन कश्या

तेरेन वेगळे आसता तें दिसता. शहरांत दर एकलो आप आपल्या जगांत व्यस्त आसता. तांकां तांच्या सर भोवतणच्या समाजांत कितें घडटा ताची परवा नासता. ह्या तरेचे वर्णन ह्या कथेंत पळोवपाक मेळटा.

‘कळीं कुपां रुपेरी देग’ ह्या कथा संग्रहांत ‘दुदाई’ हे कथेंत पावसाचें वातावरण निर्माण केले पळोवपाक मेळटा. “आयज सकाळच्यान पावसान उसरपत घेतिल्ली. गाड पाचवीं झाडां भांगराळ्या वतान लकलकतालीं. ही खोस परगटावपाक खांद्या - खांद्या वयल्यान वजबजीं चिंवचिंवत उडटालीं. पावसाचें उदक फाफडून हांसपी फुलांर पाके, जीव उठ - बस करताले कावळेय आपलीं पाखां किसयत एकामेकांक सादयताले.”²⁵ पावस सुरू जांतकच बदलतें वातावरण आनी सैमात जालो बदल. पावस आयिल्यान झाडां कशी निवळा दिसता, सवणीं उदक पिवन सैमात उडूंक लागता जाल्यार सगळी जिवावळ पावस आयिल्यान घतरिचेर दिसता. ह्या कथेंत पावसाचे प्रतीक वापरून लेखिकेन कथेच्या सुरवातेक सैमीक वर्णन करपाचो यत्न केला.

6.3 कथांनी आयिल्ली म्हणी आनी वाक्प्रचार

1. जीव अर्दो करून घेवप²⁶ - रात दिस काम करप.
2. जिवेर मात साकर दवरप²⁷ - लोकांक दाखोवपाक वयले वयर बरें उलोवप
3. कानभेरेपणां करप²⁸ - आयकोन आयकले ना करप. हो वाक्प्रचार मृगजळ ह्या कथेंतल्यान घेतला.
4. गुड्डो सुटिल्लेवरी उलोवप²⁹ - आपूण कितें उलयता हाचें भान दवर नासतना उलोवप. हो वाक्प्रचार मृगजळ ह्या कथेंतल्यान घेतला. शंकर काम करून घरा येतालो तेन्ना जयप्रदा गुड्डो सुरिलेवरी उलयत रावतालें. कारण दिस भर तें घरांत

एकटेच मोनी बावली कशें आसतालें. ताका लागून लेखकान हो वाक्यप्रचार वापरला.

5. खाणाखुणो करप³⁰ - भाशेची अडचण आशिल्यान खुणान सांगप. हो वाक्यप्रचार मोनी बावली ह्या कथेंतल्यान घेतला. जयप्रदाक गोंयांत कोंकणी भास उलोवपाक कळनासले म्हणून तें लोकांकडेन खाणाखुणो करून उलयतालें. तें खातीर लेखिकेन हो वाक्यप्रचार वापरला.
6. मोगान न्हाणवप³¹ - जिवा प्रेम मोग करप. हो वाक्यप्रचार काळ्या पिड्डुकांचें ओजें ह्या कथेंतल्यान घेतला. शुभलक्ष्मीचे लग्न सुजयाकडेन जातकूच, लग्नाचें एक वर्स सुजयन शुभलक्ष्मीक भायर फिरोवपाक व्हरप. ह्या प्रसंगा वेगार लेखिकेन हो वाक्यप्रचार वापरला.
7. कलियुगांत हातार फळ³² - आयच्या ह्या दुश्य काळांत मनशाकडल्यान बरे पण घेवप. हो वाक्यप्रचार काळ्या पिड्डुकांचें ओजें ह्या कथेंतल्यान घेतला.
8. फुलांत दवरप³³ - आपले काम जावपाक जाय म्हणून बरें करप.
9. न्हाण योवप³⁴ - चलयांक वयार येतकच मासीकपाळी जावपाक सुरू जावप. हो वाक्यप्रचार जोगम्मा ह्या कथेंतल्यान घेतला. जेन्ना शारदाम्माक बरा वर्सा पुराय जाता तेन्ना तिका मासीक पाळी जावपाक सुरू जाता. हो वाक्यप्रचार लेखिकेन तो प्रसंग सांगपा खातीर वापरला.
10. खेपत रावप³⁵ - कितलें कश्ट केल्यार लेगीत वायर वायट उतरां दिवप. हो वाक्यप्रचार जोगम्मा ह्या कथेंतल्यान घेतला.
11. नाका शेवट जावप³⁶ पुरो जावप. हो वाक्यप्रचार पिसाय ह्या कथेंतल्यान घेतला.
12. दीस गेले³⁷ - गुरवार म्हणून कळप.
13. फोल्गां करप³⁸ - मजा करप. हो वाक्यप्रचार पन्नाशी ह्या कथेंतल्यान घेतला.

14. घस्टो काडप ³⁹ - सगळें घरचे काम एकट्यानूच करप.
15. काना मनार घेवप ना ⁴⁰ - कितें म्हणटा तें आयकले ना करप.
16. जुरामेत घालप ⁴¹ - सोपूत घेवप.
17. पेड्डेर जालो ⁴² - मरप.
18. नसाय जावप ⁴³ - दुसऱ्याचे कितें बरें जाता तें पळोवपाक जायना.
19. सगळ्यांचो आवरो उडलो ⁴⁴ - इन्सू दोळ्यां सामकार व्हांवन गेल्ल्यान इन्सूक पळोवन सगळ्यांचो आवरो उडलो.
20. मोडणें मारून योवप ⁴⁵ - आंगात जोर योवन आंग फटफटप.
21. भायर पुनव फांकारप ⁴⁶ - स्वताच्या घरांत घरिबी आसून समाजाक आपूण पयश्याकार कसो दाखोवप.
22. धीर दिवप ⁴⁷ - आधार दिवप.
23. कान फांकारप ⁴⁸ - आयकून आयकले ना करप.
24. कोल्ल चाळवप ⁴⁹ - पिश्या बशेन वागप.
25. जमीन मळब एक करप ⁵⁰ - दिस रात कश्ट करून काम करप वा खूब कश्ट करप.
26. कामात घुस्पून वचप ⁵¹ - वेळाचो भान दवर नासतना मन लावन काम करीत रावप
27. समा दिसप ना ⁵² - माफी दिवप ना वा माफ करप ना.
28. न्हिदेचें फाल घेवप ⁵³ - न्दिदपाचे धोंग करप.
29. घर भरून ओतप ⁵⁴ - "घराण्याक वंशाचो दिवो लागलो म्हूण भाटकारागेर खोशेन घर भरून ओतलें".
30. आंगाक उजो पेटिल्ले वरी दिसप ⁵⁵ - "बाबन फाटी वयल्यान हात भोंवडायतनाच उमाक आपल्या आंगाक उजो पेटिल्ले वरीं दिसलें त्या स्पर्शांतलो विखार ताका जाणवलो"

31. भगल्यो करप⁵⁶ - "तूं नकळ सादे उपास तपास करतल्यांचोय आमी भरल्यो करतालीं". फकाणां करप.
32. माल पडप⁵⁷ - "आमकां हो फ्लॅटच माल पडटा खंख."
33. बुडटल्यान मेळटा ते काड्येचो आदार घेवप⁵⁸ - 'उपकार' ह्या कथेंत शिलाबायचो घोव मरतकूच ताचो देर सगळ्या शेता - भाराचेर आपलो अदिकार मानता. शिला आनी भुरगीं उगडीं पडटलीं म्हणून कलॅक्टराचो आधार घेवपाक वयतना हे वाक्य म्हणला.
34. तोपी घालप⁵⁹ - 'रुपडें' हे कथेंत महेश आपल्या झटपट श्रीमंती जाय म्हणून नाका आशिल्या धंद्या फाटल्यान लागता. थंय ताका तोपी घालता.
35. कानार केंस ओडून बसप. 'म्हजो बाबू तो' हें कथेंत सुवर्णा उदयाचो फायदो घेताले म्हणून बॅकेंत काम करपी, सुवर्णा आयकता अशें म्हणटाले, "कामा पुरतो मामा पायच आसता रे, काम सरूं वैज मरूं" पूण सुवर्णा कानार केंस ओडून बसतालें. की आपणे कांयच आयकोग ना अशे वागताले.⁶⁰

माया खरंगटे हांच्या कथा संग्रहात आयिल्ल्यो म्हणी

1. सोयरी - धायरीं म्हणटाय तीं शितां खातीर जमपी भुतां. - आपली सोयरी आसता ती फक्त घरांत कितें सणा परंब वडदिस आसल्यार येता. पूण जेन्ना अडी अडचणी आसता तेन्ना कोण येन्ना .
2. हाडली पड, खाली पड - गरीब कुटुंबांत जेन्ना काम करपी एकटोच आसता, आनी खावपी मनशा चड आसता तेन्ना घरांत कितें हाडिलें तेनाच सोपता.
3. शेणिल्याचें मन धा कडेन - जेन्ना कोणाचें मोलादीक वस्त शेणटा तेन्ना ती वस्त सगळ्या कडेन सोदप जाता.

4. हांतरूण पळोवन पांन पातलावप - आपल्या कडेन आसा तातूंत समाधान रावपाक जाय. दुसऱ्याकडेन आपल्या परस चड आसा म्हणून, ताची बाराबरी करपाक वचपाक फावना. आपल्या कडेन जें आसा तातूंत सुखखी रावपाक जाय.
5. लखाचे बारा हजार करून बसप - जेन्ना मनीस आपल्या कडेन कितें आसा तातूंत समाधान आसना. ताका चड पयशें कश्या तरेन जमोवपाचें आसता. तेन्ना तो वायट मारगार वचून पयशें कमोवपाक वयता तेन्ना तो आशिल्ले नाशिल्ले पयशें वगडायता.
6. खरें न्हिदिल्ल्याक उठोवप सोंपें, न्हिदेचें फाल घेतलां हाका कशें उठवप?
7. कामा पुरतो मामा - आपले काम जायसर त्या मनशाचे बरेपण घेवप.
8. काम सरूं वैज मरूं - आमले काम जाय सर त्या मनशाक लागी घेवप. काम जाल्या उपरांत त्या मनशा कडेन संबंद तोडप. ⁶¹

संदर्भ

1. नायक, सुशांत .कथामंथन, सानवी प्रकाशन, फोंडे गोंय, 2018, पा. 60
2. खरंगटे, माया. काळी कुपां रुपेरी देग, मोहित प्रकाशन, नावेली गोंय, 2012, पा. 85.
3. खरंगटे, माया. काळी कुपां रुपेरी देग, मोहित प्रकाशन, नावेली गोंय, 2012, पा. 86.
4. नायक, सुशांत .कथामंथन, सानवी प्रकाशन, फोंडे गोंय, 2018, पा. 61.
5. खरंगटे, माया .मळब झेंप, बिम्ब प्रकाशन, पर्वरी गोंय, 2006, पा. 57.
6. खरंगटे, माया .मळब झेंप, बिम्ब प्रकाशन, पर्वरी गोंय, 2006, पा. 125.
7. खरंगटे, माया .मळब झेंप, बिम्ब प्रकाशन, पर्वरी गोंय, 2006, पा. 59.
8. खरंगटे, माया .मृगजळ, राजाई प्रकाशन, केपें गोंय, 2009, पा. 6.
9. नायक, सुशांत .कथामंथन, सानवी प्रकाशन, फोंडे गोंय, 2018, पा. 8.

10. खरंगटे, माया. ओली फातोड, मडगांव गोंय. मोहित प्रकाशन, 2019. पा.8.
11. खरंगटे, माया .मृगजळ, राजाई प्रकाशन, केपें गोंय, 2009, पा.1.
12. खरंगटे, माया. काळी कुपां रुपेरी देग, मोहित प्रकाशन, नावेली गोंय, 2012, पा. 19.
13. खरंगटे, माया .मळब झेंप, बिम्ब प्रकाशन, पर्वरी गोंय, 2006, पा. 1 .
14. खरंगटे, माया .मळब झेंप, बिम्ब प्रकाशन, पर्वरी गोंय, 2006, पा.24 .
15. खरंगटे, माया .मळब झेंप, बिम्ब प्रकाशन, पर्वरी गोंय, 2006, पा.11 .
16. खरंगटे, माया .मृगजळ, राजाई प्रकाशन, केपें गोंय, 2009, पा.77 .
17. खरंगटे, माया .घोंटेर, श्री हरि प्रकाशन, नावेली गोंय, 2000, पा.13 .
18. खरंगटे, माया .घोंटेर, श्री हरि प्रकाशन, नावेली गोंय, 2000, पा. 61 .
19. खरंगटे, माया .घोंटेर, श्री हरि प्रकाशन, नावेली गोंय, 2000, पा.67 .
20. खरंगटे, माया. काळी कुपां रुपेरी देग, मोहित प्रकाशन, नावेली गोंय, 2012, पा.136.
21. खरंगटे, माया. ओली फातोड, मडगांव गोंय.मोहित प्रकाशन, 2019, पा.153-160 .
22. खरंगटे, माया .घोंटेर, श्री हरि प्रकाशन, नावेली गोंय, 2000, पा. 91 .
23. खरंगटे, माया .मळब झेंप, बिम्ब प्रकाशन, पर्वरी गोंय, 2006, पा. 20 .
24. खरंगटे, माया .मृगजळ, राजाई प्रकाशन, केपें गोंय, 2009, पा.1 - 3.
25. खरंगटे, माया. काळी कुपां रुपेरी देग, मोहित प्रकाशन, नावेली गोंय, 2012, पा. 5.
26. खरंगटे, माया .घोंटेर, श्री हरि प्रकाशन, नावेली गोंय, 2000, पा. 61.
27. खरंगटे, माया .घोंटेर, श्री हरि प्रकाशन, नावेली गोंय, 2000, पा.62.
28. खरंगटे, माया .घोंटेर, श्री हरि प्रकाशन, नावेली गोंय, 2000, पा.64.
29. खरंगटे, माया .घोंटेर, श्री हरि प्रकाशन, नावेली गोंय, 2000, पा.3.
30. खरंगटे, माया .मृगजळ, राजाई प्रकाशन, केपें गोंय, 2009, पा.3.
31. खरंगटे, माया .मृगजळ, राजाई प्रकाशन, केपें गोंय, 2009, पा.3.

32. खरंगटे, माया .मृगजळ, राजाई प्रकाशन, केपें गोंय, 2009, पा.10.
33. खरंगटे, माया .मृगजळ, राजाई प्रकाशन, केपें गोंय, 2009, पा.11.
34. खरंगटे, माया .मृगजळ, राजाई प्रकाशन, केपें गोंय, 2009, पा.11.
35. खरंगटे, माया. मृगजळ, केपें गोंय: राजाई प्रकाशन, 2009, पा.20.
36. खरंगटे, माया. मृगजळ, केपें गोंय: राजाई प्रकाशन, 2009, पा.23
37. खरंगटे, माया. मृगजळ, केपें गोंय: राजाई प्रकाशन, 2009, पा.27.
38. खरंगटे, माया. मृगजळ, केपें गोंय: राजाई प्रकाशन, 2009, पा.28.
39. खरंगटे, माया. मृगजळ, केपें गोंय: राजाई प्रकाशन, 2009, पा.56.
40. खरंगटे, माया. मृगजळ, केपें गोंय: राजाई प्रकाशन, 2009, पा.58.
41. खरंगटे, माया. मृगजळ, केपें गोंय: राजाई प्रकाशन, 2009, पा.110.
42. खरंगटे, माया. मृगजळ, केपें गोंय: राजाई प्रकाशन, 2009, पा.117.
43. खरंगटे, माया. मृगजळ, केपें गोंय: राजाई प्रकाशन, 2009, पा.119.
44. खरंगटे, माया. मृगजळ, केपें गोंय: राजाई प्रकाशन, 2009,120.
45. खरंगटे, माया .मळब झेंप, बिम्ब प्रकाशन, पर्वरी गोंय, 2006, पा. 26
46. खरंगटे, माया .मळब झेंप, बिम्ब प्रकाशन, पर्वरी गोंय, 2006, पा.39.
47. खरंगटे, माया .मळब झेंप, बिम्ब प्रकाशन, पर्वरी गोंय, 2006, पा.47.
48. खरंगटे, माया .मळब झेंप, बिम्ब प्रकाशन, पर्वरी गोंय, 2006, पा.47.
49. खरंगटे, माया .मळब झेंप, बिम्ब प्रकाशन, पर्वरी गोंय, 2006, पा.60.
50. खरंगटे, माया .मळब झेंप, बिम्ब प्रकाशन, पर्वरी गोंय, 2006, पा.71.
51. खरंगटे, माया .मळब झेंप, बिम्ब प्रकाशन, पर्वरी गोंय, 2006, पा.96.
52. खरंगटे, माया .मळब झेंप, बिम्ब प्रकाशन, पर्वरी गोंय, 2006, पा.98.
53. खरंगटे, माया .मळब झेंप, बिम्ब प्रकाशन, पर्वरी गोंय, 2006, पा.101.

54. खरंगटे, माया .मळब झेंप, बिम्ब प्रकाशन, पर्वरी गोंय, 2006, पा.102.
55. खरंगटे, माया. काळी कुपां रुपेरी देग, मोहित प्रकाशन, नावेली गोंय, 2012, पा. 7.
56. खरंगटे, माया. काळी कुपां रुपेरी देग, मोहित प्रकाशन, नावेली गोंय, 2012, पा.74.
57. खरंगटे, माया. काळी कुपां रुपेरी देग, मोहित प्रकाशन, नावेली गोंय, 2012, पा.77.
58. खरंगटे, माया. काळी कुपां रुपेरी देग, मोहित प्रकाशन, नावेली गोंय, 2012, पा.80.
59. खरंगटे, माया. काळी कुपां रुपेरी देग, मोहित प्रकाशन, नावेली गोंय, 2012, पा.85.
60. खरंगटे, माया. काळी कुपां रुपेरी देग, मोहित प्रकाशन, नावेली गोंय, 2012, पा.128.
61. खरंगटे, माया .ओली फातोड, मोहित प्रकाशन, मडगांव गोंय, 2019, पा. 27.

प्रकरण 7: निष्कर्ष

कोंकणी कथा साहित्याच्या मळार लेखिका माया खरंगटे हांच्यानी मातशीं उसरंच पावली पातिली पळोवपाक मेळटा. माया खरंगटे हांच्या पांच कथा संग्रह स्वतंत्रपणान उजवाडाक आयिल्ले पळोवपाक मेळटा. 'घोंटेर', 'मळब झोंप', 'काळीं कुपां रूपेरी देग' आनी 'ओली फांतोड' ह्या कथा संग्रहाचो समजशास्त्रीय नदरेंतल्यान अभ्यास करपाची म्हाका संद मेळी. साहित्याच्या हेर साहित्या भायर कथा हो साहित्य प्रकाराचेर अभ्यास करताना, कथा ही ल्हान स्वरूपाची आसली तरी, कथानक रचना आसतना, कथेचे प्रकार, कथेचे घटक हांच्या माध्यमांतल्या कथेची रचणूक केली जाता. कथा हो साहित्य प्रकार अभ्यासपाक घेताना फक्त कथा वाचून ताचेर बरें वायर बरयना. जाल्यार समाज हो नदरे मुखार दवरून, समाजशास्त्रीय म्हणटाना समाजाच्या वेग वेगळ्या घटकांचेर अभ्यास करचो पडटा. समाजशास्त्राची संकल्पना, स्वरूप, व्याख्या आनी घटक नदरें मुखार दवरून अभ्यास करप, आशय विशयाक दवरून कथेंत आयिल्या पात्रांचो, घडणुकेचो, थळ काळ, वातावरण निर्मिती तशेच भाशा शैलीचेर करप तितलेच म्हत्वाचें आसता. हांच्यात आदाराचेर म्हजो अभ्यास जालो आसा.

माया खरंगटे हांच्या कथा संग्रहाचो अभ्यास करताना, सुरेक लेखिकेची वळख करताना, जल्म आनी गांव, जाल्यार तांचा सादित्यीक वावर, तांची आयज पिरान प्रकाशीत साहित्यीक वावराचेर सोद वावर केलो. तशेच माया खरंगटे हांका लाबिले पुरस्कार हांचेर सोद वावर केलो. माया खरंगटे हांच्या कथांचेर अभ्यास करच्या पयली कथेंचो सिद्धांतीक अभ्यास करून, कथेची वेग वेगळ्या जाणकारानी कथेचेर मांडिल्ली व्याख्या मांडून, कथेची संकल्पना स्पश्ट केल्या. तशेच कथेचे प्रकार, कथेचे घटक, आनी स्वरूप हांचेर अभ्यास करून कथा म्हणल्यार कितें हें समजपाचो यत्न केला. कथांचेर समाजीक नदरेंतल्यान अभ्यास करपा खातीर समाजशास्त्री पद्धतिचो सिद्धांतीक अभ्यास केला.

जातूत समाजशास्त्राची संकल्पना मंडून, समाजशास्त्राची व्याख्या वेग वेगळ्या जाणकारानी कश्या तरेन मांडल्या ताचेर अभ्यास केला. तशेच समाजाक दरून समाजशास्त्राचें स्वरूप सांगून कांय समाजशास्त्रीचे प्रकार जें म्हाका कथेचेर अभ्यास कसताना लागल्या ताचेर अभ्यास केला.

साहित्याच्या मळार अस्तुरेचे उमाळे कोंकणी साहित्या पडबिंब जालें पळोवपाक घावता. माया खरंगटे हांच्या घोंटेर ह्या कथा संग्रहान चडांत चड कथा बायलांच्या बऱ्या वायट अणभवाचेर आसा. घोंटेराचो जसो आकार ल्हान आसता त्याच तरेन समाज लेगीत बायलांक तांच्या ल्हानश्या सवसारांत घुधून दवरता. जेन्ना एकादे सवण घोंटेरातल्यान भायर सरपाचो यत्न करता. तेन्ना दुसरी सवणी योवन ताका चोचता ताका उडपाक दिना. ताच्य तरेन एकादी अस्तुरी त्या ल्हानश्या सवसारातल्यान भायर सरता. तेन्ना समाजाच्यो चली रिती, देवधर्म, रुडी परंपरा ह्यो सगळ्यो तिका आडायता. पूण माया खरंगटे हांच्या कथानी आयिल्यो बायल्यो खंयच हार मानिना. कितल्यो आडमेळी आयिल्यो पळोवपाक मेळटा पूण ती खंयच संघर्शाची पवला हुपताना दिसून येता. तिच्या कथानी दर एके अस्तुरेक संघर्श हो करचोच पडटा. तो मागीर मानसीक वा शरेरीक जाव. सगळ्यात बरी गजाल म्हणल्यार खंयच्यात कथेनी स्त्रीपात्र जाव पुरुषपात्र समाजाक वा जिणेत आयिल्ल्या संघर्शाक लागून आपलो जीव सोपयना जीव दिना.

आशय विशय हाच्या नदरेंतल्यान पळयले जाल्यार गोंयच्या हिन्दू क्रिस्ताव आनी मुसलीम समाजाचे पडबिंब माया खरंगटे हांच्या कथा साहित्यात जाला. जाल्यार गोंयच्या चांदरा असोळडे सारकिल्या गांवचे दर्शन, दुकांचो हुंवार, खुरसाक वात पेटयली ना ह्या कथेंत गोंयचो वाटारां विशी अभ्यास करपाक घावता. लेखिकेन गोंयच्या गांवांचे काल्पनीक रूपांत तिच्या काळा वयले सैमाचे वर्णन, गांवच्या घरांचे वर्णन करताना गोंयची खरो दायज आसा ताची जाणीव करता. गोंयच्या भाटकार मूणकाराले विशय बऱ्या तरेन हाताळ्या

कथेंत जाय थंयच त्या विशयाचेर वर्णन केला. भारकार मूणकाराच्या संदर्भा वर्णन करताना पयलिच्या काळाची म्हायती घावता. समाजात जालो बदल. काळा प्रमाणात पयश्यांच्या आशेक गोंयचो लोक दुबय देशांत वचपी तांचे प्रश्न मांडल्या. भांगराचो देस ह्या कथेत दामोदर मावजो हांची कार्मेलीन कांदबरीचो विशय थोडो भोव एक सारकोच आशिल्लो पळोवपाक मेळटा. मुमिराचो आनी कार्मिलीनाचो संघर्श एक सारकोच आसा. एक मुसलिम समाज जाल्यार दुसरो क्रिसाव समाज दुबय सारकिल्या देशांत वचून तांची जाली फसवणूक दिसून येता. तशेच कुटुंबीक विशय हाताळटान लेखिका कुटुंबाचो जगपाचो संघर्श सांगताना अती सकयल्या मावड्याचेर वा उच्चेल्या मावड्यावयल्यो कथा ना सागता मध्यम संघर्शाचो चड प्रमाणात सांगपाचो यत्न केला. कुटुंबाचो घर दार सामाळपाचो संघर्श ना सांगता. आयज काल समाजात जाल्या घोव बायलांचो प्रस्न हाताळटा. आज समाजात घटस्फोट सरकिलो विशय वाडत वता. काळजाचो गोंडो ह्या कथेंत घटस्फोट जातकच बायलेंच तशेच भुरग्यांचेर जालो परिणाम. लेखिका आपल्या कथेंत अश्या तरेचे विशय हाडटा. माया खरंगटे हांच्या कथेनी गोंयांतल्या मुसलीम समाजाचें चित्रण तितल्याच प्रमाणात आयिल्या. बेवारशी, भांगराचो देस, मरियाम बी, व्हड अम्मा, ल्हान अम्मा, चपातीकान्न ह्या कथेंचे विशय कुटुंबीक तरेच समाजीक आसा. ह्या कथेंचे निवेदन करताना लेखिकेन त्या समाजाच्यो चाली रितीक दरून बोली भाशेचो त्याच प्रमाणात उपयोग केलो मेळटा. लेखिकेन ताच्या समाजाच्या प्रमाणे हिन्दी भाशेचो उपयोग सोबा सारकी केल्या हाका लागून तांच्या कथेचेर तशेच भाशा शैलिचेर बऱ्या तरेन प्रभाव पडिलो दिसून येता. तशेच क्रिस्ताव सामाजाची बोली भाशेचो बऱ्या तरेन वापर केल्या. संवादाच्या माध्यमातल्यान त्या साश्टी बोलीचो पात्रांच्या रूपान सुंदर तरेन केलो पळोवपाक मेळटा. बदलत्या समाजाक दरून लेखिकेन जाय थंय इग्लीश उतरांचो वापर केल्यान बदलतो काळ तांच्या कथेन उत्तम प्रमाणात दिसून येता. माया खरंगटे आपल्या

कथानी जाय तितलीच पात्राचो वापर, संवादाचो तशेच वर्णन वापर करता. विशय गरजे बायर वाडोवपाचो यत्न करीना. ताका लागून तांच्यो कथा दिर्ग स्वरूपाचो आस्पावना. कथेच्या विशयाक दरून कथा फुडें वताना दिसून येता.

माया खरंगटे तांच्यो कथा एकाच शैलीन ना बरयता. वेग वेगळ्या निवेदन शैलिचो वापर करता ताका लागून तांच्या कथेंत एक वेगळेपण दिसून येता. तांच्या कथेनी फ्लॅश बॅक तंत्राचो अदीक उपेयोग केल्यान कथा चड प्रभावी जाली दिसून येता. कथा फ्लॅश बॅकात सांगपाक सुरवात करता. जाल्यार कांय कथा वर्तमान काळातल्यान भुतकाळांत पावता तेन्ना कथे विशी जाणून घेवपाची उमळशीक निर्माण जाता. त्याच प्रमाण संवादात्मक शैलीन बरयतकीच पात्रां स्वता उलया कांय कितें अशें दिसता. तशेच लेखिकेन पत्ररूपी कथेचो वापर केलो. मनाचे कड आनी पापा, तूं म्हाका जाय ह्या कथेनी देखी पळोवपाक मेळटा.

माया खरंगटे हांच्या कथेचेर अभ्यास करताना समाज जो आमी सर्व सामान्य जीवनांत पळयता, ताचेर परस खूब वेगळो आसता, हाची जाणविकांय म्हाका जाली. जशे आमी नाटक पळयता, पूण नाटकाच्या पड्डया फाटले चित्रण खूब वेगळें आसता. त्याच तरेन माया खरंगटे हांच्या कथानी पळोवपाक घावता. समाजांत ज्यो बायलो काम करता आसतना आमी पळयता त्या बायल्यो वास्थवीक जीवनात वेगळ्यो आसता. समाजा मुखार हासपाचो हारसो घेवन भोवता. पूण त्याच बायलांक स्वताच्या कुटुंबांत जगपा खातीर एक व्हड संघर्श करचो पडटा ते पळोवपाक मेळटा. समाज म्हणटकीच चाली - रिती, देव - धर्म, अंधश्रद्धा येताच. पूण जेन्ना बंदलत्या समाजात शिकिले लोक असल्या अंधश्रद्धाचेर बळी पडटा तेन्ना खूब वायट दिसता. माया खरंगटे हांच्या कथेनी मानसशास्त्रीय नदरेंतल्यान पळोवपाक घेल्यार बाल मनाचें प्रश्न लेखिकेच्या कथेंत अभ्यास करपाक मेळटा. आयच्या समाजांत भुरग्यांचेर शिक्षणाचो, कुटुंबीक वातावरणाचो,

वागणुकेचो प्रभाव जालो पळोवपाक मेळटा. आयच्या जगांत प्रतेक जाण आपआपल्या कामांत व्यस्त आसता. पलकांक भुरग्यांक वेळ लेगीत दिवपाक मेळना. ताचो परिणाम भुरग्यांच्या भाल मनाचेर जालो दिसून येता. जाका लागून आता भुरगीं वायट मारगार पावता. माया खरंगटे हांच्या कथानी अश्या तरेच्या विशयांचेर अभ्यास करपाक मेळटा.

7.1 आदारावळ

कोंकणी

1. खरंगटे, माया . मृगजळ, केपें गोंय: राजाई प्रकाशन, 2009.
2. खरंगटे, माया . शिल्पकाव्य, मोहीत प्रकाशन, मडगांव गोंय, 2017.
3. खरंगटे, माया. ओली फातोड , मोहीत प्रकाशन, मडगांव गोंय, 2019.
4. खरंगटे, माया. मळब झेंप, पर्वरी गोंय: बिम्ब प्रकाशन, 2006.
5. खरंगटे, माया. काळी कुपां रुपेरी देग. नावेली गोंय : मोहित प्रकाशन, 2012
6. खरंगटे, माया . घोंटेर, नावेली गोंय: श्री हरि प्रकाशन, 2000.
7. नायक, जयंती. अनन्य: अंक 14, कथामंच, माया खरंगटे: शिकवण, 2021.
8. नायक, सुशांत . कथामंथन , सानवी प्रकाशन, फोंडे गोंय, 2018.
9. नार्वेकर, सुनेत्रा. अरुण हेबळेकर यांचे कथात्मक साहित्य – एक चिकित्सक अभ्यास, गोवा विद्यापीठ, ताळगांव गोंय, 2019.
10. मावजो, दामोदर. साहित्य शिल्प, गोवा कोंकणी अकादेमी, पणजी गोंय, 1995.

मराठी

1. जोशी, सुधा . कथा: संकल्पना आणि समीक्षा, मौज प्रकाशन गृह, मुंबई, दुसरी आवृत्ती, 2012.
2. जोशी, वी. आर . समाजशास्त्र मानवशास्त्र, पुणे विद्यापीठ, पुणे, 2007.
3. डोईफोडे, ज्योती . समाजशास्त्र संकल्पना व त्याप्ती, विद्या बुक्स, पुणे, 2008.

4. दातकणंगलेकर, म. द. मराठी कथा: रूप आणि परिसर, सुपर्ण प्रकाशन, पुणे प्रथमावृत्ती, 1986.
5. बागुल, फुला. निवडक कथा स्वरूप व समीक्ष, प्रशांत पब्लिकेशन्स, जळगांव, 2013.
6. मायी, सुनील. समाजशास्त्राची ओळख, प्रशांत पब्लिकेशन्स, पुणे, 2008.

इंग्लीश

1. The New Encyclopaedia Britannica, Volume 16, Helen Hemingway Benton, Pg. 711.
2. <https://www.britannica.com/science/child-psychology>
3. <https://en.m.wikipedia.org/wiki/Caste>
4. <https://en.m.wikipedia.org/wiki/Renuka#:~:text=Renuka%2C%20also%20known%20as%20Yellamma,the%20western%20state%20of%20Maharashtra>

परिशिष्ट : 1 . माया खरंगटे हांची 2 एप्रिल 2024 ह्या दिसा आकें, मडगांव गोंय हांगां घेतिल्ली मुलाखत

1. तुमकां लेखनाची आवड कशी निर्माण जाली?

माया खरंगटे: महाविद्यालयात आसतना लेख बरयताली. लेखक पुडलीक नायक हाच्या मार्गदर्शनाखाला हांवे कोंकणीत पयली कथा बरयली 'एक थोटो पोर कावळ्याचो आनी मनशाचो' ही कथा 'घोंटेर' ह्या कथा संग्रहांत आसा. ती पयली कथा बरयली. ती कथा बरोवपाच्या फाटलें कारण म्हणल्यार म्हाका समाजाच्या बंदल जाणून घेवपाची उमळशीक आशिल्ली. कारण समाजशास्त्रीय हो म्हजो शिकपाचो विशय आशिलो. म्हज्या भोवतणी जें कितें चला ताच्या बंदल जाणून घेवप, कारण हांव ज्या जाग्यार रावताली, मडगांवच्या खारेबान वाटारांत रावपी लोकांकडेन खूब लागिच्यान संबंद आयिलो. तांच्या भुरग्यांक ट्यूशन दिवप जाताले, तशेच तांगेर यो वच जातालें. ताका लागून तांची दुख्खा खूब लागिचान हांवे पळयल्ली. सगळ्यांत सुरवातीक सावन म्हणल्यार ल्हान आसतना आमचें व्हडलें सात माळयेचें घर आशिल्ले. पूण त्या व्हड कुटुंबांत म्हाजो बापूय खूब गरीब आनी भोवतणची खूब शिमंत आशिल्ली. हो बेघ म्हाज्या ल्हान पणातल्यान हावे दोळ्यानी पळयलो. गरिबींत कितें त्रास काडचें पडटा हें हावें स्वता भोगल्या. म्हणून मूसलमान वाटाराच्या समाजाचे प्रश्न लागिच्यान अणभवपाक मेळटा. ताका लागून त्या समाजाच्यो व्यथा, म्हज्या कथानी योवपाक लागल्यो. म्हज्या पयल्या 'घोंटेर' कथा संग्रहाच्यो कथा देखीक: 'मरियाम बी', 'बेवारशी', 'दुदाची चोरी', 'एक चोर पड्या फाटलो' ह्यो सगळ्यो कथा. मडगांवच्या स्लम यॅरियेंत स्वता अणभव घेतला, आनी त्या अणभवांतल्या ह्यो सगळ्यो वास्तवीक कथा बरयल्या. कल्पनीक अश्यो कथा खंयच्योत बरोवक ना.

2. तुमची पयली कथा नेमाळ्यांत केन्ना उजवाडाक आयली आनी तेन्ना तुमकां कशें दिसले?

माया खरंगटे: म्हजी कथा सुरवेक सावन जायत्या नेमाळ्यानी येताली. 'राखणो' रोमी नेमाळ्यात, 'कुळाघर', 'चित्रंगी', 'जाग', 'कोंकण टायम', 'किरणा', 'उर्बा' आनी बिंब ह्या नेमाळ्यानी म्हज्यो कथा येताल्यो. कुळाघर ह्या नेमाळ्यात 'दोन थोटें पोर, एक कावळ्याचे आनी एक मनशाचे' ही पयली कथा जाका म्हाका स्पर्धेत इनाम मेळिल्ले. माया खरंगटे: म्हाजी पयली कथा प्रकाशीत जावन येतकीच म्हाका खूब बरें दिसले. अर्थात म्हाज्यो कविता नेमाळ्यानी येताल्ल्यो. पूण कथा आयिली तेन्ना लोकानी आनी वळखिच्या लोकानी वाचून परबीं दिली तेन्ना चड खोस जाली. उपरांत म्हज्यो कथा रेडियोचेर प्रसारीत जावन योवपाक लागल्यो. तेन्ना लोकाकडल्यान चड प्रोचाहन मेळपाक लागली. म्हाका खूब पुरस्कार गावल्या. पूण म्हज्या खातीर खरो पुरस्कार म्हणल्यार कोणूय अनवळखी मनशां येवन सांगता 'तुजी कथा म्हाका आवडली', तो म्हज्या खातीर व्हडलो पुरस्कार.

3. तुमच्या लेखन कार्यांत तुमकां कितें ध्येय करपाचे आसा?

माया खरंगटे: हांव धेय मनात दवरून लेखन करिनात. मनात जेन्ना सकलीय व्यथा येता वा कितें सांगपाचें आसता तें कागदार बरयसर म्हाका सूख लागना. देखीक: 'अमृतवेळ' ही कादंबरी बरयताना म्हजो एक ध्येय आशिलो, पयलिच्या काळाच्या बायलांचो जो हाल जातालो तो ह्या कादंबरेत सांगपाचो येत केला. कादंबरी बरयता आसतना मनात एक ध्येय दवरून बरोवपाक शकता. पूण कथा बरयता आसतना अशें जायना. कथा बरयताना जें कितें हांव म्हज्या सरभोवतणी पळयता ताच्या वयल्या कथा म्हज्या मनात, स्वता दोळ्या मुखार उबी जाता आनी हांव ती रोखडीच बरोवन काडटा.

4. लेखिका म्हणून तुमकां साहित्यांत चड भाविल्लो प्रकार खंयचो?

माया खरंगटे: साहित्य प्रकारा भीतर सगळ्यांत आवडिचो प्रकार म्हणल्यार कथा – कादंबरी. सगळेंत आवडटा, पूण कथा बरोवपाक चड आवडटा. तशेच प्रवासवर्णना हो खूब प्रमाणान बरोवपाक आवडटा. शाळेंत आसताना कविता बरयताली. पूण ती कविता दीर्घ स्वरूपांची जाताली. थंयच्यान हांवे कथा बरोवपाक सुरवात केली.

5. तुमकां साहित्य रचताना विशय हाताळपाक कल्पतीक वा वास्तवीक तायेचो आदार घेता.

माया खरंगटे: कथा रचता आसतना चड प्रमाणात वास्तवीकतायचो आदार घेता. बरयताना सैमाच्या वातावरणात बसून बरोवपाक आवडटा. "वास्तवाच्या सार्गेत, कल्पनीक किडा लागून कथा बरयता". देखीक: 'पपा म्हाका तू जाय' ह्या कथेंत बयार येल्या चलयेची कथा. जातूंत बयार आयिल्या चलयांक बापायकडेन कशें आकर्शीत जाता तें हांवे चलयेच्या नदरेंतल्यान मनोविज्ञानीक कथा बरयल्या. तशेच 'मनाचे कडे' ह्या ही कथा बयल्यांच्या मनाची जी भावना आसता ती हांवे मनोविज्ञानीक तरेन बरयल्या.

6. कथा साहित्य बरयता आसतना कथेचो विशय, माथाळो, सुरवात तें शेवट कश्या पद्धतीन करता?

कथा बरयता आसतना हांव कथेचो माथाळो, सुरवात, शेवट हांचो विचार करिना. ज्या विशयाचेर कथा बरोवपाक जाय तचेर बरयता. पूण कथेचो माथाळो दिवप हो सगळ्यांत कटीण भाग. कथा बरयताना केन्ना केन्ना कथा शिर्शक घेवनूच कथा येता. केन्ना केन्ना कथा बरयतकूच हांव म्हज्या इश्टिणीक सांगता, आनी ताचेकडल्यान माथाळो थारायता. 'ओली फातोड' आनी 'मळब झेंप' हें दोनूय संग्रहाची नांवा आलो फातोड आनी मळब झेंप ह्या कथेचीच नांवा संग्रहाक दिल्या. 'मृगजळ' ह्या कथा संग्रहाक डॉ. जयंती नायक हांच्यानी दिला. मृगजळ हाचो अर्थ म्हणल्यार आमकां मुखार आमकां सुख आसा अशें दिसता, दुखांतल्यान सुखाच्या वाटेर वयंतली अशें दिसता. पूण बायल्यांच्या जिवनात अशे खरें कांय नासता. तीं सुख मेळटले म्हणून दुखांतल्यान वचत रावता. 'घोंटेर' ह्या कथा संग्रहाक उदय बेभ्रे हांची नांव दिला. ह्या कथा संग्रहात ज्यो बायलो समाजाच्या बंदखणीत एक घोंटेरांत आसा. म्हणून हावें दुसऱ्या कथा संग्रहाक 'मळब झेंप' हे नांव म्हाका सुचले. म्हणल्यार ज्या घोंटेरात आडखून आशिल्या बायलानी आपली सपना पुराय करपाक खातीर मळबांत उडूंक जाय.

7. तुमच्या बरोवपाचे शैलींत कितें खाशेलेपण आसा?

दुदाई' कथेंत बरोवपा फाटलें कारण म्हणल्यार, म्हज्या घरांत म्हज्या काकाच्या चल्याक आवयचे सारके दूद घावनासले. आपच्या मुणकारीक तेन्ना भुरगो जालो. ताचेर आदारून ही दुदाई कथा बरयली. तशेंच 'भांगराचो देश' ही कथा लेगीत म्हज्या शेजाऱ्या घडिल्ली वास्तवीक कथा. आमच्या खातीर दूबय देश म्हणल्यार भांगराचो देश आनी गोंया भायल्या राज्यांक गोंय म्हणल्यार सोनका देश जाला, पयशें जोडपाचो देश अशे समजची लाकांचेर 'चपातीकान' ह्या कथेंत हावेन बरयला. 'बी ना भातय ना' ह्या कथेंत घोवाकडल्यान बायलेचो जाली फसवणूक केली दिसता. ही कथा एकट्या बयलेचेर नासून खूब जाणाची आसा. खूब बायलांक अश्या तरेन फटयल्या आनी दुसऱ्या बायलांकडेन संबंद दवरता तें हावें लागिच्यान पळयला. कोंकणीत हांवे मुसलमान समाजाची कथा हाडल्यो. तशेंच कोंकणी साहित्यांत हॉमो सॅक्स हें विशय हांवे पयली कथेंत हाडलो.

परिशिष्ट: 2. माया खरंगटे हांच्या कथा संग्रहांची मुखचित्रां

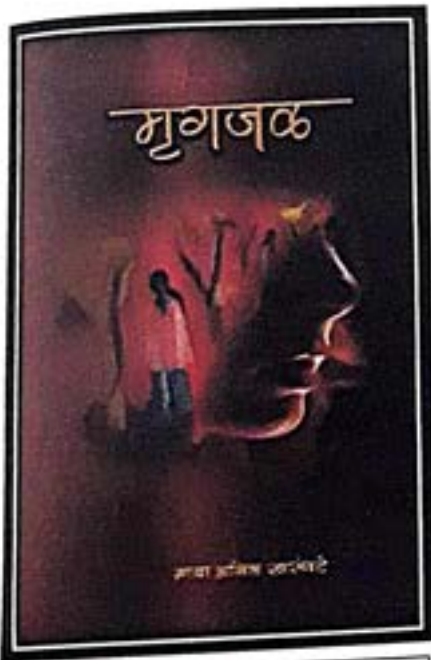
पुस्तकाचे नांव: घोंटेर

वर्स: 2000

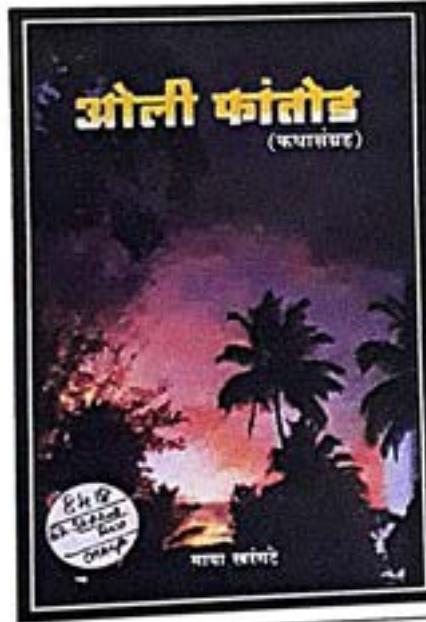
पुस्तकाचे नांव : मळब झेंप

वर्स :2006

पुस्तकाचे नांव : मृगजळ

वर्स : 2009

पुस्तकाचे नांव: ओली
फांतोड

वर्सा: 2019

पुस्तकाचे नांव: काळी कुपां
रुपेरी देग

वर्स :2012